

NOVOŠTI HUBOČIJA

#1305

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 20. 12. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

512024

Osam u kući

Analiziramo kampanje i izgleda za plasman osam kandidata na predsjedničkim izborima, utjecaj Državnog odvjetništva RH na tekuću kampanju i politički život te ulogu različitih aktera u onome što bi gradonačelnika Zagreba i njegove suradnike moglo čekati u idućih nekoliko mjeseci

str. 2-3., 5-7.

Osmereo za Pantovčak

Od osam predsjedničkih kandidata i kandidatkinja, dvoje ih uživa podršku lijevih i liberalnocentrističkih stranaka, dok ih je šestero smješteno na potezu od desnog centra do krajnje desnice. Takav ideološki odnos snaga značajno će, među ostalim faktorima, odrediti ishod prvog kruga izbora

Predizborni skup Zorana Milanovića u Zagrebu (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

OSAM kandidatkinja i kandidata prikupilo je po deset hiljada potpisa potrebnih za sudjelovanje na predsjedničkim izborima. Dvoje od njih uživa podršku lijevih i liberalnocentrističkih stranaka, dok ih je šestero smješteno na potezu od desnog centra do radikalne desnice, pri čemu je i onih troje-četvero koji nisu uspjeli skupiti potreban broj potpisa pripadalo desnom krilu političke scene. Takav ideološki odnos snaga značajno će, među ostalim faktorima, odrediti ishod prvog kruga izbora 29. prosinca: glasovi desnice rasut će se u puno većoj mjeri nego glasovi ljevice, što će onda posredno utjecati na glasanje u drugom krugu. U nastavku teksta predstavljamo osam predsjedničkih kandidata i kandidatkinja poredanih onako kako ih pozicioniraju sva relevantna istraživanja biračkog raspoloženja. Na rezultatima tih istraživanja donekle se baziraju i zaključci o izbornim šansama pojedinih kandidata.

Zoran Milanović

Aktualni predsjednik Republike odlučio se za kampanju koja je logična kad je riječ o dobivanju drugog uzastopnog mandata: rijetko se pojavljuje pred buketima novinarskih mikrofona, što je učestalo prakticirao u prošlim pet godina, šalje poruke preko društvenih mreža i u tome količinski ne pretjeruje, te dosad uglavnom ignorira grčevita nastojanja ANDREJA PLENKOVIĆA i njegova kandidata PRIMORCA da ga isprovociraju, odnosno da ga uvuku u vrtlog kavge u kojem bi mu se mogao oteti nekontrolirani ispad. Milanoviću pritom na ruku ide i relativno kratka kampanja, koja će, usto, efektivno biti skraćena i za najmanje tri dana božićnog praznovanja. Izbjegava konfrontaciju sa svim protukandidatima izuzev Primorca, jer ne želi odgurnuti od sebe glasače čiji favoriti – i lijevi i desni – neće ući u drugi krug. Još više od toga, ako ne i presudno, na ruku mu ide činjenica da HDZ drži sve poluge vlasti osim dužnosti predsjednika države: sudeći i prema tome da istraživanja pokazuju kako bi čak i MARIJA SELAK RASPUDIĆ u drugom krugu uvjerljivo pobijedila Dragana Primorca, biračko tijelo – tako je, uostalom, posljednjih 25 godina – nije sklono da obje najvažnije pozicije u vlasti povjeri ljudima iz iste partije.

U odnosu na sve ostale kandidate Milanović je – što god netko mislio o njemu, njegovim stavovima i retoričkom stilu – premoćan u pogledu iskustva u politici, karizmatičnosti i političkog umijeća: mada se u prošlim pet godina pomaknuo prema nekoj vrsti suverenizma, prema skepsi oko smjera kojim idu Europska unija i Zapad te se upustio u koketiranje s elementima tuđmanizma, nije izgubio mnogo glasova na ljevici i na centru, u svakom slučaju izgubio je znatno manje no što je dobio među desnije orijentiranim biračima, uključujući birače HDZ-a i Mosta. Etablirao se kao jedini na političkoj sceni koji se može dostojno suprotstaviti Plenkovićevim autokratskim nagnućima: konkretno i aktivno u područjima u kojima dijele ustavne ovlasti, a verbalno u svemu ostalom. Pokazuje se da takvom njegovu statusu nije naštetio ni neuspješni

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 20/12/2024

NOVOSTI
#1305

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Marko
Kostanić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAFI
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišljević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

travanjski pokušaj premijerske kandidature uz zadržavanje položaja predsjednika Republike. Plenkovićeva srdžba izazvana je dobrim dijelom time što nikako ne uspijeva probaviti činjenicu da je najveći broj glasača prešao preko tog Milanovićeve nesvakidašnjeg izleta.

Dragan Primorac

Kandidat HDZ-a, Domovinskog pokreta i ostatka HDZ-ovih koalicijskih partnera zasad, čini se, ne uspijeva pridobiti simpatije ni svih HDZ-ovih birača, preciznije – podrška u anketama kreće mu se oko 25 posto, što je više od deset posto zaostatka za Milanovićem, s tim da se u drugom krugu razlika udvostručuje u korist sadašnjeg predsjednika. Primorac je žarko želio biti predsjednički kandidat i mjesecima je obigravao oko Plenkovića da mu ukaže povjerenje: to se, na kraju, i dogodilo, jer nitko od istaknutijih HDZ-ovaca nije bio zainteresiran za izlazak na megdan Milanoviću. Svaki od njih računao je da ga poraz može unazaditi kad je riječ o političkoj karijeri, dok Primorac nema što izgubiti, jer njegova politička karijera ne postoji i nije ni postojala mimo vlade IVE SANADERA.

Ambicija je, međutim, obrnuto proporcionalna političkim kapacitetima tog zdravstvenog poduzetnika i hvalisavog znanstvenika. Naprosto je neuvjerljiv i kad napada Milanovića besramnim i sve težim lupetanjem, slijedeći i oponašajući Plenkovića, i kad polemizira u stilu 'jen, dva, tri – sve što kažeš to si ti', i kad govori o ujedinjavanju nacije, o ljubavi i zajedništvu, i kad iznosi svoju viziju Hrvatske koju će usrećiti njegovi osobni kontakti sa svjetskim moćnicima, a naročito je neuvjerljiv kad se izmotava u vezi s dvjema ozbiljnim aferama koje su otkrili istraživački novinari. Jedna se tiče načina na koji se njegova majka, uz sinovljevu svesrdnu pomoć, domogla gradskog stana u Splitu po cijeni upola manjoj od tržišne. U drugoj je državni proračun oštećen za 3,6 milijuna eura zbog toga što je Primorac kao ministar znanosti i obrazovanja 2008. godine, mimo pisanog ugovora, naručio građevinske preinake u zgradi koju je njegovo ministarstvo unajmilo od privatne tvrtke: te preinake, kao i nabava luksuznog namještaja, bile su u funkciji ministarova osobnog baškarenja. Primorac je u tom slučaju sudjelovao u nesumnjivom kršenju zakona, ali Državno odvjetništvo pod kontrolom IVANA TURUDIĆA o tome se ne oglašava, pa ni da ustanovi je li možda nastupila zastara: valjda je zauzeto izvidima u kojima se kao potencijalni negativci pojavljuju neki drugi predsjednički kandidati.

Marija Selak Raspudić

S obzirom na to da iza sebe nema stranački pogon ni u pogledu logistike, ni u pogledu financija i lojalnih birača, Selak Raspudić može biti zadovoljna s trenutačnih desetak posto podrške, ali po nju je nesretna okolnost ta što na predsjedničkim izborima ni 49 posto u drugom krugu ne znači previše. No desetak ili nešto više postotaka na predsjedničkim izborima solidan su залог za osnivanje stranke koju Marija Selak Raspudić i njezin suprug NINO RASPUDIĆ nemaju otkako su se ovog proljeća razišli s Mostom, a nisu se razišli iz principijelnih ili idejnih razloga nego stoga što vodstvo Mosta nije udovoljilo želji Selak Raspudić da na listi za Europski parlament ne bude nikoga tko bi je mogao ugroziti po broju preferencijalnih glasova.

Premda se njezini potencijalni glasači uglavnom nalaze desno od centra, iz čega proizlazi da su joj izravni konkurenti Dra-

gan Primorac i kandidat Mosta MIRO BULJ, veći dio dosadašnje kampanje Selak Raspudić svodio se na kritiku Zorana Milanovića, pa joj se i glavni slogan – 'Više od karaktera' – referira na 'Predsjednika s karakterom', kriticu pod kojom je Milanović osvojio svoj prvi predsjednički mandat. Ideja je vjerojatno da ne antagonizira, prije svih, birače HDZ-a, nego da ih pokuša uvjeriti da je ona autentičniji predstavnik HDZ-a od Primorca i da su joj šanse u drugom krugu protiv Milanovića veće od Primorčevih. Utoliko, ako politički proračunati bračni par ne bude imao volje za osnivanje vlastite stranke, kao najlogičnije rješenje nameće se učlanjenje u HDZ, jednom kad Plenković više ne bude šef te stranke. A možda i prije toga.

Ivana Kekin

Kampanja kandidatkinje platforme Možemo! bila je energičnija, modernija i sadržajnija u odnosu na kampanje svih ostalih kandidata i kandidatkinja, sve dok se MILI KEKINU, poznatom muzičaru i mužu IVANE KEKIN, nije dogodila kava s NIKICOM JELAVIĆEM, čovjekom koji je nekoč bio zvijezda rubrike rezervirane za bilježenje kriminalnih aktivnosti građana, a danas, eto, javno dijeli savjete o poštenju, istini i moralu. Iz susreta koji je i dalje neobjašnjen izrasla je višednevna bizarna trakavica kojoj su doprinijeli i nepromišljenost i nesnalaženje Mile Kekina, pa donekle i same predsjedničke kandidatkinje. Na to se zatim nadovezala

Zanimljivo je da su se na Ivanu Kekin najžešće obrušili HDZ-ovci, od Plenkovića, Primorca i Turudića pa naniže. Što žele postići? Može li biti da je HDZ već započeo kampanju za lokalne izbore u Zagrebu u svibnju sljedeće godine?

DORH se u vezi njegovih afera ne oglašava – Dragan Primorac (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

Može biti zadovoljna s trenutačnih desetak posto podrške – Marija Selak Raspudić (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

i priča o istarskoj kući bračnog para Kekin i o tome da im se pogodovalo oko cijene zemljišta u Bujuu. Iz DORH-a je neslužbeno i promptno iscurilo da će izvidjeti je li bilo nezakonitosti.

Zanimljivo je da su se na Ivanu Kekin najžešće obrušili HDZ-ovci, od Plenkovića, Primorca i Turudića pa naniže, sve do državne tajnice u MUP-u IRENE PETRIJEVČANIN. Što žele postići? Nije valjda da misle da je realno očekivati preusmjerenje prema Primorcu ijednog birača koji je kanio glasati za Kekin? Ili je smisao u podizanju vidljivosti kandidatkinje Kekin e da bi otkinula Milanoviću koji postotak više u prvom krugu? Može li biti da je HDZ već započeo kampanju za lokalne izbore u Zagrebu u svibnju sljedeće godine? Jelavić i njegovi za te su izbore svakako zainteresiraniji nego za predsjedničke. Kako god, izgleda da Možemo! neće imati osobite političke koristi od kandidature Ivane Kekin, ali neće biti ni velike štete u bilo

kojem pogledu. Valjda su, ako ništa, naučili još jednu lekciju iz politike.

Miro Bulj, Branka Lozo, Tomislav Jonjić, Niko Tokić Kartelo

Kandidat Mosta, inače gradonačelnik Sinja i saborski zastupnik, svoju političku ponudu temelji na populističkom širenju ksenofobije i šovinizma: najveću opasnost za hrvatske građane vidi u migrantima, stranim radnicima, Novostima i MILORADU PUPOVCU, pa bi – usta punih naroda – slao vojsku na granicu, dokidao proračunsko financiranje narodnih neprijatelja, vraćao odlikovanja osuđeniku za ratne zločine MIRKU NORCU, organizirao protuustavne referendume i antiznanstvene inicijative... Na sličnom su tragu BRANKA LOZO, kandidatkinja stranke DOMINO koju je osnovao MARIO RADIĆ poslije raskola u Domovinskom pokretu, i TOMISLAV JONJIĆ, odvjetnik i publicist čije se dugogodišnje lutanje bespućima desnice trenutačno zaustavilo na HSP-u. Lozo i Jonjić intelektualno su potkovaniji i suvisliji, s tim da Jonjić oduvijek neskriveno voli NDH i ustaštvo, ali Bulj je autentičniji, bliži publici kojoj se obraća i s kakvom-takvom stranačkom organizacijom iza sebe. Podrška svima troma zajedno ne prelazi sedam-osam posto.

Zagrebački poduzetnik NIKO TOKIĆ KARTELO, nezavisni kandidat, nije ni približno onakav desničar kakvi su Bulj, Lozo i Jonjić: njemu je ideologija prilično nevažna, a politički pokušaji – koji isključuju postupnost – služe mu kao neki oblik promocije i razbribe koju sam sebi može priuštiti. Svatko ima svoje veselje. ■

Lekcija iz politike – Ivana Kekin (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Izabiranje bombona

Hrvatska politika spram Bliskog istoka u ovom času izražava se kroz najmanje tri relevantne točke. Jedna je spuštanje rampe Sirijcima za azil, druga je situacija oko saudijsko-arabijskog domaćinstva Mundijala, a treća oko izraelskog uništavanja Palestine

Ministri Gordan Grlić Radman i Davor Božinović
(Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

NISU se u avionu BAŠARA AL-ASADA još ni pogasile lampice za obavezno vezanje pojasa pri uzlijetanju, a nekoliko europsko-unijskih zemalja već je suspendiralo mogućnost odobrenja azila za sirijske izbjeglice. Među njima se našla i Hrvatska, stari odlikaš, iako najmlađa članica. Ozloglašeni predsjednik Sirije odlepršao je u svoje rusko utočište, naime, što je označilo početak ere sigurnosti i blagostanja za sve žitelje te arapske bliskoistočne države. Ili možda ipak nije sve tako, možda i dalje ne znamo kako je u Siriji danas te kako će biti sutra, jer to u svojim očitovanjima kazuju i dotične EU-zemlje. Svejedno,

one su brže-bolje spustile rampu za Sirijce, premda ništa ne garantira da islamistički prevratnici neće generalno biti po vlastite sunarodnjake i gori od Asada. No on je bio i ostao saveznik Rusije i Irana, što automatski određuje svaku daljnju poziciju Zapada. Milijuni sirijskih izbjeglica po EU-i pritom su već dozlogrdili zapadnjačkim vlastima, a vrijeme je i da se konačno u drugi plan gurne uloga euroatlantskih igrača u destabilizaciji Bliskog istoka.

Fokusirajmo se mi u svemu tome malo i na Hrvatsku, koliko god vrijedila ona ironična konstatacija da vanjsku politiku imaju države koje su u posjedu nuklearnog oružja, dok svima drugima preostaju – međunarod-

ni odnosi. Bilo na stvari politiziranje ili puki odnošaj, zanimljivo je tumačenje hrvatskog ministra unutarnjih poslova DAVORA BOŽINOVIĆA. Odluka o privremenoj tzv. obustavi obrade zahtjeva za azil sirijskih izbjeglica, rekao je on, između ostalog je i poruka upravo njima da 'ono što su naučili u izbjeglištvu u Europi pokušaju investirati u vlastitu državu'. Teško da je ovdje ikad viđen sarkastičniji ispračaj ostavljenih na cjedilu. Povrh svega, reklo bi se da su Sirijci u Hrvatskoj i EU-u bili na studijskom boravku ili dokvalifikaciji.

Sad ih tamo čeka, za početak, domovina pod kontrolom najmanje sedam različitih vojnih i političkih aktera, dijelom međusobno suprotstavljenih, računajući tu ruske baze na obali Sredozemnog mora, američke uz tromediju s Irakom i Jordanom, te sve dublji prodor Izraela s okupirane Golanske visoravni. Ništa od toga nije pokolebalo Njemačku, Italiju, Austriju, Belgiju, Hrvatsku i neke druge. Njihova odluka o azilu stoga 'predstavlja opasan presedan – selektivno poštivanje temeljnih ljudskih prava prema političkim interesima', kao što stoji u reakciji Centra za mirovne studije u Zagrebu. 'Međunarodne obveze ne mogu se birati poput bombonijere', dodali su iz CMS-a, 'jer su naličje tih obveza temeljna prava svih nas – od kojih odstupanja nema.'

A kad znamo da se to sve izravno tiče i nas, ako već znamo, osvrnimo se još malo šire. Hrvatska politika spram Bliskog istoka u ovom času izražava se kroz najmanje tri relevantne točke, direktno ili posredno, akcijski ili pasivno. Sirija i pravo na azil je samo jedna od njih, iako zacijelo trenutno najočiglednija. Drugu možemo prepoznati u situaciji oko jedne odluke Međunarodne nogometne federacije FIFA otprije nekoliko dana. Jer, ta organizacija dodijelila je domaćinstvo Svjetskog prvenstva 2034. ni manje ni više nego Saudijskoj Arabiji. Vijest je izazvala ogorčene reakcije diljem svijeta, ali ne i ovdje, a pritom uopće ne mislimo na stav Hrvatskog nogometnog saveza. Državne vlasti su te koje prve iskazuju, čak i onda kad šute, bar načelno stajalište određene zemlje prema nekom političkom kontekstu u koji dospjevaju njezina zastava, himna, ime. To je i jedan od razloga, ili makar efekata, njihova pojavljivanja u polufinalima i finalima međunarodnih sportskih natjecanja, kao što su naši političari s ušhitom hodočastili na Mundijale u Kataru i Rusiji.

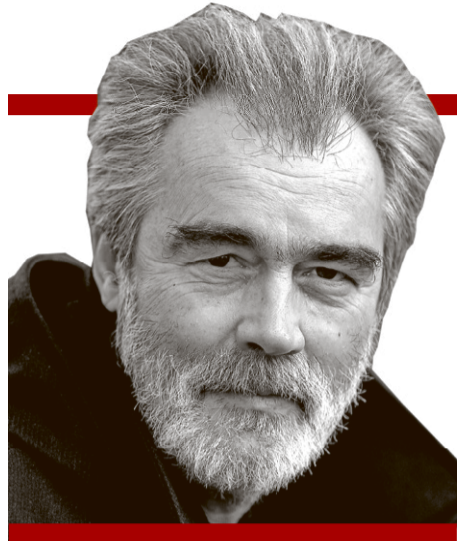
U pravilu je prerano tako govoriti o nečemu što će se dogoditi tek za deset godina, ali sadašnja hrvatska vlast bez ikakve bi sumnje s jednakim oduševljenjem pohodila Rijad ili Džedu. Kakvi god bili režimi u Kataru i Rusiji, međutim, saudijsko-arabijski je znatno gori, što je prilično notorna činjenica, iako to ne ometa Zapad u podršci toj satrapiji kao njegovom glavnom bliskoistočnom ekonomskom i vojnom savezniku. No tim više takvo pozicioniranje govori o prirodi zapadnjačkih režima u kapitalizmu, onih globalno dominantnih. Na krilima EU-a i NATO-a, u isti se čarter ukrcala i Hrvatska, pa sad zastupamo krajnje partnersku vanjsku politiku spram te apsolutne monarhije između Crvenog mora i Perzijskog zaljeva. Uostalom, ministar financija MARKO PRIMORAC je početkom ovog mjeseca sa svojim saudijsko-arabijskim kolegom potpisao ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Poslovanje i međudržavna suradnja na relaciji Zagreb – Rijad, dakle, idu sve bolje. Vjerojatno je suviše podsjecati da iza svega toga stoje tamošnje druge najveće svjetske zalihe nafte i plina, kao i podatak da je Saudijska Arabija najveći svjetski uvoznik američkog oružja.

Samo odatle potječe hrvatska benevolentnost prema toj državi, ali i potpora koju potonja uživa od tolikih članica EU-a

i FIFA-e. Arabija se tako izborila za domaćinstvo Mundijala kao doslovno jedini kandidat. Propozicije u tom nadmetanju bile su joj prilagođene, otprilike, nalik onome kako naši županijski velmože kreiraju nabavu konkretnih modela službenih vozila. U dijelu svjetskih medija to se obično naziva *sportswashing* iliti čišćenje sportom. Nogometom želi se Saudijska Arabija oprati od političkih i popratnih zločina kojima obiluje njezina dnevna praksa, pa i učvrstiti svoju vanjskopolitičku moć. Zato ulaže u nogometne klubove po Europi, iako rado kupuje udjele i šire, po tvrtkama od imena, npr. Uberu i Blackstoneu. Za takvo držanje Zapada ne postoji moralno ni pravno opravdanje, niti ga se itko odviše trudi artikulirati, naročito u doba energetske krize, namjerno ili slučajno izazvane. U isto vrijeme ovdje uređujemo barem svoj maleni vrt, razvijamo sustave otpora rasizmu i sličnim devijacijama. Navedimo u tom pogledu samo FARE, međunarodnu organizaciju za praćenje raznih diskriminacija u europskom nogometu, ovlaštenu po FIFA-i, kontinentalnoj nam UEFA-i, te Europskoj komisiji.

Jest, uredno metemo pred svojim vratima, a onda sve to bacamo u razmjerno nedaleka dvorišta, pri čemu je nemoguće izbjeći stanje teške političke shizofrenije. Istodobno zauzimamo ulogu svecivilizacijskog instruktora i nadzornika, tako svojstvenu imperijalističkim silama i njihovim vazalskim prirepcima, i mimo svake kritike normaliziramo vrhovni zakon bogatijeg i jačeg. Vodeći motiv i utemeljenje toga je stečena komocija i egocentričnost zapadnjačke elite i srednje klase. No to nas ne obavezuje sve da prešutimo kako takvo kreiranje svijeta prema našoj slici daje monstruozne rezultate. Cijena hegemonije koju podržava RH izražava se u glavama ljudi koje se, u primjeru Saudijske Arabije, milošću kralja SALMANA i prestolonasljednika MUHAMEDA naveliko kotrljaju po pijesku Arapskog poluotoka. Nije presudno radi li se tu više ili manje o političkim disidentima, jogunastim ženama, bahatim pederima, stranim radnicima ili jemenskim Hutijima. Saudijski utjecaj ide bitno dalje, pa je ovih dana obnovljena stara inicijativa za potpisivanje sporazuma između Arabije i Izraela. To se pak lomi neposredno preko leda Palestinaca, a tako dospjevamo i na treći moment aktualne hrvatske vanjske politike prema Bliskom istoku.

U stvari, tu se nema što dodati na ono što redovno ističemo u vezi s izraelskim uništavanjem Palestine, tim najvećim ratnim zločinom naše epohe. Ova država uskratila je žrtvi svaku pomoć, dok vinovnicima cjelokupnog užasa, Izraelu i Americi, samo što ritualno ne ljubi guzicu. Na tom zločinu puca sav preostatak ranije propagirane iluzije da je zapadni svijet okupljen oko principa ljudskih prava. Ta hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ ne bi ni BENJAMINA NETANJAHUA izručio Međunarodnom sudu, kojem su vlade njegova HDZ-a već slale i vlastite državljane. U istom paketu ide prevodilačko-prepisivačka manira ovdašnjih vodećih medija kojima svi značajni problemi u današnjoj svjetskoj politici započinju od PUTINA i Hamasa. Utoliko se Hrvatska u sva tri slučaja, sirijskom i saudijskom i palestinskom, razotkriva u svjetlu bijednog dominija bez vlastite pameti i savjesti. I nije točno da se ne može bolje, dosta je da u nekim aspektima opisanog promotrimo Sloveniju i da vidimo kako može. Dalo bi se kome učiniti i da ovako maleni i slabašni imamo pravo na šutnju, iako bi se zbog toga lako moglo desiti da ga ubrzo nećemo imati na govorenje. Doživljaj politike u vidu izabiranja bombona zaista može biti krajnje varljiv, naročito kad se igra pretežno vodi bombama. ■

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Državno tužilaštvo sazrijeva u ogranak HDZ-a za represivnu djelatnost. To je siguran put ka uništenju demokratskog društva. Ja navješćujem doba kada se, zbog kancerogenog djelovanja formalno neovisnih institucija, u Hrvatskoj neće moći disati slobodno. Ja donosim mrak na plućima – poručuje Ivan Turudić

Pravna država

POKRENUVŠI usred predizborne kampanje izvide protiv dvoje kandidata koji ne pripadaju HDZ-u – IVANE KEKIN i ZORANA MILANOVIĆA – Državno odvjetništvo Republike Hrvatske iznova je skrenulo pažnju na svoj rad. U dijelu javnosti čuli su se prigovori da je riječ o najizravnijem uplitanju organa državnoga progona u političke izbore i politički život, i to u korist stranke na vlasti, što je nespojivo s proklamiranim demokratskim normama. Po nekim mišljenjima radi se čak o konačnome krahu demokracije u Hrvatskoj, ili barem onoga što je od nje ostalo.

Bio je to razlog da za razgovor zamolimo glavnoga državnog odvjetnika IVANA TURUDIĆA, na čiju su adresu rečene kritike upućene. Očekivano, gospodin Turudić rado je pristao dati intervju za naš list, napomenuvši da, za razliku od prevladavajućega medijskog senzacionalizma, visoko cijeni našu objektivnost, te posvećenost činjenicama i istini. Razgovor smo radi toga započeli 'u glavu', pitanjem koje se referira na povod aktualne kontroverze.

Gospodine Turudiću, zašto je DORH usred predizborne kampanje pokrenuo izvide zbog nabavke medicinskih uređaja u vrijeme vlade Zorana Milanovića, dakle zbog nečega što se događalo prije više od desetljeća?

Razlog je dvojak. Kao prvo, cilj nam je ozloglasiti aktualnog predsjednika države Zorana Milanovića, pa time i pokušati umanjiti njegove šanse u borbi protiv kandidata naše stranke na izborima, DRAGANA PRIMORCA. Budući da nosi etiketu neovisnoga državnog tijela, DORH ulaže sve svoje resurse i napore da 'izvanpolitičkim' sredstvima bude na usluzi HDZ-u. Jedna od metoda se svodi na ocrnjivanje i dijabolizaciju političke konkurencije. A kao drugo, trebalo je pred javnošću relativizirati korupcijsku aferu bivšega ministra zdravstva VILIJA BEROŠA i poslati nedvosmisleno poruku: ako među HDZ-ovcima i ima lopovskih gadova, među SDP-ovcima ih je još više. U prvoj fazi sanacije spomenute afere uskratilo sam ovlasti europskim tužiteljima da se bave tim slučajem, a u drugoj pokrenuo izvide protiv Milanovićevih ministara iz prošle decenije.

Jeste li to činili u dogovoru s premijerom Andrejom Plenkovićem?

S premijerom odlično surađujem od prvoga dana, otkad sam – unatoč činjenici da sam kao sudac šurovao s osobama optuženim za kriminalna djela, a zatim i otvoreno lagao pred saborskim Odborom za pravosuđe – postavljen za državnog tužioca. Tako da se redovno sastajemo i dogovaramo. Uz napomenu da naloge gospodina Plenkovića provodim potpuno samostalno i autonomno, jer autonomiju DORH-a po svaku cijenu moramo sačuvati.

Zašto ste usred predizborne kampanje pokrenuli izvide povodom kupovine parcele u Istri koju je prije šest godina općina Buje prodala Ivani Kekin i njenom suprugu Mili, iako je iz javno predočenih dokumenata dosta jasno da je ta transakcija obavljena zakonito?

To što je netko postupao po zakonu, ne znači da DORH ne može protiv njega pokrenuti izvidne radnje. Kao što rekoh, Državno odvjetništvo je u svome radu neovisno, a to znači da ne ovisi ni o slovu zakona. Kao i u prvom slučaju što ste ga apostrofirali, naš cilj je diskreditirati gospođu Kekin, kandidatkinju za predsjednicu, i na taj način povećati izborne šanse gospodinu Primorcu. Osim toga, dotična je u zadnje doba intenzivno dizala živce gospodinu premijeru, što zavrjeđuje oštru sankciju. Pa kada je već pokrenuta javna hajka na kandidatkinju stranke Možemo!, bilo bi neodgovorno da DORH ne da svoj doprinos harangi.

Što kada 'izvidne radnje' ne rezultiraju pronađenim dokazima?

Ivan Turudić (Foto: PIXSELL)

Ne postoji takvo što, jer izvidi već sada daju rezultate: gospođa Kekin je primjerenoblaćena, na nju je sa službene instance bačena sumnja za korupciju, obitelj prolazi zasluženu kalvariju i može se slikati. Stoviše, nije uopće nužno da DORH provodi nekakve izvide. Dovoljno je da medijima dojavim kako se protiv Kekin vodi istraga – što smo mi i učinili – i naša pravna podrška politici HDZ-a je ostvarena.

Zar takve dojave nisu protivne zakonu, famoznom 'Lex AP-u', čije je kršitelje dužno goniti upravo Državno odvjetništvo?

Naravno da su protivne, ali samo kad ih prakticiraju protivnici vladajuće stranke. Nemojmo hiniti naivnost. Ne mislite valjda da bih ja kao državni tužilac trebao goniti samoga sebe samo zato što me na to obavezuje zakon? 'Lex AP' je nametnut da bi HDZ pokušao kontrolirati cjelokupan medijski prostor i potruditi ćemo se da to u što većoj mjeri ostvarimo. A postupku kriminaliziranja gospođe Ivane Kekin – da malo produbim temu – pristupili smo i zato da na transparentan način damo do znanja kako pristaše i aktivisti naše stranke mogu očekivati sasvim suprotan tretman. Jer često nije najvažnije pitanje koga državni tužilac goni, već koga ne goni.

Na što konkretno mislite?

Mislim na onaj kadrovski stan što ga je svojedobno kandidat naše stranke, gospodin Primorac, dobio za sitne novce u najam od Grada Splita. Pa je onda taj stan po ekstra povoljnim uvjetima kupila njegova majka DRAGICA. Pa ga je onda samo dva dana kasnije prodala po dvostruko višoj cijeni, zaradivši 76 tisuća tadašnjih njemačkih maraka, dok su se gradske vlasti velikodušno lišile

iste sume. Ne smatrate li da je ta stvar podatnija za tužilačke izvide i istrage, nego ona istarska kamilica obitelji Kekin?

Dakako da smatram. Ali nisam ja tu da izviđam i istražujem.

Nisam ni ja! U tome je cijeli štos. Ja sam tu da previdim korupciju gospodina Primorca i izmislim korupciju gospođe Kekin, da protežiram vlast i kompromitiram oporbu. Dakle da budem državni tužilac po mjeri Plenkovićeva kriminogenog aparata koji dovršava okupaciju ovoga društva. Na taj će način i naš predsjednički kandidat – kojeg Milanović opravdano naziva stanokradicom – uz nešto manje blamiranja moći krstariti Hrvatskom i držati moralne lekcije o borbi protiv korupcije.

Ne bojite li se da, govoreći tako otvoreno, štetite svome ugledu i ugledu institucije kojom rukovodite?

Ja nikada ne govorim otvoreno o svome radu i radu tužilaštva. Naprotiv, uvijek se služim šupljim frazama i kićenim floskulama – tipa: DORH se strogo drži važećih zakona, DORH nije podložan političkim utjecajima, DORH ima jednake kriterije prema svima... – a vrlo često i prijesnim podvalama. U mojim javnim istupima, koliko god se trudili, nećete naći ni trunku iskrenosti.

Ali sada ste prilično neuvijeno progovorili o vlastitome djelovanju, uključujući direktnu spregu s političkom vlašću?

To je zato što je ovo izmišljeni intervju, što znamo i vi i ja. Ista osoba postavlja pitanja i sastavlja odgovore. Paradoks leži u tome da je to jedini način da državni tužilac istupi iskreno i iznese nepobitne činjenice. U njegovu slučaju jedino fikcija pruža zaštitu od izmišljotina. A ja vam jamčim svojim imenom i svojom čašću da je sve što sada govorim sušta istina.

Iako je intervju izmišljen?

Upravo zbog toga što je izmišljen! Da nije, lagao bih čim zinem. Bio bih, takoreći, medijski neupotrebljiv, mada se većina informativnih medija na to ne osvrće, pa me eksploatiraju preko svake mjere. Iznimno cijenim vaš napor da pronađete formu preko koje ćete anulirati moje permanentne obmane i doprijeti do činjeničnog stanja stvari. Radi toga sam i pristao na ovaj intervju. Jer istina mora izaći na vidjelo, i to iz usta neposrednog aktera.

Što ta istina podrazumijeva?

Da Državno tužilaštvo sazrijeva u ogranak HDZ-a za represivnu djelatnost. Uspostava pune stranačke kontrole nad tijelom državnoga progona siguran je put ka uništenju demokratskog društva. Valjak od bog te pita koliko tona tada dovodi društvo u red. Moja je uloga osigurati da to nasilje teče glatko, dok se nove prilike ne normaliziraju. Iako sam relativno kratko na ovoj funkciji, možete primijetiti da se opća atmosfera ubrzano mijenja. Pa vidite da sada već likovi iznikli iz podzemlja, poput JELAVIĆA i PRIPUZA, postaju regularni akteri na političkoj sceni. A tek smo, kažem, počeli. Ja navješćujem doba kada se, zbog kancerogenog djelovanja formalno neovisnih institucija, u Hrvatskoj neće moći disati slobodno. Ja donosim mrak na plućima. ■

BERTO ŠALAJ

Cilj napada je skinuti Tomaševića s vlasti

Predsjednička kampanja je najava onoga što će Tomaševića i njegove suradnike čekati u narednih nekoliko mjeseci. Ivana Kekin je svojevrsna kolateralna žrtva, glavni je cilj vratiti kontrolu nad Zagrebom i njegovim proračunom. Riječ je o napadima različitih grupacija, koje možda čak i ne djeluju koordinirano, ali imaju zajednički cilj

NA kraju trostruke izborne godine, koja je za sada donijela parlamentarnu potvrdu o ojačanoj desnici te pravno i moralno lutanje Ustavnog suda, profesor zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti BERTO ŠALAJ analizira hrvatsku političku i društvenu zbilju.

Predsjednička kampanja je u zadnjih deset dana otišla u neočekivanom pravcu. Što je stvarni cilj takve promjene kampanje?

U situaciji u kojoj su rezultati izbora, to jest ponovna pobjeda ZORANA MILANOVIĆA, prilično predvidivi, nije neočekivano da se kampanja koristi za neke druge ciljeve. Pritom neki akteri, poput MARIJE SELAK RASPUDIĆ, kampanju koriste kao pripremu okvira za buduće političko djelovanje. Drugi se, poput MIRA BULJA, TOMISLAVA JONJIĆA i BRANKE LOZO, bore za što bolje pozicije u nekom budućem pokušaju okrupnjavanja političke desnice. IVANA KEKIN je kampanju planirala iskoristiti za promoviranje određenih tema, poput zdravstva i zdravstvene politike, no u jednom trenutku suočila se s činjenicom da postoje akteri koji će ovu kampanju iskoristiti za napade na nju i njezinu stranku, što je svojevrsna priprema za lokalne izbore koji nas čekaju u svibnju.

Lokalni izbori sljedeće godine strankama su bitniji od predsjedničkih s Milanovićem u utrci. Je li HDZ-u konačno Zagreb s nabujalim proračunom postao interesantan?

Slažem se s procjenom da su političkim strankama lokalni izbori puno važniji i zanimljiviji od predsjedničkih. Što se tiče Zagreba i HDZ-a, ne bih rekao da HDZ i prije nije bio zainteresiran za upravljanje Zagrebom. Dapače, moglo bi se tvrditi da je HDZ, kroz suradnju s pokojnim MILANOM BANDIĆEM, u velikoj mjeri zapravo kontro-

lirao Zagreb. TOMAŠEVIĆEVOM pobjedom i promjenom modela upravljanja gradom ugrožen je HDZ, ali, kako vidimo ovih dana, i brojni drugi akteri i njihovi interesi. Na tragu toga, predsjednička kampanja je najava onoga što će Tomaševića i njegove suradnike čekati u narednih nekoliko mjeseci. Ivana Kekin je svojevrsna kolateralna žrtva, glavni je cilj vratiti kontrolu nad Zagrebom i njegovim proračunom. Riječ je o napadima različitih grupacija, koje možda čak i ne djeluju koordinirano, ali imaju zajednički cilj – skinuti Tomaševića s vlasti. Međutim, za to je potrebno, osim laži, manipulacija i blačenja na društvenim mrežama, imati i kandidata koji ga može ozbiljno ugroziti na izborima, a za sada se takav kandidat ne nazire.

Prije mjesec dana imali smo danas gotovo zaboravljenu aferu s Berošem, otvoreni rat DORH-a i EPP0-a. Zašto te teme više nisu aktualne, zar nacija i mediji tako brzo zaboravljaju društveno i politički važne teme?

Moglo bi se reći da je u ovom slučaju riječ o retoričkom pitanju. Takva situacija nije neki specifikum Hrvatske i hrvatskog političkog i medijskog prostora. Suvremena društva obilježena su brzim smjenjivanjem događaja i rasprostranjenim poremećajem mogućnosti usmjeravanja pažnje na jedan događaj kroz duže vrijeme. To nam se događa na individualnoj razini, o čemu sad već postoje brojna znanstvena istraživanja, ali sve više i na kolektivnoj, socijalnoj razini. Ako želite rješavati društvene probleme, morate biti sposobni kolektivno djelovati usmjeravajući svoju pažnju kroz dulje razdoblje na određeni problem. Kvalitetni i odgovorni političari koji rješavaju probleme ne padaju s Marsa, oni se u demokracijama pojavljuju kao rezultat kolektivnog pritiska javnosti i građana. U situaciji u kojoj političke elite nisu voljne ili sposobne rješavati probleme, a građani nisu dovoljno

aktivni, jedino što nam preostaje jest zgrušanje nad aferama koje se smjenjuju gotovo na dnevnoj razini.

Apatija građana

DORH je ekspresno pokrenuo izvide povodom zemljišta u Bujama koje je kupio bračni par Kekin. Dokazuje li to da je on alat u Plenkovićevim rukama i da se nastoji dokazati da su za kriminal svi spremni, bez obzira na političke boje?

Načelno gledano, svi politički akteri trebaju biti jednako tretirani i nitko ne smije biti izuzet od provjera ukoliko postoji opravdana sumnja u protuzakonito djelovanje. Iz onoga što je do sada u javnosti objavlje-

Mislim da bi za SDP, paradoksalno, bilo bolje da Milanović izgubi na izborima i povuče se iz aktivnog političkog djelovanja. Naime, pokazalo se da se SDP i njegovi predsjednici ne mogu politički emancipirati od Milanovića i početi voditi samostalnu politiku

no, ne vidim ništa sporno oko navedene kupovine zemljišta, no o tome će svoj pravorijek dati DORH. Mislim da Ivana Kekin treba insistirati da se DORH što prije oglasi o rezultatima izvida i provjera. Takva brza reakcija bila bi ljekovita i za DORH jer bi time dokazali da mogu djelovati učinkovito te demantirali teze prema kojima su alat u PLENKOVIĆEVIM rukama. Možda sam jako naivan, ali ne želim vjerovati da Državno odvjetništvo djeluje pod izravnom kontrolom premijera.

Hrvatska na neki način doživljava povratak devedesetih. Pojavljuju se likovi koji su se tih mračnih godina svrstavali u hrvatsko podzemlje, ustaški se pozdrav pjeva na javnim mjestima, recimo u Imotskom, jača desnica. Ne izgleda optimistično?

Sasvim je sigurno da jačanje ekstremističkih političkih opcija i davanje medijskog prostora osobama koje su 1990-ih bile optužene ili osuđene za ozbiljna kriminalna djela jest nešto što nas treba zabrinuti. Međutim, za mene su te pojave indikatori jednog drugog, po mom sudu puno većeg problema, s kojim se Hrvatska suočava. U društvima u kojima postoji razvijena demokratska politička kultura i aktivno građanstvo pojave koje ste opisali bile bi na društvenim marginama. Glavni su problem Hrvatske, po mom mišljenju, politička malaksalost i apatija značajnog broja građana. Opisat ću vam taj problem referirajući se na rad njemačko-američkog polit-ekonomista ALBERTA HIRSCHMANA koji u svojoj studiji 'Izlazak, glas i lojalnost' propituje situacije u kojima se članovi, to jest pripadnici određenih zajednica, primjerice poduzeća, organizacija, stranaka ili država u cjelini, suočavaju s problemima u tim zajednicama. Hirschman smatra da su članovima grupa u suočavanju s problemima na raspolaganju tri opcije. Pojmom 'lojalnost' Hirschman opisuje situaciju kojoj članovi izražavaju

Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL

potporu vladajućoj kliku što bi, prevedeno na hrvatsku situaciju, značilo učlanjivanje u HDZ ili neku drugu stranku na vlasti. Nasuprot tome, pojmom 'glas' opisuje situaciju u kojoj članovi zajednice iznošenjem svojih stavova i svojim aktivizmom žele pomoći u prevladavanju krize i problema. Na kraju, pojmom 'izlazak' opisuje situaciju u kojoj članovi napuštaju grupu koja se suočila s problemima i traže neku drugu zajednicu, primjerice odlaze u Irsku ili Njemačku, u kojoj će probati realizirati svoje potencijale. No, u grupu izlaska mogu se uvrstiti i oni koji su fizički ostali u Hrvatskoj, ali su se mentalno potpuno isključili iz politike, jer ne vjeruju da se političkim angažmanom bilo što može promijeniti. Izrazito veliki broj građana u Hrvatskoj upravo je u toj grupi, politički su apatični i otuđeni. O uzrocima takvog stanja i mogućim načinima njegova prevladavanja trebalo bi voditi intenzivne rasprave, i to među političkim strankama, ali i u akademskoj zajednici, medijima i civilnom društvu. Nažalost, trenutno se jako malo pažnje posvećuje tom pitanju.

Predsjednički kandidat HDZ-a je Dragan Primorac, nestranačka osoba. Zašto je HDZ izabrao takvog kandidata kome je optimalni cilj ulazak u drugi krug? Zar Plenković nije mogao bolje?

Ne bih bio jako strog prema Plenkoviću u vezi izbora HDZ-ovog predsjedničkog kandidata. Mislim da su potpuno promašene teze kako je namjerno izabrao slabog kandidata, jer mu odgovara da je na Pantovčaku i dalje Milanović, da se nastavlja tvrda kohabitacija i da se Plenković u tom sukobu predstavlja kao glas razuma i čuvar stabilnosti. Čini mi se da je Plenković bio puno sretniji dok je na Pantovčaku bila KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ. Međutim, HDZ i Plenković su se u izboru kandidata suočili s jednim 'zakonom' hrvatskih predsjedničkih izbora. Naime, od 2000. godine u Hrvatskoj nikad na predsjedničkim

izborima nije pobijedio kandidat opcije koja je u vrijeme izbora obnašala vlast na nacionalnoj razini. Možemo raspravljati o tome zašto je tome tako, je li riječ o tome da hrvatski građani ne žele sva jaja stavljati u istu košaru, no činjenica je da ta pravilnost predstavljala veliki izazov za HDZ na ovim izborima. U situaciji u kojoj se Milanović profilirao kao glavni kritičar Plenkovićeve vlasti te ga značajan dio građana percipira kao zadnju branu Plenkovićevoj i HDZ-ovoj svesti, bilo koji kandidat HDZ-a ne bi, po mom sudu, imao velike šanse. A naročito su slabe šanse DRAGANA PRIMORCA koji, osim ogromne ambicije, pokazuje malo toga što bi dalo naslutiti da može privući širi krug birača. Njegov rezultat primarno će ovisiti o tome u kojoj mjeri će HDZ uspjeti mobilizirati svoje lojalne birače, no čak i da u tome budu relativno uspješni, pobjeda Primorca na izborima bila bi za mene ogromno iznenađenje.

I SDP je ove godine preživio svoje izbore. Hoće li izvjesna pobjeda Milanovića biti samo njegova izolirana pobjeda ili će se lovorike preliti na SDP kao poticaj za njima bitne lokalne izbore?

SDP je dobio novog predsjednika, no ne vidim da se, za sada, nešto bitno promijenilo u funkcioniranju stranke. Čini mi se da će se, vezano uz predsjedničke izbore, ponoviti situacija iz 2019./2020. godine, kada je stranka naveliko prisvajala i slavila Milanovićevu pobjedu te najavljivala i promjenu vlasti na parlamentarnoj razini. To se, kao što znamo, nije dogodilo, a od tada imamo trećeg predsjednika stranke i niti jedan nije uspio ozbiljno ugroziti dominaciju HDZ-a i Andreja Plenkovića. Istina, SINIŠA HAJDAŠ DONČIĆ je tek započeo svoj mandat, no on nije nova osoba u hrvatskoj politici, a recentna istraživanja javnog mnijenja, provedena nakon što je postao predsjednik stranke, ne sugeriraju porast potpore SDP-u među građanima. Moje je mišljenje da bi za

SDP, paradoksalno, bilo bolje da Milanović izgubi na izborima i povuče se iz aktivnog političkog djelovanja. Naime, pokazalo se da se SDP i njegovi predsjednici ne mogu politički emancipirati od Milanovića i početi voditi samostalnu politiku. Dokle god je Milanović u politici, svi predsjednici SDP-a bit će percipirani kao njegovi suradnici, a ne kao osobe koje ozbiljno pretenđiraju na obnašanje premijerske dužnosti. Da takva percepcija nije kriva, na najbolji mogući način su posvjedočili travanjki parlamentarni izbori. Tadašnji predsjednik SDP-a, koji je na tim izborima trebao trčati najvažniju utrku svoje političke karijere, odustao je od toga i sakrio se iza Milanovića. S obzirom na to da prognoziram Milanovićevu pobjedu na predsjedničkim izborima, ostaje nam vidjeti hoće li Hajdaš Dončić uspjeti izaći iz njegove sjene i profilirati se kao uvjerljiv premijerski kandidat. Pritom je sasvim moguće da SDP na lokalnim izborima u svibnju postigne solidne rezultate, naročito u sredinama, poput Zagreba ili Splita, gdje su 2021. godine ostvarili katastrofalne rezultate.

Hrvatska stabilnost

Na kraju trostruke izborne godine zaključak je da hrvatsko društvo doživljava krizu ljevice, a uzlet desnih političkih snaga. Koje se posljedice, ne samo zbog globalnih kretanja, nego i zbog naše ne tako davne ratne prošlosti, mogu očekivati?

Meni se čini da su hrvatski politički i stranački sustav, pa onda i hrvatsko društvo, dominantno obilježeni stabilnošću, naročito ako se uspoređujemo s drugim tranzicijskim društvima poput, primjerice, slovenskog. Pritom usporedba sa Slovenijom svjedoči da politička stabilnost ne mora uvijek biti pozitivna stvar, u smislu da osigurava više razine političko-ekonomskog razvoja. U protekle 34 godine na vlasti smo *de facto* imali samo dvije političke opcije,

pri čemu HDZ vlada ukupno 26 godina, a ljevica, ako SDP označimo kao ljevicu, samo osam. Stoga bi možda bilo bolje reći da smo mi u Hrvatskoj skoro pa permanentno u krizi ljevice. Razvoj ozbiljnih lijevih političkih ideja, programa i javnih politika koje će biti prilagođene hrvatskom kontekstu tek nam, možda, predstoje.

Ova je godina bila i u znaku Ustavnog suda. Oko HDZ-ovih kršenja Ustava su šutjeli, jednim dijelom su regulirali parlamentarne izbore, na kraju sami sebi iza zatvorenih vrata produljili mandat. Kakve su posljedice toga?

Rekao bih da je 2024. bila godina sunovrata političkog i moralnog kredibiliteta Ustavnog suda. Pritom za to nisu isključivo odgovorni sami suci, nego je to priča u kojoj ima malo nevinih. Najprije je Zoran Milanović brutalnim uvredama i napadima na suce javno delegitimirao ne samo te suce nego i samu instituciju Ustavnog suda. U javnosti su, na tragu Milanovićevih napada, počele rasprave o tome treba li nam uopće Ustavni sud, pri čemu je malo tko ponudio razumnu alternativu, to jest model političkog sustava bez te institucije. U takvoj situaciji krenuli smo u izbor novih sudaca, pri čemu je HDZ krajnje neodgovorno i maliciozno odgađao taj izbor do zadnjeg mogućeg roka. Kada je dogovor ipak postignut, onda se SDP odlučio ponašati infantilno i insistirati na odgodi glasanja, što je dovelo do probijanja ustavnih rokova za izbor novih sudaca. Na kraju, suci prethodnog saziva odlučili su protuustavno sebi produljiti mandat, što je šlag na tortu cijele te nesretne priče oko Ustavnog suda. I sada imamo nove suce, ali je veliko pitanje koliko uopće javnost vjeruje takvom Ustavnom sudu. Ostaje nam nadati se da će novi saziv svojim odlukama i, što je po mom sudu još važnije, kvalitetnim obrazloženjima tih odluka vratiti bar dio povjerenja u tu instituciju. ■

Puntere poručuju
– ako planirate
ostati, naučite naše
vrijednosti.
U suprotnom, nema
mjesto za vas

Pantera incognita

Jesu li pulske Puntere neiživljeni postadolescenti ili prijetnja sigurnosti stranih radnika? Jesu li građani koji će im se pridružiti zabrinuti za vlastitu sigurnost ili traže izliku da prebiju prvog imigranta?

Ako ste pošten Hrvat i domoljub, vi – logično – želite obraniti domaću kulturu od stranih utjecaja koji ne pripadaju podneblju, duhu i mentalitetu vašeg grada. Ako želite obraniti domaću kulturu od stranih utjecaja koji ne pripadaju podneblju, duhu i mentalitetu vašeg grada, vi ćete – logično – osnovati građansku patrolu: tko bi bolje pazio na podneblje, duh i mentalitet vašeg grada od samih njegovih građana? Ako želite osnovati građansku patrolu kako bi pazila na podneblje, duh i mentalitet vašeg grada, zatim ćete joj – logično – dati i neko prijeteće ime, ne bi li svima odmah bilo jasno da s vama nema zabjancije. Ako želite svojoj građanskoj patroli dati neko zajebano ime – međutim – najgore što vam se može dogoditi jeste da živite u Istri.

Jer stvarno: poštena hrvatska i domoljubna građanska patrola u, recimo, Lici zvala bi se – opet logično – Lički medvjedi. Zvuči prijeteći. Poštena građanska patrola negdje u Dalmaciji zvala bi se, u skladu s tradicionalnim grbom regije, Dalmatinski leopardi. Zvuči prijeteći. Čak biste se i u Slavoniji sjetili da je na vašem grbu izvorno, prije one malene kune, bila nacrtna figura opasnog lava, pa biste se prozvali Slavonski lavovi. Zvuči... dobro, to već zvuči komično. Ali ipak ne toliko blesavo kao što bi zvučala patrola zajebanih građana koji paze na podneblje, duh i mentalitet svoga grada krstareći njegovim ulicama pod imenom – šta da se radi, takav je grb – Istarske koze.

Građanska inicijativa koja se početkom ovog mjeseca okupila u Puli s misijom da se bori 'protiv porasta kriminala i agresije u

našem gradu', a na tragu vijesti o pokušaju silovanja starije Puležanke za koji je navodno odgovoran nepoznati imigrant, našla se tako pred ozbiljnim problemom. Nije im doduše problem predstavljalo to što službene statistike ne pokazuju nikakav značajniji 'porast kriminala i agresije' u Puli, ni to što identitet napadača na njihovu sugrađanku nije utvrđen, ni to što su u prethodno procesuiranim slučajevima silovanja na području grada počinitelji bili uglavnom poznanici žrtava ili njihovi (izvan)bračni partneri, a ni to što je ovom, posljednjem slučaju prethodio val lažnih vijesti o nasilju i napadima imigrantskih radnika koji je raspirivao ksenofobiju među Puležanima. Ključni je problem glasio: kako se nazvati, a da ne ispadnemo koze? Problem su riješili – možda ste već saznali, pisali su o tome mediji – tako što su se prozvali Pulske pantere. Ili: Puntere. Skupina anonimnih zaštitara i instruktora borilačkih vještina sada pod tim imenom preko svoje internet-ske stranice objavljuje: 'Pula je miran grad i tako će ostati. Ovdje nema mjesta nasilju, kriminalu, silovanju i nepoštovanju naše kulture. Ako to tolerirate u svojoj kulturi, ovdje to nećemo prihvatiti.' Pa onda pozivaju građane da im se pridruže, prođu temeljni tečaj borilačke obuke i zapute se na pulske ulice kako bi ondje zajednički čuvali vlastitu sigurnost i kulturu. A sve to pod slikom crne mačketine koja prijeteći kezi očnjake i poručuje došljacima: 'Ako planirate ostati, naučite naše vrijednosti. U suprotnom, nema mjesto za vas.'

Nešto dulje od godine dana otkako je aktualni predsjednički kandidat MIRO BULJ bezuspješno zazivao osnivanje civilnih straža protiv imigranata u Cetinskoj krajini, u Hrvatskoj smo tako dobili jedinstvenu pojavu. Nisu, naravno, građanske patrole i milicije u Evropi nikakva novost – Finska ima svoje Odinove sinove koji već skoro deset godina progone migrante pod parolom zaštite lokalnog stanovništva, u Grčkoj civilne straže organizira ekstremno desna Zlatna zora, patrolira se po Italiji, Mađarskoj, Bugarskoj i kojegdje drugo – ali ovo je valjda prvi put da se netko za naše evropske vrijednosti i za našu evropsku kulturu bori pod amblemom životinje koja živi isključivo u Aziji, Africi i Južnoj Americi. Ne samo što nijedna pantera nije viđena ni u Puli ni u gradskoj okolici ni u čitavoj Istri, nego je nećete pronaći čak ni u zagrebačkom Zoološkom vrtu. Posljednji put, zapravo, kada smo na ovim prostorima čuli za panteru, bilo je – možda se sjećate – prije otprilike dvije godine, kada su mediji prenijeli izjave usplahirenih stanovnika Slavonije, uvjerenih da su vidjeli veliku crnu mačku kako luta oko granice Hrvatske i Srbije. Samo što je i to, naposljetku se pokazalo, bila lažna vijest.

Svejedno, naše anonimne Pulske pantere – pardon, Puntere – javnost je shvatila itekako ozbiljno. Iako se po svemu sudeći radi o ljudima koji su u djetinjstvu gledali previše akcijskih filmova, a nastavili su ih gledati i nakon što su odrasli, o njima su nas naširoko izvještavali mediji. Za medije su govorili istaknuti stručnjaci, pulski kulturolozi i sociolozi. Duljim priopćenjem javila se i lokalna policija, podsjetivši da je bilo kakvo uzimanje zakona u svoje ruke nedozvoljeno i kažnjivo. Oglasio se naposljetku i sam FILIP ZORIČIĆ, pulski gradonačelnik, ustvrdivši da je Pula danas 'grad kulture', da su ga stvorili brojni došljaci koji su 'mijenjali ovaj grad' i da stoga ne prihvaća 'sijanje mržnje na drugoga i različitoga'. Što je, naravno, za svaku pohvalu. Manje je doduše pohvalno ono što je Zoričić ustvrdio prošle godine, kada je zabranio održavanje pulskog koncerta DUŠKA KULIŠA i njegovih gostiju iz Srbije, DRAGANA KOJIĆA, ZORANE MIČANOVIĆ i ANE BEKUTE, s obrazloženjem da – možda se i toga sjećate – njihov

muzički izričaj ne pripada 'podneblju, duhu i mentalitetu našeg grada'. Ali hoće to tako: danas s gradonačelničke pozicije određujete tko zadovoljava stroge kriterije podneblja, duha i mentaliteta vašeg grada, a već sutra vam u ime istog tog podneblja, duha i mentaliteta istim tim gradom krstare odredi građana u lovu na nepoželjne migrante.

Jesu li dakle novoosnovane Puntere samo hrpica neiživljenih odraslih pubertetlija ili stvarna prijetnja sigurnosti stranih radnika? Jesu li građani koji će im se pridružiti pod amblemom autohtone istarske crne pantere iskreno zabrinuti za vlastitu sigurnost i kulturu ili samo traže izliku da prebiju prvog imigranta na kojeg naiđu? Je li pulski gradonačelnik licemjer ili čovjek zaista ne vidi vezu između vlastite diskriminacije gostiju iz Srbije i sadašnje hajke na migrante? I – možda najvažnije – da li se sve to uopće međusobno isključuje? Zar ne mogu neiživljeni postadolescenti mlatiti strance, zar građani iskreno zabrinuti za vlastitu sigurnost ne mogu biti ksenofobi, zar to što Filip Zoričić ne shvaća kako se točno diskriminacija širi i normalizira istodobno znači da za njeno širenje i normaliziranje nije odgovoran? Ne moramo nužno znati odgovore na sva ta pitanja. Jer s obzirom na to kako se odnos prema strancima u Evropi i Hrvatskoj kreće i razvija, odgovore ćemo – nažalost – ionako ubrzo doznati.

U međuvremenu, možemo se zadržati na provjerenim informacijama, točnim vijestima i statističkim podacima o nasilju, kriminalu i imigrantima. U Splitu je, recimo, nema tome dugo, samo u jednoj noći četiri puta intervenirala policija zbog napada na strane dostavljače, pri čemu su naši dečki jednom od njih šipkom polomili ruku. Nešto ranije, dvojica zagrebačkih nasrnula su na Trešnjevci na mladeg indijskog radnika, razbivši mu glavu. Još nešto ranije, iz Zadra nam stiže snimka domaćeg konobara koji se izživljava na nepalskom dostavljaču hrane jer mu se nije dopala dostava. Još nešto ranije, trojica u zagrebačkoj Tkalčićevoj ničim izazvani napadaju nekog Indijca, nakon čega se javnosti obraća sam potpredsjednik vlade DAVOR BOŽINOVIĆ. Još nešto ranije, u Dubrovniku nepoznata grupa mladića verbalno i fizički zlostavlja radnike iz Pakistana. Još nešto ranije, napadači u Osijeku nanose lakše ozljede dostavljaču hrane iz Indije. Još nešto ranije... Dobro, mogli bismo sada ovako unatrag sve do početka godine, kada se ono dobar dio Zagreba i Hrvatske smijao i rugao stranim radnicima okupljenima na novogodišnjoj proslavi na glavnom gradskom trgu, i to jedva koji dan nakon serije pljački dostavljača u različitim zagrebačkim kvartovima, pod prijetnjom šakama i noževima. Ili bismo mogli i u prethodnu, 2023. godinu, kada se – prema službenim podacima – broj napada na strane radnike upeterostručio u odnosu na godinu ranije, pa su zabilježena, u prosjeku, preko tri napada dnevno. A to su samo oni napadi koje prestrašeni imigrantski radnici prijavljuju. I to je rekord koji će tekuća godina, po svemu sudeći, bez većih problema srušiti. I to je, napokon, tretman koji se odnosi samo na strane radnike: ne i na imigrante izložene zlostavljanju hrvatske policije, dok pozorno čuva granice Evropske unije.

Od Dubrovnika do Osijeka i od Splita do Zagreba, imigrante se, drugim riječima, kod nas svakodnevno napada, vrijeđa, pljačka i premlaćuje: verbalno šalje tamo odakle su došli, a fizički u bolnice. Neobično, nitko da pokrene građansku inicijativu za njihovu zaštitu. Niotkuda Pulske pantere, Dalmatinskih leoparda, Ličkih medvjeda, Slavonskih, hm, lavova, nigdje Puma, Tigrova, Risova, Ajkula ni ostale zvjeradi: zaštitari i instruktori borilačkih vještina nikom ponikli. Nije da smo ksenofobi i rasisti, bit će, ali to nas se eto ne tiče. Takva je, valjda, naša kultura. Takve su nam, valjda, vrijednosti. ■

Dum-dum referendum

Posezanje za referendumima forte je Mosta, Bulja i AfD-a. Njemačka bi stranka na njima odlučivala o EU-u, NATO-u i protjerivanju migranta. Miro Bulj bi smanjivao prava nacionalnih manjina, zabranjivao 'rodnu ideologiju', borio se protiv stranih radnika, štiti državnu granicu

ONO što je AfD u Njemačkoj to je Most u Hrvatskoj, poručio je sa saborske govornice ARMIN HODŽIĆ, potpredsjednik Kluba zastupnika nacionalnih manjina, govoreći o populizmu te stranke i referendumskim ciljevima koje u svrhu svog političkog programa promovira Mostov predsjednički kandidat MIRO BULJ. Hodžić je, između ostalog, kazao da ti referendum ne služe kao demokratski proces, nego kao politika onoga što su u Mostu već zadali kao istinu. I dok se Bulj na svojoj Facebook-stranici promptno požalio kako ga je Hodžić 'žestoko napao', dio njegovih simpatizera u komentarima na istoj stranici usporedbu s njemačkom ekstremno desnom i populističkom strankom Alternativa za Njemačku (AfD) smatra komplimentom.

Usporedimo li politički program obiju stranaka, koji Most naziva Deklaracijom, a AfD Manifestom, i aktualne izjave i stavove

njihovih viđenijih članova, razvidno je da imaju mnogo toga zajedničkog, prije svega svjetonazorski. Posezanje za referendumima je politički forte objema strankama. U AfD-u se zalažu za uvođenje referenduma u Njemačkoj prema švicarskom modelu, kojim bi, po potrebi, zahtijevali izlazak Njemačke iz Europske unije i NATO-a. Referendume bi održavali i u slučaju, primjerice, planiranih privatizacija, osobito javnih službi, prilikom rasprava o javnom stanovanju i nekretninama...

U slučaju da postane predsjednik, Miro Bulj navodi pokretanje pet referenduma koji bi trebali 'obraniti Hrvatsku'. Proklamirana agenda u duhu je širenja straha i prokazivanja zamišljenih neprijatelja koji, kako Bulj sugerira, valjda 'napadaju Hrvatsku', koju sad treba braniti. Kao prvi među jednakima, Bulj je istaknuo referendum 'za zaštitu državne granice, hrvatskih radnika i našeg identiteta'. Zalaže se, kako navodi, za slanje vojske na

državne granice u svrhu zaštite od 'ilegalnih migracija', ali i za 'ograničenje uvoza strane radne snage kako bi se zaustavio proces zamjene stanovništva'.

Bulj je nadalje ustvrdio da je 'Schengen krepa' (standardnim jezikom: preminuo), da odmah treba deportirati sve ilegalne migrante iz Hrvatske i da među onima koji ulaze ima 'terorista i ekstremista koji odu u treće zemlje i vlada ih vraća avionima u Hrvatsku'. Riječ je o prijesnoj laži, dakako, o čemu su Novosti već pisale, pa samo ukratko podsjetimo: iza 'zamjene stanovništva' i 'tajnih letova' stoji zapravo uobičajena praksa koja se provodi u Europskoj uniji među potpisnicama Dublinske uredbe koja se odnosi na migracije. U daljnjem širenju panike i straha, Bulj je početkom mjeseca plasirao izjavu da bi u jednom trenutku strani radnici mogli zakonito preuzeti i strukture vlasti u RH, 'pa ako su druge kulture i tradicije naprimjer da uvedu, zakonito kroz saborsku proceduru, da

žene imaju maramu, da im se zabrani voziti. O tome treba razmišljati jer to je veliki broj izmjene stanovništva'. Dodao je i diskriminatornu opasku prema kojoj 'ne bismo trebali uvoziti toliko puno radne snage koja nikada neće prihvatiti hrvatske običaje'.

Ovakvim izjavama Bulj i Most, koji podržava svog predsjedničkog kandidata, korespondiraju s protuimigrantskom retorikom i agendom opisanom u političkom programu AfD-a, odnosno 'Manifestu za Njemačku', kako glasi puni naziv tog dokumenta. U njemu se navodi da iregularni imigranti koji nisu progonjeni nemaju pravo tražiti zaštitu, za razliku od izbjeglica. Pitanje useljavanja postalo je istaknutije – a AfD popularniji – nakon što je tadašnja njemačka kancelarka ANGELA MERKEL 2015. pustila u zemlju više od milijun izbjeglica, uglavnom onih koji su bježali od građanskog rata u Siriji.

'Momentalno protjerivanje svih ilegalnih imigranata iz naše zemlje. Svi kriminalci, svi ekstremisti moraju otići', rekla je ranije ove godine supredsjednica stranke ALICE WEIDEL za njemačku javnu televiziju ARD. Ona će biti AfD-ova kancelarska kandidatkinja, prva od osnutka stranke 2013. godine, na izvanrednim parlamentarnim izborima koji će se održati u veljači 2025. zato što dojučerašnji kancelar, socijaldemokrat OLAF SCHOLZ, nije dobio povjerenje u Bundestagu, čime je u Njemačkoj pala vlada.

'Jednom kada prestanu razlozi za bijeg, poput prestanka ratova, političkog ili progona po vjerskog osnovi, boravišne će dozvole za izbjeglice biti ukinute. Ove izbjeglice trebaju napustiti Njemačku (...) Koncept multikulturalnog društva je propao. Integracija je neizostavna', piše još u Manifestu AfD-a. U njemu se također ističe da je to jedini način da se zaustavi daljnje napredovanje 'protudruštva i paralelnih društava kod nas'. (...) Svaki imigrant ima obavezu integracije. Mora se prilagoditi svojoj novoj zemlji domaćinu, a ne obrnuto. Tko god se odbije integrirati, mora biti sankcioniran i konačno gubi pravo boravka (...)', rezolutno se navodi u političkom programu AfD-a.

Ne treba stoga čuditi što trenutno više od pedeset organizacija civilnog društva u Njemačkoj želi da Bundestag što prije pokrene postupak za zabranu AfD-a, premda je s pravne strane on prilično kompliciran. Medijska kuća Deutsche Welle (DW) piše da su najkserofobniji stavovi najizraženiji upravo među biračima te ekstremno desne stranke, od kojih se 31 posto ispitanika na zapadu zemlje slaže s tvrdnjom da je Njemačka preplavljena strancima. U AfD-u nadalje posebno aludiraju na sve veći broj muslimana u zemlji, na koje gledaju kao na opasnost za njemačku državu i svoje društvene vrijednosti. 'Islam ne pripada Njemačkoj', 'nespojiv je s našim pravnim sustavom i kulturom', poruka je iz Manifesta.

Zabrinjava činjenica da je ta stranka u rujnu ove godine na regionalnim izborima pobijedila u saveznoj pokrajini Tiringiji u istočnom dijelu Njemačke, dok je u susjednoj Saskoj bila druga. Prema anketama, AfD je druga najpopularnija stranka u Njemačkoj.

Bulju ankete ne daju ni približno toliko šanse. Most, registriran 2013., što vremenski korespondira s osnutkom AfD-a, a koji svoj proboj na političku scenu duguje i bliskošću s Katoličkom crkvom, svoje kratko prebivanje u vladajućoj koaliciji s HDZ-om, nakon izbora 2015., a potom i 2016., završio je već 2017. Tada je smijenjena nekolicina Mostovih ministara, a Most je prestao biti dio vladajuće većine.

I AfD i predsjednički kandidat Bulj zalažu se za uvođenje obaveznog vojnog roka. U

Plakat u predsjedničkoj kampanji – Miro Bulj (Foto: Ivana Ivanović/PIXSELL)

AfD-u smatraju da bi u vojsku trebali svi nje-mački muškarci između 18 i 25 godina, dok bi žene mogle služiti na dobrovoljnoj osnovi. 'Ja sam uvijek zagovarao da vojni rok treba po-stojati. Vojni rok da bude omogućen i djevoj-ka, da bude obavezan', drži pak Miro Bulj.

Premda u programu Mosta piše da se za-lažu za EU kao ravnopravnu zajednicu na-cionalnih država, ipak smatraju da EU treba odlučivati samo o onim pitanjima u kojima je djelotvornija od pojedinih država članica. AfD je na istoj ravni ponešto radikalniji: nji-hova Alice Weidel rekla je da će, kada dođu na vlast u Njemačkoj, poduzeti napore da ogra-niče ovlasti neizabраниh institucija Europske unije, uključujući i Europsku komisiju.

Bulj bi raspisao referendum i za zabranu 'rodne ideologije', premda je 'rodna ideolo-gija', kako je to obrazložio portal Faktograf, zapravo prazni označitelj, odnosno pojam u koji svatko može upisati značenje koje mu odgovara. Argumentaciju utemeljenu na denunciranju tzv. rodne ideologije u javni diskurs, objasnili su iz Faktografa, uveli su pripadnici katoličkog klera i aktivisti neo-konzervativnih udruga, da bi je zatim prihva-tili i konzervativni političari za mobilizaciju svojih pristaša.

No, Bulj referendumom namjerava zabra-niti promociju 'rodne ideologije' u školama i vrtićima i onemogućiti takozvanu rodnu tranziciju djece, jer je to, smatra on, a time valjda i njegova stranka, nepovratni proces koji uništava živote mladih diljem svijeta. Njemački AfD pak smatra da bi obitelj trebala osigurati biološku reprodukciju društva kroz prokreaciju. Pojedini kulturni teoretičari koji prate njemačku desnicu smatraju da antirod-nu politiku ovdje treba shvatiti kao rezultat kontinuiranog procesa u kojem desničarski populistički akteri koriste teme (anti)rodno-sti i obitelji kako bi pomaknuli diskurzivni spektar udesno. Tako u slučaju AfD-a samo bijela, heteronormativna obitelj može osi-gurati prijenos inteligibilnih identiteta. U svom političkom programu AfD zagovara brak i obitelj kao jezgru građanskog društva i kamen temeljac društvene kohezije, pa

Alice Weidel
(Foto: IMAGO/
IMAGOSTOCK&PEOPLE/
PIXSELL)

stoga smatraju da zaslužuju posebnu zaštitu vlasti. Most u Deklaraciji također navodi da obitelj (što piše i u Ustavu), ali i brak uživaju posebnu zaštitu i brigu države.

Bulj je i izrazito antimanjinski raspoložen kandidat, sa zahtjevom nedostojnim pred-sjedničkog kandidata: raspisao bi referendum i o ograničenju mandata manjinskih zastu-pnika i zabrani javnog financiranja organiza-cija i medija koji blate Domovinski rat.

Naposljetku još jedna zanimljivost, da ne kažemo sličnost: AfD je pozdravio izbornu pobjedu DONALDA TRUMPA, što je u skladu s očekivanjima, a ne čudi da bi ga Bulj prvog pozvao u službeni posjet, jer smatra da je on znak promjene i mira.

Postane li Bulj, kojim čudom, predsjednik Republike, zamišljene referendumne neće lako realizirati jer ih ne može samostalno raspisati. Prema Ustavu, predsjednik može na prijedlog Vlade i uz supotpis premijera raspisati referendum o prijedlogu promjene Ustava ili o drugom pitanju za koje drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstoj-nost Republike. Ni AfD neće, dođe li na vlast, moći samo tako raspisivati referendumne. Na federalnoj razini dopušten je referendum za donošenje novog temeljnog zakona i u sluča-ju restrukturiranja saveznih država. ■

Sedlarovi sugovornici u dokumentarcu - ministri Tomo Medved i Ivan Anušić
(Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

Državno financirana laž

Plenkovićeva vlada financirala je izradu dokumentarca Jakova Sedlara u kojem se negiraju ratni zločini u Lori. Vlada je Sedlaru izdala i dozvolu za snimanje kadrova na lokaciji bivšeg vojnog zatvora. Premijera je održana u Domu HV-a u Lori. Ministri Tomo Medved i Ivan Anušić najodgovorniji su državni protagonisti ovog skandala

VLADA ANDREJA PLENKOVIĆA financirala je izradu dokumentarca JAKOVA SEDLARA u kojem se negiraju ratni zločini u splitskom vojnom zatvoru

Lora. Sudeći po izjavama na premijeri, u financijskoj realizaciji takvog sadržaja vjerojatno je sudjelovalo i više županija, gradova i općina te Hrvatska pošta. Pored toga, Vlada je Sedlaru izdala dozvolu za snimanje kadrova na lokaciji tog bivšeg zatvora. Na koncu, film je premijerno prikazan u kompleksu

vojne luke Lora. Najodgovorniji državni protagonisti ovoga skandala su ministri branitelja i obrane, TOMO MEDVED I IVAN ANUŠIĆ, ujedno Sedlarovi sugovornici u dokumentarcu.

Film pod nazivom '72. bojna Vojne policije - Istina' bio je središnji trenutak prošlotjedne proslave 33. godišnjice osnutka navedene postrojbe. Obljetnica je u petak, 13. prosinca organizirana na svečanoj akademiji u Domu Hrvatske vojske u vojnoj luci Lora, koja je pod nadležnošću Ministarstva obrane. U

prvom redu sjedili su izaslanici premijera, ministara obrane i branitelja, predsjednika Sabora. Došao je i izaslanik gradonačelnika Splita IVICE PULJKA.

Novosti su analizirale sadržaj dokumen-tarca koristeći isječke koji su objavljeni na društvenim mrežama i citate iz teksta novi-nara DRAGANA MILJUŠA na Dalmatinskom portalu. Film koji je zamišljen kao histo-riografski presjek 72. bojne VP-a najviše je fokusiran upravo na događaje u Lori 1992. godine. U nizu postupaka na hrvatskim su-

Једва мини-мални ХРТ

Прва рунда мирeња синдиката и управе ХРТ-а завршила је неуспјешно. Зграда јавног сервиса облијепљена је плакати-ма на којима пише да 1.347 запослених има плаћу мању од 904, а 733 мању од 758 еура. На Новој тв проблем је већ и само синдикално организовање

Имам плаћу 860 еура нето. Кредит ми је 412 еура мјесечно. Како да преживим? То је апсолутно прениска плаћа, више није адекватна ни за посао на пола радног времена, камоли за пуно радно вријеме. Моје је право тражити већу плаћу, и више се нећу бојати – прича нам радник с ХРТ-а, који годинама на Присављу ради као гласбени уредник.

Један је од све већег броја радника и радница с ХРТ-а који се у посљедње вријеме синдикално организирају и јавно иступају о катастрофалним увјетима рада у највећој јавној медијској кући. Наш суговорник објашњава да је плаћа гласбених уредника и уредница нижа од свих других запослених на уредничким позицијама, а додаје да рад у поподневним смјенама, викендима и благоданима често није адекватно додатно плаћен.

Прва рунда мирeња синдиката и управе ХРТ-а недавно је завршила неуспјешно, синдикати ХРТ-а су 29. новембра извијестили да је наступио колективни радни спор на ХРТ-у, истичући како је у преговорима о колективном уговору постало јасно да 'послодавац нема вољу прихватити захтјев да радници ХРТ-а буду поштено плаћени за свој рад те да повећање плаћа прати инфлацију'. Зграда јавног медијског сервиса почетком децембра је осванула облијепљена протестним плакатима, на којима је између осталог наведено да 1.347 радника ХРТ-а има плаћу мању од 904 еура и да 733 особе раде за плаћу мању од 758 еура.

Из Управе ХРТ-а навели су да су првотно планирали повећати основуцу за 15 посто, но истакнули су да је тијеклом преговора са синдикатима донесена уредба Владе о минималној бруто плаћи која ступа на снагу 1. јануара 2025., због чега су 'коригирали понуду с 15 на десет посто'. Минимална плаћа у идућој години ће износити 970 еура бруто (око 750 еура нето), а сви су је послодавци законски дужни испоштовати.

— Од 2.700 радника запослених на ХРТ-у 614 њих прима плаћу мању од минимал-

Синдикати су спремни и на штрајк на ХРТ-у (Фото: Лука Станзл/PIXSELL)

ца колико ће износити од почетка идуће године. Кад год Влада повећа минималну плаћу, управа ХРТ-а је у паници јер мора дизати плаће великом броју радника и радница који раде за срамотно ниска примања која падају испод законског минимума. Јавност има криву перцепцију о високим примањима запосленика ХРТ-а, али истина је сурова. Већина људи на ХРТ-у једва спаја крај с крајем – коментира нам МАЈА СЕВЕР, новинарка ХРТ-а и предсједница Синдиката новинара Хрватске и Еуропске федерације новинара.

Север аргументира да смо свједокиње сустваног и вишегодишњег разарања јавног медијског сервиса, институције која би требала бити темељ неовисног, професионалног и квалитетног новинарства, ослобођеног политичких притисака и интереса оглашавача.

— ХРТ је претворен у празну љуску, лишена визије, развоја и озбиљног садржаја. Оно мало што је преостало од професионализма и страсти за новинарством гуши се аутсорсингом и понижавајућим увјетима рада, док они који и даље поштено раде једва преживљавају с мизерним плаћама – констатира Север.

На аутсорсинг се жали и радник чијом смо изјавом започели текст, као и на чиње-

ницу да младе професионалце као сталну радну снагу ХРТ више не може привући.

— Људи одлазе, а младима овакво окружење није привлачно. Аутсорсинг је у сталном порасту. А ми смо јавни сервис. Али што то уопће више значи? – говори он.

Процес мирeња на ХРТ-у се овај тједан наставља, а ако не дође до задовољавајућег договора с управом, синдикати су спремни на штрајк. Север наводи и да Управа ХРТ-а у процесу мирeња заобилази уставно право на синдикално удруживање и законско право на колективно преговарање.

— Умјесто преговора, свједочимо једностраним одлукама које газе закон, Устав и еуропске обвезе Хрватске. Управа покушава изгурати легитимне представнике радника из процеса мирeња, као да су њихова права и глас небитни. За све то главни равнатељ има подршку надлежног министарства. Умјесто да осигура законски оквир и одговорност, министарство затвара очи пред кршењима радничких права и урушавањем ХРТ-а. Недопустиво је да у земљи чланице Еуропске уније, гдје би колективно преговарање треба-

ло бити стандард, свједочимо оваквом гажењу темељних радничких права – закључује Север.

Да ХРТ у таквој пракси није ни усамљен ни изолиран случај (иако јест нарочито бременит с обзиром на то да се ради о јавном медијском сервису), потврђују процентна догађања на Новој тв. Почетком децембра Нови синдикат је иступио у јавност са свједочанствима о онемогућавању слободе синдикалног организовања у тој телевизијској кући. Предсједник Новог синдиката МАРИО ИВЕКОВИЋ казао је да су у том синдикату раднице и раднике Нове тв почели организовати прије скоро двије године, а чланови управе ни у једном тренутку нису с њима директно комуницирали, већ су именовали особу за комуникацију. Синдикалној повјереници Нини ПРЕСЕЧКИ нису слали извјешћа која су јој дужни слати јер је у фирми преузела и улогу Радничког вијећа, и нису је укључивали у савјетовање код доношења одлука битних за положај радника.

— Синдикално организовање унутар Нове тв одувјек је непожељно. Откад смо се организовали, послодавац под кринком прихваћања сурадње није поштовао одредбе закона о синдикалном удруживању. Неке је чланове синдиката отпустио, а неке уцијенио повишицом ако иступе из Новог синдиката – говори за Новости радница Нове тв и синдикална повјереница Пресечки.

Нови синдикат је поднио пријаву инспекторату јер се не поштује једна од темељних обвеза послодавца око подношења извјешћа Радничком вијећу, као ни савјетовања везано за питања о раду. Инспекторат је покренуо поступак против Нове тв, али пријава је парцијално процесуирана, с фокусом на извјештавање Радничког вијећа, док је занемарен проблем провођења савјетовања везаних за питања о раду.

— Јако ми је тешко као синдикалној повјереници, јер у управи не поштују закон и нема социјалног дијалога. Осим тога, од неких колега трпим ругање и неприкладне примједбе на тему синдикалног удруживања. Уз то, посебно је болно лицемјерје јер о таквим послодавцима информативни програм Нове тв ради прилоге и излаже их критици – прича нам Пресечки.

Враћамо се у разговор и на проблеме због којих се на Новој тв уопће покренуло синдикално организовање.

— Проблеми су бројни. Плаће су ниске, неким од нас нису расле 19 година. Прије је то била нормална плаћа, а сада је то минималац. А захтјеви су високи, нпр. позивање изван радног времена, а ако запосленик случајно не може доћи, изложен је којекаквим питањима и пријетњама. Нова тв не поштује Закон о раду, примјерице не шаљу нам распоред радног времена минимално тједан дана унапријед. Неки колеге раде два посла, нпр. сниматељ је уједно возач, а примају једну плаћу – каже синдикална повјереница.

Посао се често организира под изливом 'изванредних ситуација', које постају скоро па свакодневица, а радници и раднице неминовно бивају радно све оптерећенији. И на Новој тв је аутсорсинг све већи проблем, па је тако ове јесени најављено да та телевизијска кућа више неће имати своје сниматеље, већ ће услуге снимања пребацити на другу приватну фирму.

Проблеми се тако и на Новој тв и на ХРТ-у многе и интензивирају, а једини трачак наде у боље радно сутра култивира се међу радницима који се унаточ свему – и због свега – настављају синдикално организовати. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

S rukama u džepovima stupa tako Dragan Primorac, dok ga vrhunski obučeni specijalac iz protuoborinske obrane čuva od sitnih, podmuklih vodenih projektila, i sada to, rekoh, više nije zajebancija, nego pitanje od najvišeg državnog interesa: zna li itko u HDZ-u samostalno koristiti kišobran?

Kako svezati kravatu bez naknadnih 'zašto?'

IZGLEDA komplicirano, ali zapravo je vrlo jednostavno. Najprije odvojite tu vrpču uhvaćenu čičkom. Da, samo je odvojite. Neće se ništa dogoditi, ona samo oslobađa žice i platno. Ne, neće, slobodno. Tako. Eto, odlično. Sada palcem desne ruke, pretpostavljam da ste dešnjak – da, gospodine, naravno, desničar – sada dakle palcem desne ruke pritisnete taj mali otponac iznad drške, tu dolje. Da, taj. Ne, ne, samo ga pritisnite. Prema dolje, da. Ne ide? U redu je, dopustite, ja ću. Evo. Kako vidite, pritisnuvši taj otponac otpustili smo žice koje će kasnije nategnuti ovaj polietilenski omotač. Kako? Mnogo lakše nego što izgleda. Dok lijevom rukom držite dršku, desnom rukom, istom onom kojom ste otpustili otponac, podignite sada cijeli mehanizam prema gore. Ne, ne, samo ga povucite. Neće vas ubosti žice, ne bojte se, dignut će se zajedno s cijelom konstrukcijom. Ne, neće vas ubosti. Sigurno. Dobro, pokazat ću vam.

Evo ovako, samo polako vučete prema gore. Vidite kako se već formira ovaj okrugli štitić? Sad dobro pazite, jer pri kraju će žice pružiti mali otpor, pa valja povući malo jače da ih nategnemo. Ne, ne, slobodno možete samo jednom rukom, to može i malo dijete, ovako, da, sve dok ne čujete 'klik'. Da, da, gore. Ne, ne! Ne tako! Moramo paziti da nam žice ne iskopaju oko, ne želimo ići po građu iskopanih očiju, zar ne? Dobro, nema veze, ja ću sada umjesto vas, pa ćete vi poslije ponoviti. Evo, ovako, polako, sve uz štap, i sada, pažljivo slušajte... jeste li čuli? Da, taj 'klik' znači da je onaj otponac iz utora u donjem dijelu štapa sada upao u gornji utor, koji će žice i cijeli štitić držati napet. Da, čudesno, zar nije? Vidite kako sada cijela kupola stoji napeta?

Sada pazite, slijedi najvažniji dio, pa vas molim da se koncentrirate: desnom rukom držite štap za ovaj zakrivljeni dio, ovaj ovdje, dolje, i pazite – ne mogu dovoljno naglasiti koliko je ovo važno – pazite dakle da štap držite okomito prema gore, na način da vam nategnuti štitić pokriva glavu i ramena. Gledajte, ovako. Ne, ne, nego gore, iznad glave, pazite, ups, u redu je, to ionako nije bila kineska vaza, nego kopija, ne obazirite se, još samo malo, tako. Ne trebate s obje ruke, možete samo desnom. Eto. To je bilo to! Da, gotovo.

Naravno da možete, sad ste spremni, možete slobodno vani. Slobodno, samo naprijed, nećete se smočiti, gospodine, to i jest svrha ove čudesne naprave. Nećete sigurno. Ne, nećete, to je nepromoćivi polietilen. Dobro, dopustite da vam pokažem. Evo, vidite. Ni kapi. Čudesno, zar ne? Molim? Rekao sam vam već, kišobran. Lako je zapamtiti: kiša, obrana, obrana od kiše, kišo-obrana. Kišobran. Kao domobran, samo nije dom, nego kiša, jer nismo doma, nego vani, na kiši. Slažem se, baš zgodno.

Tako nekako, kako sam ja to zamislio, izgledao bi seminar iz zaštite na radu za HDZ-ovce, i obuka iz najtežeg predmeta: kišobran. Sklapanje i rasklapanje kišobrana, uz praktičnu upotrebu u uvjetima vodenih oborina.

Sada to, naime, više nije zajebancija. Ne nakon što je u korištenju nosača kišobrana, vidjeli ste to u videu koji je obišao Hrvatsku, uhvaćen i predsjednički kandidat HDZ-a DRAGAN PRIMORAC: u sklopu predizborne kampanje gospodin kandidat posjetio je tako Koprivničko-križevačku županiju, pa šeta Koprivnicom po dosadnoj jesenskoj kiši, omotan šalom i ruku zabijenih u džepove

Gospodin kandidat i njegov mladi tjelobranitelj (Foto: Prigorski.hr)

elegantnog crnog kaputa, dok pored njega stupa junoša iz Mladeži HDZ-a i koncentrirano – ne spuštajući pogled s Primorčeve glave, sve pazeći da na nju ne padne koja od kapi smrtonosnog divodikovog monoksida – drži nad gospodinom kandidatom kišobran. Veliki plavi kišobran cijeli je iznad osobe gospodina kandidata i njegov mladi tjelobranitelj sav je pokisao, ali HDZ-ov omladinac ne haje za sebe, mala je to žrtva za stranku i domovinu.

S rukama u džepovima stupa tako Dragan Primorac, dok ga vrhunski obučeni specijalac iz protuoborinske obrane čuva od sitnih, podmuklih vodenih projektila, i sada to, rekoh, više nije zajebancija, nego pitanje od najvišeg državnog interesa: zna li itko u HDZ-u samostalno koristiti kišobran?

Fenomen je zabilježen prije nekoliko godina, kad je najprije u emisiji 'Hrvatska uživo' na HTV-u prikazan prilog o dočeku neke delegacije na Zagrebačkom sveučilištu, u kojemu se lijepo vidjelo kako kišobran nad glavom rektora DAMIRA BORASA nosi profesorica SANDRA KRAMAR, stručna savjetnica za protokol i organizaciju javnih događanja iz Ureda za odnose s javnošću, a istog dana objavljena je i fotografija s predavanja kandidacijskih lista za lokalne izbore u Sisku, na kojoj nepoznata gospođa suradnica nosi kišobran samom HDZ-ovom ministru državne imovine GORANU MARIĆU.

Sve otada, hadezeovski muževi vremenisku prognozu gledaju kao horore STEPHENA KINGA. Prošle godine, recimo, s nosačem kišobrana pred novinarima se pojavio i ministar unutarnjih poslova DAVOR BOŽINOVIĆ, a prije točno dvije godine, na obilježavanju godišnjice ustrojavanja 71. bojne Vojne policije u Splitu, nosača kišobrana imao je i ministar obrane MARIO BANOŽIĆ. Mada je daleko poznatiji slučaj kad je par mjeseci ranije, na koncertu povodom Dana državnosti, od automobila do ulaza u zagrebački HNK kišobran Banožiću pridržavala mlada neka službenica Ministarstva.

Pitanje je sada već legitimno: zna li itko od HDZ-ovaca samostalno koristiti kišobran? Zvuči, ne kažem, kao sitničavo cjepidlačenje, ali nije stvar u kišobranu. Ministri, rektori i predsjednički kandidati nisu tu da sklapaju i rasklaju kišobrane, već da upravljaju složenim Vladinim resorima, najvišom obrazovnom institucijom u državi ili državom samom. Od mogućnosti da a) ne znaju upravljati jednostavnim ručnim kišobranom, gora je stoga samo ona jedina

preostala, da upravljati kišobranom jednostavno b) ne žele i neće.

Jer šta? Ako se danas od njih očekuje da sami po kiši nose službeni kišobran, već sutra očekivat će se od njih i da sami vežu kravatu, a onda i da sami otvaraju vrata lifta ili automobila, ili da ih čak sami voze, pa na koncu da sami rade i sve ono što inače svakodneвно rade ostali samostalni nosači kišobrana, takozvani obični građani: da sami idu u dućan, da sami skuhanju ručak, da sami plate račune, da sami tri godine čekaju specijalistički pregled, da sami u oglasima traže podstanarski stan, da sami u zahodu skidaju gaće i sami ga... no dobro, ovo je bilo posve nepotrebno, razumjeli ste i bez toga.

Iz tog kuta, kišobran u rukama ovlaštenog službenog nosača jasna je poruka gospodina kandidata: ja nisam čovjek poput ostalih, ja sam više biće, ja se ne bavim tim pizdarijama, ne kandidiram se ja za predsjednika Republike da bih po kiši sam nosio kišobran. Njegove ruke, shvatili ste, nisu za nošenje kišobrana, njima je mjesto u džepovima. Po potrebi čak i svojim.

Ukoliko pak nije to – ukoliko gospoda rektori, ministri i predsjednički kandidati ne odbijaju nositi kišobrane zato što im je to ispod Suda časti HDZ-a – evo i sljedećeg predavanja iz mog seminar za HDZ-ovce: kravata.

Da, ono što dođe oko vrata. Tako je. Izgleda komplicirano, ali zapravo je vrlo jednostavno. Lijevo rukom uzmete jedan kraj, taj gore, tako je, a drugom pažljivo prebacite kravatu preko glave. Ne tako, preko glave. Da, glave. Da, to. Tako je, samo prebacite preko glave. Sada onom lijevom rukom – lijevom, ovo tu je lijeva, odlično – sada dakle lijevom rukom pridržite iza šije čvor kravate, a desnom uhvatite gore kravatu i dobro je zategnite, ali ne prejako. Ne, ne tako, kažem 'ne previše', samo onoliko koliko treba da vam kravata lijepo legne oko vrata. Još malo. Eto, odlično. Ne, ne treba više, to je jako dobro.

Sada pustite kravatu i polako ispružite desnu nogu. Da, nogu. To je lijeva, rekao sam desnu. Ne, ne, to je lijeva, dobro, zapravo je svejedno, sada polako ispružite lijevu nogu – to je ta, bravo – i kad kažem 'tri', jednim snažnim udarcem nogom izbijte ovaj stolac dolje. Samo udarite, jako. Ne taj tamo, nego ovaj stolac tu, pod vašim nogama. Da, taj.

Jeste li spremni?

Idemo, jedan, dva, tri, odlično. ■

INTRIGATOR

Novac javni, troškovi tajni

Pitali smo HZZO zašto važne podatke o ishodima liječenja posebno skupim lijekovima proglašavaju tajnom, a oni su odgovorili da takva objava 'nije predviđena'

JEDNA od prvih obaveza tada još nepotvrđene ministricе zdravstva IRENE HRSTIĆ bilo je javljanje na okruglom stolu 'Zdravstvo i gospodarstvo' u organizaciji Hrvatske gospodarske komore. Diplomatski predstavljen kao skup o 'ulozi veledrogerija u društvu', ovaj je događaj održan 3. prosinca bio zapravo tradicionalna metoda pritiska na zdravstvenu administraciju da se na kraju fiskalne godine utjera dio dugova.

Iako je proračun zdravstva od 2022. godine s 5,03 milijarde eura skočio na 7,1 milijardi eura, a sanacije duga od 2021. godine ponovljene četiri puta, bolnički dugovi veledrogerijama još uvijek premašuju 600 milijuna eura, a svaki mjesec rastu za dodatnih 30 milijuna eura. Stoga su trgovci po tko zna koji put apelirali na hitno rješavanje problema svog poslovanja, pa istaknuli da su s bivšim ministrom zdravstva VILIJEM BEROŠEM dogovorili da su do kraja ove godine rokovi plaćanja trebali biti svedeni na najviše 150 dana, pa ipak premašuju godinu dana.

Iz medijskih je izvještaja o tom događaju ispuštena činjenica da je Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO), vezano za osiguranje financijske održivosti zdravstvenog sustava, Ministarstvo zdravstva postavilo za cilj sklapanje Okvirnih sporazuma za 85 posto nabavnih kategorija koje čine 80 posto ukupne bolničke potrošnje i uspostavljen kontinuitet u provedbi bez praznih razdoblja od isteka važećih do sklapanja novih okvirnih sporazuma za iste kategorije.

Iako bi iz navedenog bilo lako zaključiti da je problem očito bio u Viliju Berošu, ne treba zaboraviti da smijenjeni ministar iz kontinuiteta hrvatskog zdravstva, pa tako i sanacija dugova, iskače samo po tome što je baratao najvećim proračunom u povijesti i po tome

što je uhapšen. Retorika sanacije financijskog balasta opsesija je svih zdravstvenih administracija, a Irena Hršćić zasad ne iskače po najavama 'uspostave novog modela financiranja u zdravstvu koji će biti održiv'.

'Prioriteti u radu koji nas čekaju prije svega su vraćanje povjerenja građana u zdravstveni sustav i konsolidacija sustava. Provest ćemo revidiranje prihoda i intenzivnu kontrolu rashoda zdravstvenih ustanova te se posebno usmjeriti na smanjenje dospjelih dugova u zdravstvu. Cilj je kroz novi model financiranja zdravstvenih ustanova postići održivost sustava, bez potrebe za dodatnim financijskim sanacijama', kazala je na skupu.

I tako je HGK već 5. prosinca članice obavijestila da je Vlada za podmirivanje dijela dugova bolnicama odobrila 142.454.642,00 eura, a za one koji se bave isporukom opreme za liječenje osoba oboljelih od raka bit će dodano još 1.715.598,75 eura.

No, kako bi trebalo vratiti povjerenje građana i uspostaviti intenzivniju kontrolu rashoda od ove koja se stalno najavljuje, govori istup pomoćnice ravnatelja HZZO-a TEE STRBAD na istom skupu. Strbad je izjavila da Zavod ima podatke o ishodima liječenja posebno skupim lijekovima (PSL), ali ih neće javno objaviti. Kako PSL u strukturi zdravstvene zaštite obveznog osiguranja čini 8,74 troška, pitali smo HZZO da objasni na što se oslanjaju kada te važne podatke proglašavaju tajnom, a oni su odgovorili da takva objava 'nije predviđena'.

— Prikupljene podatke, te podatke o potrošnji pojedinog lijeka HZZO će, sukladno Pravilniku o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova HZZO-a obrađivati i uspoređivati u svrhu praćenja ishoda liječenja. Podaci iz evidencije o praćenjima ishoda liječenja mogu se koristiti za potrebe postupaka koje provodi HZZO i nije predviđeno da se takva vrsta podataka objavljuje javno – stoji u odgovoru.

Kako je potrošeno 8,74 posto novca zdravstvene zaštite obveznog osiguranja? (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

Tajnost zdravstvenog proračuna, povjerenje građana i kontrola potrošnje ne mogu stati u istu rečenicu, a reformator će biti onaj kome ovakve izjave neće biti manje važne od potreba veledrogerija.

■ Nataša Škaričić

Seksizam i nacionalizam

U HRVATSKOJ je između 2013. i 2023. ukupno prijavljeno 11.775 kaznenih djela protiv spolne slobode, spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. U posljednjih 11 godina bilježi se kontinuirani porast prijave kaznenih djela protiv spolne slobode opisanih u Kaznenom zakonu i kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, i to u rasponu od 740 do 1.572 kaznena djela.

Zabilježen je porast od 112 posto u 2023., u usporedbi s 2013. U navedenom razdoblju oštećene su ukupno 4.403 osobe, od čega su u 94 posto slučajeva žene. Udio žena žrtava varira od 90 posto do 97 posto. Podaci o desetogodišnjem pregledu prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja izneseni su u analizi 'Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2013. – 2023.', Ženska soba i vanjskih stručnjakinja.

U istom periodu ukupno su prijavljena 7.332 kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Najčešća su kaznena djela spolne zloporabe djece mlađe od 15 godina – 38 posto, odnosno 2.813 kaznenih djela. Slijedi iskorištavanje djece za pornografiju 34 posto, odnosno 2.467 kaznenih djela, upoznavanje djece s pornografijom 12 posto, što čini 878 takvih kaznenih djela, te zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina sedam posto, to jest 495 kaznenih djela.

U deset obrađenih godina istraživačice su istaknule da je oštećeno ukupno 6.410 djece, od čega su u 84 posto slučajeva žrtve djevojčice i djevojke. Udio djevojčica i djevojaka žrtava navedenih kaznenih djela varira u godinama od 79 posto do 88 posto. Na predstavljanju analize u Novinarskom domu, urednica MAJA MAMULA je navela da je publikacija rezultat višegodišnjeg rada, ulaganja i praćenja stanja, promjena i trendova u području seksualnog nasilja u Hrvatskoj.

VIŠNJA LJUBIČIĆ, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, na predstavljanju publikacije navela je da u hrvatskom društvu postoji tabu čim se izgovori riječ 'seks'. Smatra da prema seksualnom nasilju postoje određene predrasude i patrijarhalni narativi.

— Posljednjih godina vidimo da se u svakoj vrsti nasilja gdje su žrtve žene i djeca, ono na neki način minimalizira i reagira se tek kad dođe do femicida. Zaboravlja se da je seksizam kažnjiv, prema međunarodnim zakonima i postojećim dokumentima. Seksizam je jednak nacionalizmu. Međutim, kod nas se time barata kao s nacionalnim folklorom – rekla je pravobraniteljica.

■ Anja Kožul

Na sve više vrata

Na nedavnom webinaru predstavili ste SNV-ov projekt 'Od vrata do vrata kao primjer dobre prakse iz Hrvatske'?

Na tom webinaru prikazane su učinkovite strategije za smanjenje siromaštva u prometu na području srednje i istočne Europe s fokusom na uspješne projekte, zajedničke izazove i inovativna rješenja, baš kao što je projekt 'Od vrata do vrata' – dostupne usluge za dostojanstvenu treću dob, koji provodi Odjel za socijalna i humanitarna pitanja Srpskog narodnog vijeća.

Na kolikom području se trenutačno provodi projekt 'Od vrata do vrata' i koliko korisnika obuhvaća?

Projekt je pokrenut 2020., a prve dvije godine bio je financiran sredstvima iz Europskog socijalnog fonda. Programom su obuhvaćena čak 22 područja, od toga 12 gradova i deset općina na prostoru od sedam županija (Zadarska, Šibensko-kninska, Ličko-senjska, Karlovačka, Sisačko-moslavačka, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska). Odjel za socijalna i humanitarna pitanja kroz ovaj program djeluje od sjeverne i srednje Dalmacije preko Like, Korduna i Banije sve do zapadne Slavonije. Programom je po području obuhvaćeno 60 do 120 korisnika, a dnevno se uslugom po području koristi tri do pet osoba. Zaključno, programom 'Od vrata do vrata' se s 12 vozila i 12 terenskih suradnika (vozača-pratitelja) razvila široka mreža socijalne usluge prijevoza i pratnje za više od 1.300 starijih osoba slabijeg socioekonomskog statusa.

Što ste novo učinili u protekloj godini?

Proširili smo program na čak osam područja, odnosno na gradove Obrovac, Pakrac, Lipik, Požegu i Karlovac, te općine Krnjak, Vojnić i Barilović. Također, pored dosadašnjih edukacija o socijalnom planiranju i organiziranju zajednice i treninga socijalnih vještina za sve stručnjake i pomagače koji rade s pripadnicima nacionalnih manjina i drugih društvenih grupa, koje smo provodili u svim županijama u kojima se projekt provodi.

Kako biste opisali smisao projekta?

Cilj projekta je poboljšati kvalitetu života starijih osoba i osoba koje žive u siromaštvu, smanjiti njihovu socijalnu isključenost i prevenirati institucionalizaciju. Dodana vrijednost je zapošljavanje nezaposlenih osoba. Glavna aktivnost je pružanje besplatne socijalne usluge prijevoza i pratnje starijim osobama (65+) u ruralnim, izoliranim i slabije razvijenim područjima, bez dostupnog javnog prijevoza koje imaju slabiji socioekonomski status.

■ Mirna Jasić Gašić

Kilava lista lobista

Prvi službeni popis lobista, objavljen slijedom nedavnog usvajanja Zakona o lobiranju, uključuje tek šest pravnih osoba, među kojima se iznenađujuće našla i udruga Gong

POVJERENSTVO za odlučivanje o sukobu interesa objavilo je 5. prosinca prvi popis registriranih lobista u Hrvatskoj, koji potvrđuje da razvikani Zakon o lobiranju (ZOL), tj. institucionalizirano zagovaranje interesa pred tijelima javne vlasti, ne može biti shvaćeno ozbiljnije od starih dobrih neformalnih dogovora za čašom vina ili janjećim butom.

Na popisu je ukupno šest pravnih osoba koje su prijavile svoje lobiste, među kojima je iznenađenje udruga Gong i njihovih šest lobista specijaliziranih za digitalno gospodarstvo i društvo, institucijske poslove, kulturu i medije, mlade, obrazovanje i osposobljavanje, pravosuđe i temeljna prava. Budući da zalaganje za političku promjenu ili promjenu zakonodavstva, promjenu politika ili praksi u okviru legitimnih političkih aktivnosti ili promatranje izbornih procesa po ZOL-u nije lobiranje i da ta aktivnost ne postoji u Statutu udruge, tražili smo da nam iz Gong-a – čiji su aktivisti rijetki ozbiljni kritičari zakona – objasne zašto su članice i članovi udruge sada i registrirani lobisti.

Gong se upisao u Registar lobista jer je prema Zakonu o lobiranju (članak 2.) zagovaranje prepoznato kao dio lobiranja, a i nevladine udruge kao lobisti. Lobiranje je svaki oblik usmene ili pisane komunikacije prema lobiranoj osobi kao dio strukturiranog i organiziranog promicanja, zagovaranja ili zastupanja određenih interesa ili prenošenja informacija u vezi s javnim odlučivanjem

radi ostvarivanja interesa korisnika lobiranja. Zakon među lobiste koji predstavljaju profesionalne, poslovne ili druge sektorske interese, uključuje profesionalna, sportska, gospodarska i interesna udruženja, nevladine udruge i organizacije civilnog društva – odgovorila nam je izvršna direktorica Gong-a ORIANA IVKOVIĆ NOVOKMET.

Pored njih na popisu se našla Vlahović grupa, tvrtka specijalizirana za profesionalno lobiranje u Hrvatskoj i EU-u, koja je početkom ove godine objavila da je stekla certifikat ISO 37001:2016, sustav upravljanja za suzbijanje podmićivanja koji je izdala certifikacijska kuća Bureau Veritas. Time je ova konzultantska tvrtka postala prva koja je dokazala postojanje razrađenog sustava za upravljanje rizicima podmićivanja na razini EU-a.

Tu su još i Američka gospodarska komora s troje svojih lobista, IVAN OVAN, Govorčinić savjetovanje i tvrtka Antwerp, dok cijelu farmaceutsku industriju i industriju medicinske tehnologije na popisu lobista predstavlja udruga Inovativna farmaceutska inicijativa (IFI), odnosno njezin ravnatelj SANI POGORILIĆ.

Budući da industrija svoj dio u sedam milijardi eura zdravstvenog proračuna lovi u stalnim kontaktima sa zdravstvenom administracijom i liječnicima, IFI bi se mogao smatrati diskriminiranim u odnosu na more drugih pravnih subjekata koji posluju s javnim zdravstvom, ali to – jasno – nije poanta ovog teksta. Zakon je donesen 14. ožujka 2024. godine, 1. listopada je stupio na snagu, a HDZ ga je predstavio kao antikorupcijski zakon. Po šupljem sadržaju odmah se vidjelo da će ZOL-om korupcija biti sankcionirana tako da je sakriju, a mnogi su ukazali na to koliko je apsurdno što tijela javne vlasti i

javni dužnosnici nemaju nikakvu obavezu prijave lobističkih sastanaka, nego je ta obaveza delegirana lobistima koji će prijave objavljivati s vremenskim odmakom, jednom godišnje.

Objavljeni popis govori da nema mnogo zainteresiranih ni za registraciju zagovaranja poslovnih interesa. Mjesec dana nakon otkrića slučaja Petrač-Beroš i zaklinjanja u revizije postupaka javne nabave u zdravstvu, šupljine LOM-a zaslužuju da budu ponovno na tapeti – jedan prijavljeni lobist u zdravstvu ne može biti bolji povod.

■ N. Škaričić

Trideset godina ropstva

DA i u našoj sredini u 21. stoljeću još ima roblja nije neka posebna vijest, a obično je riječ o stranim radnicima kojima razni poslodavci oduzimaju i slobodu kretanja, ne samo višak ostvarene vrijednosti. No jedna objava u dnevним novinama prošlog utorka privukla nam je dodatnu pažnju, jer je posrijedi nešto bitno drugačije. 'Dabro: Oslobođili smo se 30-godišnjih teških okova', zazveketao je baš krajnje dramatičan naslov s citatom ministra poljoprivrede RH. I pomislilo bi se da je u pitanju njegovo potresno prisjećanje na desetljeća mraka u SFRJ, recimo, osim što je ta robija trajala čak upola duže.

Ipak, ne; ovaj dični vladin kadar iz kvote Domovinskog pokreta mislio je zapravo na kraj duge vladavine HDZ-a u Otoku pokraj Vinkovaca. Preokret i sloboda nisu doduše realizirani nikakvim spartanskim ustanom, nego tek prijevremenim lokalno-upravnim izborima koji su održani u tome mjestu protekli vikend, e da bi na njima u drugom krugu tijesno, ali tim slade trijumfirao kandidat DP-a. Prethodni gradonačelnik Otoka, ujedno saborski zastupnik HDZ-a JOSIP ŠARIĆ, inače, završio je s mandatom prije tri mjeseca, kad je pak njega u okove bacio USKOK zbog stanovite pronevjere kakvima su funkcioneri iz te stranke valjda naglašeno skloni, a otud i izborna prijevremenost.

No sad je nad Otokom pukla s onim prvim lancima i neka nova zora, pa stoga valja razumjeti euforiju oslobođenih sužanja, kao i najavu puno boljeg sutra za taj kraj, ili barem za novu vlast. Josip Dabro tim povodom napomenuo je da u Vukovarsko-srijemskoj županiji ostaje HDZ-u samo još jedno od ukupno pet gradonačelničkih mjesta, dok DP odsada drži već dva. Njemu samom, kao i drugoj dvojici ministara iz iste stranke, IVANU ŠIPIĆU i ANTI ŠUŠNJARU, međutim, ostaje da se dalje muče u tragičnom zarobljeništvu koalicije s većinskim HDZ-om. Ili da nekako junački pronađu spasonosni izlaz kroz otpor u kojem ti teški patnici očito nemaju što izgubiti osim svojih okova.

■ Igor Lasić

Na popisu nema lobista iz područja koje njima vrvi – zdravstva (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Blokadna kuharica

NIJE bitan broj studenata u blokadi, da postoji i jedan koji želi da razgovara, ja bih razgovarala. Trenutne blokade su iz nekog razloga iz ove 'blokadne kuharice' iz Hrvatske. Ta 'blokadna kuharica' kao plenum ne postoji na našim fakultetima. Ne znam sa kim da razgovaramo, jer nemamo studentski parlament, nego taj plenum koji je definisan 'blokadnom kuharicom'.

Poduži je to citat iz izjave ANE BRNABIĆ, predsjednice Skupštine Srbije. Dala ju je u kontekstu aktualnih studentskih prosvjeda koji tresu Srbiju zadnjih nekoliko tjedana. U trenutku pisanja ove natuknice, 15. decembra 2024., tamo je u blokadi bilo pedesetak fakulteta na četiri državna univerziteta. Jasno, direktan povod za tako masovno i angažirano izražavanje nezadovoljstva studenata je tragedija koja se dogodila na željezničkom kolodvoru u Novom Sadu. No, očito je to bio samo okidač za iskazivanje dubljeg kolektivnog društvenog nezadovoljstva u Srbiji, decenijama sistematično proizvođenog kroz sveopću ekonomsko-političku, socijalnu i kulturalno-intelektualnu devastaciju i dekadenciju te države i društva.

Ipak, mi ćemo se ovom prilikom zadržati na citiranoj izjavi koja nam može biti zanimljiva i indikativna zbog više razloga. Brnabić očito ne razumije, ili se naprosto pravi politički gluha, da načela plenuma, kao kolektivnog tijela odlučivanja, ne počivaju na reprezentativnoj, nego na direktnoj, participativnoj demokraciji koja dolazi odozdo, to jest iz društvene baze. Stoga je prizivanje studentskog parlamenta i sličnih predstavničkih, oficijelnih tijela studentskog organiziranja, koja su u zemljama poput ovih u našoj regiji nerijetko tek produžena ruka vladajućih politika, potpuno promašena teza. Još zanimljivije u izjavi jest optužba na račun čuvene 'blokadne kuharice', tog vrijednog uratka koji je očito još uvijek inspirativan i upotrebljiv dokument-ostavština onih davnih studentskih blokada u Hrvatskoj, otprije sad već desetljeća i pol.

Čudesno je na koje su sve načine politički nacionalisti u Srbiji spremni pronaći zavjere iz Hrvatske, dežurne krivce za nedaće koje su ih snašle kod kuće. Pritom naravno ni ovi drugi, sa suprotne strane, ne zaostaju. Pragmatična je to simbioza političkih manipulatora iz tek nazgled suprotstavljenih tabora. No studentice su još uvijek pametnije od političara, to čak ni ova skoro dva desetljeća sistematičnog zaglupljivanja u ime reforme visokog obrazovanja, imenovane Bolonjski proces, nisu uspjele promijeniti.

Zato je pravi odgovor na tlapnje iz Brnabićinog tabora stigao ne od političkih joj kolega iz Hrvatske, već iz ovdašnjih aktivističkih studentskih inicijativa koje su organizirale simboličan događaj, petnaest minuta šutnje ispred fakultetâ u znak podrške kolegama iz Srbije. Usto su pokazali da ipak ne zaboravljaju, potpisavši poziv na događaj sloganom: Jedan svijet – jedna borba.

■ Hajrudin Hromadžić

DARKO FANUKO Stanovništvo Krka je antifašistički opredijeljeno

Zanimljivo je da je među našim članovima puno više žena nego muškaraca. Imamo vrlo dobre odnose i potporu gotovo svih načelnika općina i Grada Krka, bez obzira na njihove političke opcije

JEDAN od povoda za razgovor s DARKOM FANUKOM, predsjednikom Udruge antifašističkih boraca i antifašista (UABA) otoka Krka, bila je knjiga TVRTKA BOŽIĆA 'Otok Krk u Prvome svjetskom ratu'. Razgovarali smo i o antifašističkoj prošlosti i sadašnjosti tog otoka i brojnim akcijama koje UABA poduzima, u čemu im pomaže i prijateljsko okruženje lokalnih sredina.

U kakvim okolnostima djeluje UABA na otoku Krku?

Udruga antifašističkih boraca i antifašista otoka Krka jedinstvena je za cijeli otok, a trenutno imamo 436 članova raspoređenih u osam podružnica prema mjestu stanovanja. Najveće su podružnica Grada Krka i podružnica Omišalj – Njivice. Naš najmlađi član ima 19, a najstariji 94 godine, dok nam je većina članova starosti od 50 do 70 godina. Zanimljivo je da je među članovima puno više žena nego muškaraca, a žene djeluju i kroz forum žena. Imamo vrlo dobre odnose i potporu gotovo svih načelnika općina i Grada Krka, bez obzira na njihove političke opcije. Po pitanju odnosa sa Crkvom mogu reći da smo lani povodom obilježavanja Dana oslobođenja otoka Krka, 17. travnja, poslali pozivnice predstavnicima župa i Krčke biskupije. Samo se jedan svećenik ispričao da ne može doći, dok se drugi nisu ni ispričali. Unatoč tome, na nekim smo projektima imali dobru suradnju sa pojedinim predstavnicima crkvene vlasti. Zato sa sigurnošću mogu reći da je stanovništvo otoka Krka antifašistički opredijeljeno i da u svim aktivnostima imamo njihovu podršku. Što se političkih stranaka tiče, osim nekoliko istupanja pojedinaca iz nekih stranaka nemamo pritisaka. Tenzije koje proizlaze s državne razine reflektiraju se i ovdje, ali ne kao direktni pritisci ili napadi, nego više kao bojazan pojedinaca da se antifašistički prezentiraju. S druge strane, ne bih se čudio da zdesna dolaze zahtjevi da se zabrani komemoriranje godišnjica NOB-a, znajući za što se desne stranke zalažu.

Možete li nas podsjetiti koji je bio doprinos Krčana NOB-u?

U ranije navedenim knjigama o antifašističkoj borbi na Krku zabilježeno je da je za vrijeme Drugog svjetskog rata s područja otoka Krka, koji je tada imao oko 16.000 stanovnika, u borbama van područja otoka sudjelovalo više od 2.000 pretežno mladih ljudi, dakle svaki osmi. Većina njih su bili pripadnici 13. Primorsko-goranske udarne divizije, 35. Udarne ličke divizije i Drugog pomorsko-obalnog sektora (POS), koji se naziva i kvarnerski, Mornarice NOVJ, koji je obuhvaćao obalu od Rovinja do Nina i sve kvarnerske otoke. Od ukupno 539 poginulih, 383 su bili pripadnici jedinica NOVJ. S područja otoka Krka poginulo je i 27 žena, bilo kao borkinje ili žrtve fašističkog terora. Veliki broj mladih koji po godinama nisu bili za vojsku sudjelovao je u transportima robe i ranjenika putem brodice II. POS-a.

Koje aktivnosti provodite po pitanju kulture sjećanja na Drugi svjetski rat?

Kulturu sjećanja provodili smo i provodimo kroz izdavanje knjiga u kojima smo obradili povijest zbivanja i življenja na otoku za vri-

jeme NOB-a. Trenutno pripremamo izdavanje nove knjige koja obrađuje logoraše s područja otoka Krka, jer smo istraživanjem ustanovili da smo u našim evidencijama do sada imali nepotpune podatke. Što se obilježavanja tekovina NOB-a tiče, najveće obilježavanje je Dan oslobođenja otoka Krka, koje nije prekinuto ni u razdoblju Domovinskog rata. Tih se dana održavaju i Dani antifašizma na otoku Krku, ove godine treći po redu. Obilježavamo i Dan pobjede – Dan Evrope, kao i Dan antifašističke borbe. Također i Partizansku vezu Drugog pomorsko-obalnog sektora koja je prolazila otokom Krkom i snabdijevala naše jedinice na kopnu lijekovima, oružjem i hranom koja je sa slobodnog teritorija otoka Visa morskim putem dolazila na otok, dok su se istom vezom transportirali ranjenici prema Visu. Zajedno sa osnovnim školama i Srednjom školom Hrvatski kralj Zvonimir 27. siječnja obilježavamo Dan sjećanja na žrtve Holokausta. Lanjske smo godine u dva navrata imali terensku nastavu u Memorijalnom muzeju Spomen područja Jasenovac, a obišli smo i Spomen-park Brezovica.

U kojoj mjeri uspijevate privući mlade članove?

Teško je danas privući veći broj mladih ljudi da postanu naši članovi, iako imamo i takve. Oni imaju svoje mladenačke i životne, egzistencijalne probleme, koje rješavaju zaposlenjem i sezonskim radom. Osobno sam zadovoljan podrškom naših mladih, njihovim uključivanjem u zajedničke projekte, kao i podrškom nastavnika i ravnatelja naših škola.

Kako je došlo do izdavanja knjige o Krku u Prvom svjetskom ratu?

Prije svega, o tom ratu i životu stanovništva na našem otoku u to vrijeme nismo gotovo ništa znali. Obilježavanje završetka Prvog svjetskog rata počeli smo provoditi u povodu stote godišnjice završetka kod jedinog spomenika posvećenog tom ratu – Andela postavljenog u Parku zahvalnosti u Puntu. Nadam se da ćemo uskoro dobiti i drugi spomenik žrtvama Prvog svjetskog rata jer je u postupku usvajanje projekta preuređenja spomenika u Velikom parku Grada Krka poginulima u NOB-u i Domovinskom ratu te dodavanja dijela spomenika poginulim otočanima u Prvom svjetskom ratu. Projekt smo zajednički pokrenuli sa udrugom Veterana domovinskog rata, podružnica Krk. Inače, razlozi neobjavlivanja knjiga ove tematike su možda ti da je Drugi svjetski rat nastupio brzo nakon završetka Velikog rata, a možda je razlog i to što je Hrvatska bila na gubitničkoj strani. Zato knjiga 'Otok Krk u Prvome svjetskom ratu' predstavlja popunu povijesti grada i otoka Krka na počecima 20. stoljeća, dakle ono što je nedostajalo u dosadašnjoj krčkoj historiografiji. Zapravo, nitko se na otoku nije pitao zašto objavljujemo knjigu s tematikom Prvog svjetskog rata jer je o Drugom svjetskom ratu na Krku izdano pet knjiga i više zbornika. Objavljivanje Božićeve knjige moglo bi biti i poruka drugim sredinama da svoju kulturu sjećanja prošire i na to razdoblje.

Kad smo kod spomenika, je li bilo pokušaja njihovog oštećivanja 1990-ih i ako jeste, kakve su bile reakcije?

Za vrijeme Domovinskog rata imali smo rušenje spomenika 'Partizan' na području Drage Bašćanske i spomen-ploče u Dobrinju, ali su oni obnovljeni sredstvima lokalnih samouprava otoka Krka i postavljeni na ista mjesta. Inače, u Puntu, u parku kod Trga zahvalnosti, nalaze se jedan do drugog spomenici borcima NOR-a, rad ZVONIMIRA KAMENARA u suradnji s MIROM RODINOM, i spomenik vezan za Domovinski rat, 'Spirala života', djelo NENADA KOCIJANA. U spomen-parku u centru Malinske spomenik je poginulima u NOB-u i Domovinskom ratu. Mještani sela Skrpčić na spomenik poginulim mještanima u NOB-u dodali su ime BORISA MRŠIĆA koji je poginuo u Domovinskom ratu. Kasnije je Borisu, u njegovom rodnom mjestu Pinezići, na inicijativu branitelja Domovinskog rata podignut spomenik čiju je izgradnju financirao Grad Krk.

Planirate li još neke aktivnosti u vezi nekih malo poznatih detalja iz NOB-a na otoku?

Pripremamo izdavanje nove knjige koja obrađuje logoraše sa područja otoka Krka, koju planiramo predstaviti javnosti za Dane antifašizma na otoku Krku. U programu rada za 2025. planirali smo održavanje tematske tribine sa HRVOJEM KLASIĆEM namijenjene mladima otoka Krka i tribine sa DRAGOM PILSELOM. U istraživačkom radu i izdavačkoj djelatnosti imali smo jako dobru suradnju sa akademikom PETROM STRČIĆEM koji nam je bio čest gost i govornik. Bio nam je od velike pomoći i na tome smo mu beskrajno zahvalni. ■

Индекс неравноправности

Хрватска је међу најгорима у ЕУ-у по питању родне равноправности, односно третмана жена. Ниже су рангиране само Грчка, Мађарска и Румуњска. Из године у годину остварујемо све лошије резултате, до те мјере да смо у односу на претходно раздобље пали за четири мјеста

Из Брисела су нам ових дана стигле лоше, али нимало неочекиване вијести – Хрватска је сврстана међу најгоре државе ЕУ-а по питању родне равноправности, односно третмана жена. Ниже од нас рангиране су само Грчка, Мађарска и Румуњска, а у њиховом друштву нашли смо се јер из године у годину остварујемо све лошије резултате, до те мјере да смо у односу на претходно раздобље на истој листи пали за четири мјеста. Показују то резултати најновијег Индекса родне равноправности, алата којим се разлике у друштвено-политичком третману мушкараца и жена континуирано мјере у шест кључних домена: раду, новцу, знању, времену, моћи и здрављу. У сваком од тих подручја

најбоље котирају скандинавске земље, Шведска и Данска, с 82, односно 78,8 од могућих сто бодова, док просјек читаве Европске уније износи 71 бод. Боље резултате од просјека имају и Аустрија, Њемачка, Шпањолска и Луксембург, док осам чланица – Чешка, Естонија, Латвија, Мађарска, Пољска, Румуњска, Словачка и Хрватска (с остварених 59,7 бодова) – све више заостаје за прокламираном ‘унијом равноправности’.

Хрватска је у овогодишњем Индексу родне равноправности најбољи резултат остварила у подручју новца, гдје је на 18. мјесту међу свим чланицама, а гледајући раздобље од 2021. године, највећи напредак постигла је у сегменту рада. Међутим, због бржег напретка других држава у истом подручју, рх је у томе остала на

20. мјесту. Једно од подручја на којем је у новом Индексу стављен нагласак јест родни јаз у плаћама који се посљедишно рефлектира и на разлике у мировинама. Кад говоримо о раздобљу од 2010. до 2022. године, тај јаз се на разини ЕУ-а смањује, међутим и даље је врло присутан у појединим чланицама каква је Хрватска. Просјечна бруто плаћа мушкараца тако је лани овдје износила 1.635 еура, док је просјечна плаћа жена била 1.524 еура (6,8 посто нижа). Истодобно је 21 посто жена и 16 посто мушкараца било у ризику од сиромаштва. Од 2010. удио жена и мушкараца у ризику од сиромаштва смањио се за један, односно четири постотна бода, док се родни јаз повећао с два на пет постотних бодова на штету жена. Хрватска и даље има велике проблеме и

у подручју скрби и неплаћеног рада, који у 39 посто случајева пада на леђа жена, као и судјеловања жена у процесима доношења одлука, односно у домени моћи. У потоњој домени Хрватска је направила највећи корак уназад па се у три године спустила са 16. на 19. мјесто, што је, како истичу истраживачи, највећи забиљежени пад међу свим чланицама Уније.

‘Алармантно је да нас се поновно упозорава на исте ствари као протеклих година и то, примјерице, због малог броја жена на челу министарстава и броја заступница у Сабору. Хрватска има озбиљне структурне проблеме када говоримо о постизању родне равноправности и нужно је покренути врло конкретне иницијативе како бисмо осигурали да наше суграђанке живе слободно, без насиља и дискриминације и с једнаким могућностима’, изјавио је МАРКО ВЕШЛИГАЈ, заступник у Европском парламенту из редова сдп-а, који је резултате Индекса подијелио с хрватском јавности.

Кад се подвуче црта, испада да Хрватска по питању родне равноправности напредује спорије од осталих ЕУ-чланица и да се посљедњих година пребацила с обрасца ‘сустизања’ на полаганији темпо. Правобранитељица за равноправност сполова Вишња Љубичић, која на наведене проблеме упозорава годинама, каже да је нови резултати Индекса не изненађују.

— Статистика коју пратимо указује да смо већ низ година, укључујући прошлу 2023., суочени с највећим бројем притужби жена на дискриминаторно поступање у свим подручјима живота, што чини константу од око двије трећине свих притужби. То указује на/ чињеницу да су жене и даље друштвено-купица која је суочена с дискриминацијом те мељем сполова, мајчинства и обитељског статуса у друштвеној, јавној и приватној сфери – говори Љубичић за Новости.

Успркос забиљеженом напретку тог сегмента у овогодишњем Индексу равноправности, анализе уреда правобранитељице показују да се Хрватска и даље налази међу ЕУ-земљама с изнадпросјечном незапослености. Само лани је удио жена међу укупно незапосленима износио 57,1 посто, а у појединим жупанијама и више од 60 посто.

— Такођер, подаци Еуростата указују и на велику присутност прекарног рада који Хрватску, са стопом од 3,9 посто, смјешта међу земље с највећом присутношћу тог облика рада. На наведено упућује и анализа излазака из евиденције незапослених особа те мељем радног односа према мјесечним статистичким билтенима ХЗЗ-а, која показује чак 6,5 пута већу присутност уговора о раду на одређено вријеме од оних на неодређено. Жене су опет и у овом случају особито погођена категорија – истиче правобранитељица и додаје да жене чине и већину у потплаћеним секторима и на хијерархијски нижим позицијама, иако су у просјеку образованије, те да су често жртве сполног узнемиравања на радном мјесту.

— Од жена се и даље очекује да буду те које ће успјешно балансирати између изазова присутних у пословном окружењу и свакодневних задаћа везаних уз приватни и обитељски живот. Према чврсто увијеженом традицијском обрасцу, у свакодневном животу терет обавеза према дјец и кућанству још увијек великом већином носе жене. И притом је, нажалост, превладавајући став да би тако требало и бити – говори Вишња Љубичић.

Резултати Индекса равноправности не изненађују ни НАТАШУ ВАЈАГИЋ из

Хрватска је при дну и због малог броја жена на министарским позицијама – Влада Андреја Пленковића (Фото: Жељко Лукунић/PIXSELL)

Вишња Љубичић (Фото:
Сандро Лендлер)

карци у рх недвојбено имају равноправније стартне позиције него што је то био случај прије 20-ак година. У том периоду, објашњава правобранитељица Љубичић, као друштво смо прешли захтјеван пут изградње сустава који је, успркос снажном патријархалном окружењу, признао концепт равноправности сполова, људских права жена и нужности даљег рада како би се та права оживотворила у свакодневици. А да је пред нама још пуно посла доказује и чињеница да је уред правобранитељице у посљедње вријеме засут притужбама због дјеловања конзервативних покрета, најчешће у форми јавних окупљања мушкараца који се моле на градским трговима.

— Ти покрети прије свега су усмјерени на очување традиционалних родних улога које подразумевају строго патријархални поредак – водеће друштвене улоге требале би бити резервирани само за мушкарце као ‘природне вође’, док би се улога жена требала сводити на бригу за кућанство, дјецу и старије чланове обитељи, односно улогу мајке, кућанице, одгајатељице и његователице. Тако да се данас, нажалост, све чешће налазимо у ситуацији да се, умјесто да радимо на унапрјеђењу и даљем развоју људских права, морамо враћати на почетак и појашњавати полазишне основе савремених људско-правних стандарда – истиче Љубичић.

С обзиром на то да Центар за грађанске иницијативе Пореч годинама проводи радионице с фокусом на превенцију родно утемељеног насиља у средњим школама на подручју Истре, занима нас да ли у том погледу уочавају икакве помаке набоље међу млађим генерацијама.

— Примјећујемо да ученици и ученице гимназија имају отворенији приступ темама родне равноправности и да су мање склони стереотипима. То указује на позитиван утјецај образовног окружења које потиче критичко промишљање и интердисциплинарни приступ. С друге стране, у струковним школама чешће наилазимо на предрасуде, стереотипе и затвореност према промјенама. Ове разлике нису изненађујуће, јер струковни програми често имају мање простора за друштвене теме и критичку рефлексију – одговара Наташа Вајагић.

Забрињавајућа је, каже, појава ретрадиционализације међу младима, при чему је вјеронаук кључни фактор, и то доминантно кроз преузимање улоге коју би у секуларном образовању требали имати грађански и сексуални одгој.

— С друге стране, међу младима је константно присутан велики интерес за животне теме које су им блиске и релевантне, попут међуљудских односа, сексуалности и друштвене правде. Ученици и ученице често истичу потребу за бољим разумијевањем тих тема, што јасно указује на празнину коју постојећи образовни сустав не успијева попунити. Увођење грађанског и сексуалног одгоја у школе имало би огроман потенцијал за позитивну промјену у ставовима младих и њихово оснаживање за критичко промишљање. Али, све док школски сустав не уведе структурирано образовање о темама родне равноправности, млади остају изложени снажном утјецају друштвених мрежа на којима се често промичу токсичне вриједности, укључујући мизогинију и традиционалне родне улоге – упозорава Вајагић и закључује да ће без наведених корака патријархалне структуре и даље имати доминантан утјецај на обликовање ставова младих. ■

Марко Вешлигај (Фото:
Давор Пуклавец/PIXSELL)

Центра за грађанске иницијативе Пореч. Како каже, ради се одразу стварности коју жене у Хрватској свакодневно проживљавају, а пад на споменутој листи оцјењује као поражавајући.

— Актуална политичка клима све је мање склона напредним политичкама родне равноправности. Умјесто активног рада на достизању равноправности, свједочимо порасту конзервативних наратива који подривају и досад постигнуте помаке. То се одражава и на слабију заступљеност жена на позицијама моћи, гдје се доносе одлуке кључне за друштвени напредак, тако да ови резултати нису само неправда према женама, већ су губитак за цијело друштво – сматра Вајагић.

— Осим што резултати Индекса јасно показују да је стање родне равноправности у Хрватској увјетовано политичким одлукама, увјетовано је и друштвеним нормама које жене и даље стављају у подређен положај. Ако се не усмјеримо на озбиљне реформе, попут улагања у равнотежу између професионалног и приватног живота, родно осјетљивог образовања и транспарентних политика које елиминирају родни јаз, Хрватска ће наставити заостајати – домеће она.

Гледајући унапрјеђење законског, стратешког и институционалног оквира за заштиту и промицање равноправности те развој сустава превенције и сузбијања родно увјетованог насиља, жене и муш-

Наташа Вајагић (Фото:
Студио Парлум)

Domaćini i gosti

Specifičnost turizma kao industrije je ta da se njegova proizvodnja i konzumacija odvijaju u prostoru u kojem žive, kreću se i obavljaju društvene aktivnosti i ljudi koji od njega žive i oni koji ne žive. On transformira gradove, mjesta, društvene navike i načine života. I zato je ovdje kompliciranije kreirati političke programe nego u drugim industrijama

DA ste se kojim slučajem blaženo neupućeni zatekli u subotu, 23. studenog na zagrebačkom Trgu Francuske republike, teško biste na prvu mogli odgonetnuti koja je tema i koji su zahtjevi prosvjeda na koji ste naletjeli. Pred očima bi vam se nizale ispisane parole sljedećeg sadržaja: ‘Ne damo didovinu’, ‘Tuđe nećemo, svoje ne damo’, ‘Nismo se borili da bi sve rasprodali’ ili ‘Moje vlasništvo štiti naš ustav’. Didovina i moje

vlasništvo sugeriraju da je riječ o nekoj vrsti obrane privatnog vlasništva, dok množine u preostale dvije parole daju naznake da je posrijedi nekakva borba za javno dobro. Nije vam, dakle, jasno radi li se o oponiranju državnom prisvajanju privatnog vlasništva ili o nakanama privatnog kapitala da preuzme nešto od javnog interesa. Pomislili biste da

Turizam je u Hrvatskoj i dalje ‘demokratiziran’ masovnom ponudom obiteljskog smještaja (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

ste se zatekli na snimanju nekakve domaće serije čiji su autori scenu protesta zamislili kao skup generičkih poruka karakterističnih za nedavnu povijest ovdašnjih prosvjeda različitih profila.

Posumnjate li pak u fikcionalnu narav prosvjeda pred svojim očima i strpljivo pričekate da vam u kadar uđu i neke druge poruke i parole, brzo ćete raspoznati o čemu se zapravo radi. Poruke poput 'Moj je apartman, nije ti čaćin' ili 'Recimo glasno NE zabrani apartmana u zgradama' dat će vam do znanja da se radi o turističkim iznajmljivačima koji nisu zadovoljni novim zakonskim prijedlozima i poreznim izmjenama koje će njihove prihode opteretiti nešto više nego što je do sada bio slučaj. Unatoč tome što vam je sada postalo jasnije o čemu se radi, naznačeni raskoraci i proturječja parola i poruka nisu tu bili slučajno kao plod površnih interpretacija iznajmljivača. Oni su rezultat specifične uloge turizma u hrvatskom društvu, politici i ekonomiji. U i o njemu se istovremeno govori u prvom licu jednine i prvom licu množine, prihvodi se broje zajedno i pojedinačno, stvaraju se nezamislivi politički savezi i oblikuju društvene koalicije zasnovane na prijeziru, koleba se između samoupravljanja i nevidljive ruke tržišta. Radi se o privrednoj grani koja je istovremeno javna i privatna, a unutar koje ne postoji jasno posložen politički sukob. Sve bi se trebalo prepustiti privatnoj inicijativi, a svi znaju da nam treba industrijska politika. Turizam nam, kažu različite procjene, čini dvadesetak posto BDP-a, a o njemu dalje politički mislimo na razini slovanja. I ne zato što smo svi zajedno glupi, nego zato što su kontradikcije teško savladive u kontekstu u kojem interes nije legitimna politička kategorija već okidač za istraživačko novinarstvo i policijske izvide.

Svima nam je znano da turizam ostavlja značajne posljedice. Pored onih ekoloških, koje ćemo ovom prilikom prepustiti globalnoj dimenziji, valja istaknuti urbanu devastaciju, socijalno 'isušivanje' gradskih središta i nepriuštivo stanovanje. Upravo se problem stanovanja isticao kao ključan razlog zašto je Vlada krenula u zakonske promjene u čije se ocjene ovdje nećemo upuštati, a nekakav je konsenzus da su komplicirane u provedbi i kozmetičke po učinku. Plan je, dakle, da se destimuliranjem kratkoročnog najma osigura priuštivija cijena dugoročnijeg najma i oslobađanje dijela stambenih kapaciteta. Zato se, a i zbog viška političkog rizika, uvela nova kategorija 'domaćina' koja će imati povlašteniji status od malih iznajmljivača. Pojednostavljeno, domaćin ste ako u obiteljskoj kući u Podstrani iznajmljujete apartmane na katu, a mali iznajmljivač ako iznajmljujete stan u stambenoj zgradi u Splitu. Upravo su potonji bili sudionici spomenutog prosvjeda. Međutim, kao što smo naznačili, problem turizma kao prevladavajuće industrije ne staje samo na stanovanju. Specifičnost turizma kao industrije je ta da se njegova proizvodnja i konzumacija odvijaju u prostoru u kojem žive, kreću se i obavljaju društvene aktivnosti i ljudi koji od turizma žive i oni koji ne žive. Turizam transformira gradove, mjesta, društvene navike i načine života. Govoreći jezikom ekonomije, njegove eksternalije su gotovo sve oko njega. I zato je kompliciranije kreirati političke programe nego u drugim industrijama i zato se kolektivni i privatni interesi prožimaju i sukobljavaju na različite načine. Pogotovo u turističkim zemljama poput naše u kojoj je ta industrija i dalje 'demokratizirana' masovnom ponudom obiteljskog smještaja koji hotelijeri smatraju neloyalnom konkurencijom, ali i svojevrsnom estetskom preprekom za podizanje standarda svojim gostima, a samim tim i za podizanje cijena.

U tom ćemo kontekstu samo naznačiti tri primjera prožimanja i sukobljavanja kolektivnog ili javnog i privatnog kad je turizam u pitanju. Prvi se tiče opće dostupnosti plaža, a prvog ga je u interesno-klasnom ključu definirao JURICA PAVIČIĆ prije gotovo dvije godine na stranicama Jutarnjeg lista. Naime, ako oko ičega u Hrvatskoj postoji izraženiji stupanj društveno-političkog konsenzusa onda su to javno dostupne plaže. Međutim, kao i inače u politici, do predmeta konsenzusa ne dolazi se pukom inercijom konsenzusa. A ni profesionalnim ili hobističkim aktivističkim angažmanom. Naprosto se iscrpe kapaciteti i entuzijizam. Mali broj privatnih plaža u Hrvatskoj, pogotovo južnije od Zadra, rezultat je, rezonira Pavičić,

Teško se oteti dojmu da na kontinentu, pogotovo u Zagrebu, među onima koji si mogu priuštiti ljetovanje vlada određeni nacionalistički resantiman prema primorskim malim iznajmljivačima. Ponašaju se divlje i neodgovorno, uništavaju svu autentičnost svojih i naših mjesta i posredno 'otkrivaju' sve one skrivene plaže koje su nam bile instagramski kapital

političke snage malih iznajmljivača, po novome domaćina, u svim tim brojnim malim mjestima. Stvar je vrlo jednostavna: kad bi se javna plaža prepustila nekom luksuznom hotelu, gosti u obiteljskom smještaju se prosto ne bi imali gdje kupati i ne bi više dolazili u te apartmane, koji bi postali mrtvi kapital. U paradoksalnoj varijanti, privatni interesi iznajmljivača u ovom slučaju brane plaže kao javno dobro i za one koji nisu njihovi gosti od interesa malo većih iznajmljivača. Ti domaćini ili 'dioničari zavičaja', kako ih naziva Pavičić u nedavnom tekstu posvećenom sličnoj problematici, istovremeno se, i ne bez razloga, smatraju nesavladivom preprekom u društveno racionalnijem planiranju turističkog razvoja.

Drugi primjer prožimanja i sukobljavanja tiče se neobičnog klasnog saveza koji je dinamika turizma proizvela. Često se kao problem našeg turizma ističe njegova masovnost. Pored stanovite razine klasnog prijezira prema svim onim šlampavim turistima koji navodno za premale pare uživaju u našim prirodnim i kulturnim ljepotama, masovnost u našem kontekstu kreira i dva velika problema. Prvi se tiče infrastrukture koja ju sve teže podnosi, a drugi se tiče proste turističke prevlasti nad samim gradovima koji se ne mogu oporaviti u zimskim mjesecima jer sezonalnost turizma ipak pretpostavlja logistički kontinuitet, makar i u varijanti hibernacije. U tako sastavljenoj kombinaciji nastaje specifičan i prešutan klasni savez između krupnog kapitala koji bi 'izbacio' siromašniji goste iz privatnog smještaja, kako onog obiteljskog tako i onog u zgradama, a u svoje hotele i resorte doveo bogate goste, i stanovništva koje ne živi neposredno od turizma, ali radije bi provodili dane po gradu tako da na ulici susreću pokoji bogatiji sredovječni par nego horde mladih turista. Te horde nedvojbeno predstavljaju problem i često su nepodnošljive, samo je pitanje bi li gradovi 'oživjeli' kad bi bilo manje turista. Ili bi oni koji sad iznajmljuju otišli u inozemstvu jer više ne mogu iznajmljivati, već mogu jedino raditi kao konobari i sobarice u novom luksuznom resortu. No, početno pitanje nije koje je rješenje najbolje, već kako okvir rasprave s obzirom na kontradiktorne interese uopće posložiti.

Treći primjer tiče se nacionalne perspektive. Ako su mali iznajmljivači ili domaćini dioničari zavičaja, mogu li ostali sunarodnjaci po nacionalnoj liniji dobiti bar malo dioni-

Prosvjed u Zagrebu u organizaciji inicijative Spasimo male obiteljske iznajmljivače (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

ca? Naime, ovih se dana u medijima pvela rasprava o istupu veloluškog tiktokera koji je Zagrepčanima spočitnuo licemjerje: na Adventu besprizorno dižu cijene, a žale se na visoke cijene u Dalmaciji tijekom sezone. Te su žalbe dio svakodnevne medijske ponude ljeti i gotovo pa glavna tema ovdašnje političke ekonomije. Često se u zagrebačkoj štampi može pročitati da se dolje naprosto radi o divljacima koji ne razumiju tržišnu ekonomiju i samo nabijaju cijene kako bi se što prije obogatili. Iracionalnog podizanja cijena sigurno ima i dio argumenata vjerojatno stoji, ovisno o lokaciji i ponudi. Međutim, iznajmljivači i ugostitelji se mahom ponašaju ekonomski racionalno. Ako potražnju za njihovim uslugama osiguravaju gosti iz bogatijih zemalja, oni će cijene prilagoditi njima, a ne svojim sunarodnjacima. Nacija kao zamišljena zajednica naprosto ne funkcionira u turističkoj ekonomiji, osim u pojedinim lokalima u kojima postoje popusti za 'domaće'. Teško se oteti dojmu da na kontinentu, pogotovo u Zagrebu, među onima koji si mogu priuštiti ljetovanje vlada određeni nacionalistički resantiman prema primorskim malim iznajmljivačima. Ponašaju se divlje i neodgovorno, uništavaju svu autentičnost svojih, a i naših mjesta i posredno 'otkrivaju' sve one skrivene plaže koje su nam bile instagramski kapital i svojevrsno učešće u nacionalnoj renti. Uskoro će im, možda, umjesto skrivenih plaža privlačni postati grafiti 'Tourists, go home!' Ali u tome se naprosto krije paradoks turizma: autentičnost ga hrani, a on autentičnost uništava po logici stvari.

Ovdje nabrojani primjeri poslužili su samo skiciranju kompleksnosti različitih interesa u turističkoj ekonomiji. S tim da nismo ni spomenuli tisuće i tisuće domaćih i mahom stranih radnika koji cijeli pogon održavaju, a moraju biti ili nevidljivi ili stalno nasmiješeni. Turizam se definitivno mora početi planirati, ali teško će se do održivog plana doći ako se ostatak ekonomije ne bude planirao do određene mjere. Dva su razloga tome: monokultura je neodrživa, ali neće se transformirati nekom ahistorijskom ljevičarskom željom za reindustrijalizacijom, a posljedice planiranja turizma imat će svoje gubitnike koje ostatak ekonomije mora apsorbirati. ■

ИНФОРМАТОР

Милорад Пуповац и
Ненад Шоштарић (Фото:
Марко Лукунић/PIXSELL)

‘Беара’ Ненаду Шоштарићу

Немјерљива ми је част примити награду коју су прије мене добили Ратко Рудић и Мирослав Ђиро Блажевић. Можеш бити добар или лош спорташ, али увијек мораш бити добар човек, рекао је рукометни тренер

СПОРТ је љубав и зближавање. Смисао је да сви ми у њему уживамо. Не требамо га претварати у ратне полигоне, већ у једно велико заједништво. Мој животни и тренерски пут није био ограничен на стварање играча, него и људи. Немјерљива ми је част примити награду коју су прије мене добили Ратко Рудић и Мирослав Ђиро Блажевић. Сви смо ми читав живот промицали само једну ствар: можеш бити добар или лош спорташ, али увијек можеш бити добар човек – рекао је Ненад Шоштарић, спортски тренер и некадашњи селектор хрватске женске рукометне репрезентације, на додјели награде за допринос развоју спортске културе и друштвене толеранције ‘Владимир Беара’.

У загребачком хотелу Вестин, уз присуство бројних представника државних и локалних власти те спортских организација, 16. децембра одржана је свечаност у организацији Спортског рекреативног друштва Срба у Хрватској, утемељитеља награде која носи име најбољег ногометног голмана на овим просторима, легенде Хајдука, Црвене звезде и репрезентације Југославије. Награда је основана 2022. с циљем промицања борбе против говора мржње, дискриминације и насиља према различитим етничким скупинама, а за равноправност, толеранцију и мултикултуралност.

Овогодишњем лауреату Ненаду Шоштарићу признање је уручио председник СНВ-а Милорад Пуповац који је казао како једна мала организација, из године у го-

дину, потиче спортски дух, спортске активности и међународну сурадњу.

— Спортско рекреативно друштво Срба у Хрватској је пронашло начин да се једном годишње окупимо, инспирирани именом и дјелом Владимира Беаре. Оваквим окупљањем и проналажењем спорташа, који у нашој земљи могу бити инспирација за слање порука уважавања и толеранције, представља се значајан догађај, мисија и програм које Спортско друштво устрајно узима као сврху свог постојања – навео је Пуповац.

Почасни члан Друштва и бивши саборски заступник БОРИС МИЛОШЕВИЋ оцијенио је да је ова награда друштвено ангажирана, јер директно промиче спортску културу и друштвену толеранцију, подиже свијест о важности прихваћања других и другачијих те важност о међусобном уважавању различитости. Према његовим ријечима, то је посебно важно за спортске терене јер се тамо често може чути говор мржње против људи друге нације, вјере, расе или једноставно против људи из другог краја, града или кварта.

— Добар, афирмативан одговор је управо ова награда названа по великом човеку и спортисти. Сваки спортски ентузијаст или повјесничар који загребе у спортске архиве и алманахе, пронаћи ће чудесне статистике о том голману. Колике год је врхунце постигао, остао је везан за свој завичај, за Зелово покрај Сиња. И управо је по томе сличан данашњем лауреату Ненаду Шоштарићу, који је везан за свој раднички загребачки квартал, Трешњевку. Освојио је бројне трофеје и успјехе који граниче с чудима. Ушао је са Спартом, једним малим клубом, у Прву савезну лигу још 1991. Са женском рукометном репрезентацијом 2020. у Данској освојио је бронцу, а припреме су трајале само седам дана. Да је имао који дан више за припреме, можда би било и злато. Задњи трофеј освојио је с Локомотивом – наслов првака. Ова награда долази у праве руке јер се Шоштарић кроз цијели свој спортски вијек борио за равноправност женског спорта – изјавио је Милошевић.

На свечаности је говорила и Лора Видовић, прочелница загребачког Град-

ског уреда за социјалну заштиту, здравство, бранитеље и особе с инвалидитетом. Она је навела да дискриминације и нетолеранције у спорту, али и у друштву опћенито, има много, због чега је важно радити на сузбијању нежељених појава. Како је казала, Град Загреб ради на промицању вриједности поштовања људских права и једнакости, примарно кроз различите кампање, а управо када је ријеч о спорту, раде се конкретне ствари. У прорачуну за 2025. Загреб ће за спорт издвојити 147 милијуна еура, док највећи дио тог износа иде на велика капитална улагања, казала је Видовић.

Спортско рекреативно друштво Срба у Хрватској представило је још једном мањинску ногометну репрезентацију Срба у Хрватској која окупља играче из свих крајева државе. Главни натјецање на којем судјелују је Еуропада, ногометно првенство аутохтоних националних мањина у Европи. Такмичење је ове године одржано у Њемачкој и Данској, док су ногометаши паралелно одиграли више пријатељских и припремних утакмица с Хрватима из Србије с којима имају одличне односе.

■ Ања Кожул

Професионализам и емпатија

Удруга ПаРитер додијелила је награду Наташи Шкарочић за допринос родној равноправности на националној разини за серију текстова у Новостима

У ДНЕВНОМ боравку у Риједи у петак је одржана додјела награде за новинарку године у организацијски ријечке удруге ПаРитер. Награда је то којом удруга настоји одати признање новинаркама које својим радом промичу интегритет, важне друштвене теме и родну равноправност те користе родно осјетљиво извјештавање. Како је казала МАРИЈА ТРЦОЛ из ПаРитера, награду су покренуле прије три године јер су закључиле да морају одати признање женама без којих њихове битке не би имале смисла.

Искуство и стручност – Наташа Шкарочић (Фото: Жарко Башић/PIXSELL)

Стручни жири, који су чиниле прошлогодишње добитнице награде ДАНКА ДЕРИФАЈ и НОРА КРСТУЛОВИЋ те ЛАНА БОБИЋ награде је додијелио новинарки Новости Наташи Шкарочић за допринос на националној разини, ЈАНИ БУЊНИЧ АРЧАНИН с ријечког Радио Корза за допринос на локалној разини, а посебно признање додијелено је СЊЕЖАНИ ПАВИЋ из Јутарњег листа.

Како стоји у образложењу жирија, Наташа Шкарочић тијekom више десетљећа ‘темељито истражује проблеме у здравственом саставу, неријетко указујући на насиље с којим се жене сусрећу тијekom порога и у гинеколошким ординацијама. Ове године истакнула се новинарским радом којим је подржала напоре осјетке удруге Адела да скрене позорност на случај гинеколога из КВЦ-а Осијек, који је, иако неправомоћно осуђен за силовање, наставио радити и имати контакт с пацијентима. Серијом текстова у Новостима постигла је да тај доктор буде премјештен с радног мјеста те у коначници удаљен из болнице. Упорност и темељитост које уложила у серију текстова илустрација су новинарског професионализма: несмиљен према институцијама, а емпатичан према жртвама’. Шкарочић је истакнула како су јој сурадња с удругом Адела и с ПаРитером, као и ово признање, страшно важни и од великог значаја.

— Када ми се удруга Адела обратила, фасцинирало ме то што су већ одрадиле све што је требало да би институционално заштитиле жртве неправомоћно осуђеног силоватеља, који је у том трену и даље радио као гинеколог кбц-а Осијек. Након што сам прегледала документацију коју су ми дале на увид, видјела сам да су активисткиње савршено направиле посао. Нема тога што није било покривено, к томе правно феноменално срочено. Нажалост, то није било довољно, па је требао нетко тко ће ту цијелу ту причу правилно формулирати и ставити у контекст здравственог сектора. Кад сам то направила, гинеколог је добио отказ и притворен је. Никада раније нисам тако добро сурђивала с неком удругом, баш сам срећна због тог партнерства – испричала је Шкарочић.

■ Катарина Бошњак

Сећање на пожешке жртве

Обележена је 33. годишњица страдања Срба из Чечевца, Чечевачког Вучјака, Јеминовца, Рушевца и Шњегавића

НА Међународни дан људских права 10. децембра, на позив Већа српске националне мањине Пожешко-славонске жупаније, конзул Републике Србије у Вуковару Владимир МАРЈАНОВИЋ, код спомен крста код села Јеминовац, присуствовао је молитвеном обележавању 33. годишњице страдања Срба из Чечевца, Чечевачког Вучјака, Јеминовца, Рушевца и Шњегавића.

Службеници под надзором

Од почетка сљедеће године сваком запосленику у државним и јавним службама – администрацији, учитељима, лијечницима, званственицима, културњацима и другима – оцјењиват ће се учинковитост на послу и однос према раду. Резултат је то двије уредбе о оцјењивању учинковитости рада државних службеника, те поступку, критеријима и начину оцјењивања рада запослених у јавним службама. На снагу ступају 1. јануара идуће године, а прве одлуке о оцјенама доносит ће се почетком 2026. године.

Наведеним уредбама уводи се строга хијерархија и стега унутар државних и јавних служби, а о оцјенама ће овисити све, од висине плаће до самог задржавања посла. На тај ће начин стотине тисућа запослених у државној и јавним службама добити свог комесара који ће их тијekom године пратити, надзирати и на крају оцјењивати.

Према прописаном суставу оцјењивања и бодовања, 'изврсни' могу очекивати прву повишицу у 2027. години, јер након двије узастопне године с највишом оцјеном добивају минималан број бодова потребан за прву повишицу од три посто. Буду ли 20 година узастопце изврсни, скупит ће довољно бодова за највећу могућу повишицу, од 30 посто.

У опћој уредби за јавне службенике стоји да ће их оцјењивати непосредно надређени запосленик, који ће тијekom године пратити њихову учинковитост (прецизност, поузданост и правременост извршавања послова), однос према раду (корисницима, надређенима, подређенима и колегама), и састављати о томе извјешће, те предложити оцјену.

На први поглед могли бисмо рећи да је одзвонило спорим, лијеним и неодговорним државним службеницима, али и учитељима, професорима, лијечницима и медицинским сестрама. Годинама је дио јавности захтијевао да се уведе оцјењивање јавних службеника како би се коначно стало на крај бахатости и нераду државних запосленика. Чињеница да ће неки државни службеници моћи добити оцјену 'не задовољава', што ће значити аутоматски отказ, указује на озбиљност ове уредбе за све јавне и државне службенике.

Уредба је, очекивано, изазвала оштре реакције синдиката који су исту прогласили сјеменом раздора које ће бити унесено у државне и јавне службе. Тако ће, на примјер, професори оцјењивати властите колеге професоре. Прочелници ће оцјењивати наставнике, равнатељи прочелнике, а равнатеље опет они изнад њих. Наравно, сватко ће имати и право жалбе, осниват ће се посебна повјеренства и комисије и опћи је дојам да би сустав оцјењивања врло брзо могао постати бојно поље. Сам сустав оцјењивања бит ће готово у потпуности субјективан, што отвара огромна простор за злоупотребе.

Додатни проблем је чињеница да су они који ће оцјењивати углавном кадар постављен по разним политичким линијама, па ће осјећај неправде у многим случајевима бити посебно изражен. Да синдикати прописане уредбе неће прихватити скрштених руку показао је и прошлотједни просвјед три просвјетна синдиката у Загребу. Иако су примарна тема просвјета били коефицијенти и њихово повећање, синдикални челници су јасно одбили усвојени план оцјењивања назвавши га 'осветом лоших ђака'.

Још једна занимљивост је да ће се формирати и посебни одбор за преиспитивање приједлога оцјена за раднике који су оцјењени с 'изврстан' и 'нарочито успјешан'. Према Закону о плаћама, удио извршних не смије бити већи од пет посто, а 'нарочито успјешних' више од 15 посто укупног броја запосленика. Тиме је влада законом одредила да у њеној администрацији може бити само пет посто извршних радника, што је комедија само по себи. Иако би сваки сустав требао тежити

да удио извршних буде што виши, овдје имамо примјер да се законом ограничава број извршних у суставу на мизерних пет посто.

Уколико се усвојене уредбе заиста крену примјењивати од 1. јануара, можемо очекивати почетак нове ере у јавним и државним службама, ере која би уистину могла пуно више подсећати на филмску франшизу 'Игре глади', а пуно мање на уређени и на компетенцијама устројен сустав јавне власти. Искуства с државним и јавним службама не дају нам превише простора за оптимизам, но нада умире посљедња.

■ Душан Цветановић

Трулеж мозга

Већ 20 година Универзитет Оксфорд једној речи додељује титулу 'реч године', у зависности од учесталости њеног коришћења, али и актуелности, односно од тога колико осликава стање савременог доба, колико указује на важна збивања и феномене који су и обликовали језик и друштво те године. Ове године титулу је понела синтагма 'Brain rot', односно – трулеж мозга. Није у питању болест, иако има елемена-

године' није нам много страна. Поготово ако се узме у обзир медијска бука коју је тешко избећи. Одређени период изложености тој силини контрадикторних информација, тенденциозних и искривљених, неизоставно води до својеврсне отупелости. Слушајући поједине медије у Србији, лако се може помислити да младост која је изашла из амфитеатара и учионица да блокира раскрснице и тргове – није ни у најмањој опасности од поменутих трулежних појава. То су све паметна деца, освешћена и одговорна, правдољубива и упућена. Међу њима нема ни насилника ни преступника, нема пропалих студената, нема политичких активиста, нема изманипулисаних, већ само чисти, наивни и невини идеали. И будући градитељи чврстих и стабилних надстрешница испод којих ће цветати цвеће и летети шарени лептирићи. Ко то не би пожелело? Ко не би волео да повери своју будућност младим људима који имају тако снажне моралне осећаје и принципе? Који су способни да 'одговорност' од неухватљиве излизане фразе преиначе у дела...

Слушајући оне друге медије – надстрешница није ни била трула, а чак и да јесте, то може да буде само зато јер се наслањала на конструк-

Студентска блокада факултета (фото: R.Z./ATAImages/PIXSELL)

та зависности и нездравих менталних процеса. У слободном преводу на српски, било би то 'затупљивање' или 'ментална обамрлост'. Дефинише се као погоршање менталног или интелектуалног стања особе, посебно због прекомерног излагања тривијалним, бесмисленим или незахтевним садржајима. Попут оних на друштвеним мрежама, кроз које се 'скролује' или ријалити програма и сличних површних забавних програма, али и мноштва информација које се свакодневно упијају и доводе до тога да је све теже разлучити битно од небитног. Особа постепено губи менталну оштрину, фокус и способност критичког мишљења, смањује се пажња и продуктивност. Дакле, појам је везан првенствено за виртуелни свет, интернет, али последице су врло реалне и осетне...

И на нашим, јужнословенским језицима постоје слични избори. У томе још увек предњачи хрватски језик у својим покушајима да замени туђице. Последњих година се све више и у српском језику бирају 'најлепше' или нове речи, али чак и таквим случајевима, када су осмишљени као забава и кад немају далекосежни утицај на језичке политике, и тада ти избори често одражавају друштвене односе и тенденције. Ипак, ни Оксфордова 'реч

цију коју су градили 'они претходни'. Зато се можда и најнепријатнији задах трулежи шири из те непомирљиве поделе која не дозвољава промишљање. Добронамерна и у претходном искуству утемељена сумња није дозвољена. Ни сумња у надстрешницу ни сумња у студенте. Стопе студената који марширају протестима постале су скоро па опипљива линија раздвајања. Сваки покушај менталне активности у таквом изобличеном еху стварности унапред је осуђен као издаја. Док је још у зачетку и док нема ни назнака у ком правцу би могао да крене. Није дозвољено мислити и пропитивати, једино је дозвољено сврстати се. Један од ретких избора на располагању јесте – хоћете ли 'конзумирати' медије и бити дезинформисани или избегавати медијску галаму и макљажу и остати неинформисани. Али и тада се морате сврстати.

Јавна дебата сведена на екстремне ставове који се боре у рингу, без простора за дијалог, можда је и подесније окружење за појаву коју описује Оксфордова 'реч године'. Само су последице много опасније од пасивног скроловања по друштвеним мрежама.

■ Оливера Радовић

#236
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

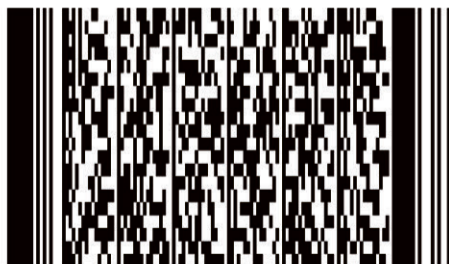
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte
se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Звук времена

ПРЕЧА(НСКА) ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Маестро Младен Јагушт свој најпрепознатљивији потпис оставио је уз апсолутно најзначајнија дјела српске и православне духовне музике и за мене један је од симбола 'мога' Београда

У давна, у сваком погледу чеднија времена, знатан дио моје генерације који је одрастао у другачијој идеолошкој и друштвеној атмосфери био је обиљежен и нарочитим културним и идентитетским изборима. У њима је музика – што је углавном била синегдоха за рокенрол – играла огромну, управо највећу улогу, посебно она што је настајала на 'осовини' два највећа града, Загреба и Београда. У споју прве одређености, шире друштвене дакле, и уже, личне и културне, већина нас одавде наравно није имала појма о мање видљивим, а уписаним културним и идентитетским кодовима. Но, понекад би се догодило да нека важна геста и догађај покрију, или боље

– открију – нешто суштинско из оба поља, а с тиме и нешто дотад несвјесно, непознато, још недовољно промишљено и доживљено. Тако, сад већ давних осамдесетих, за једне од уобичајених и спонтаних 'културних размјена' наша два града, у сталној потрази за новим музичким изазовима и догађајима на музичкој, што ће рећи рокерској сцени, добио сам изненађујући дар. Док сам по обичају одсједао код свог београдског доброг пријатеља, његови родитељи – стари му је иначе био познати музичар – поклонили су ми 'бокс сет' винила, четири плоче у издању пгп ртв-а, укоричене у отмијен, али импресивно и строго сведен омот албума на чијој предњој страни није било никакве илустрације. Красио га је само једноставан слог, златна ћирилична слова на тамној бордо позадини: с врха, верзалом писало је 'Стеван Мокрањац, Руковети, Литургија, Опело', па испод тога 'Хор Радио Телевизије Београд', и на крају име 'Младен Јагушт'. То је био први свјестан и драматичан сусрет с музичким наслеђем стевана стојановића мокрањаца, највећег српског класичног композитора, као и први, кључни, сусрет с нашом духовном музиком. Чудествена, сублимна, и за невјежу помало плашећа, потресна дјела изводио је голем и звучно потпуно нестваран збор, хор који је тонски понирио у дотад непознате, несхватљиве дубине и уздизао у целестијалне висине унутар истих дијелова композиција, изнад свега оних литургијских, а онда и 'ставака', односно, тада новом ријечју, 'руковети'. Све заједно водио је и на окупу држао, складно, као огромну, савршено изведену грађевину, диригент који је равноа хором, суобликујући монументални звук као што би кипар извајао скулптуру створену у зраку, у етеру, сачињену једино од поретка нота у времену. Тај умјетник, диригент, звао се младен јагушт – име с омота плоче и од тог трена за дуго времена једна готово митска фигура у мом културном имагинарију. Требало је пуно времена да би се, и тек након свега, напоскон више сазнало и о стварној личности овог умјетника и његову животу, баш као и с бројним другим из тога 'аналогног времена'.

А времена је заиста прошло много, ако ћемо бити додатно иронични: ових дана, наиме, маестро Јагушт напунио је невјеројатних стотину година. С том фантастичном обљетницом, и на радост наше културе, подсјећало се по медијима на биографију маестрову, на чињенице познате и оне домало непознате. И једне и друге данас говоре сасвим друго у односу на вријеме првог сусрета с диригентовим радом. Неке од њих звоне још топлије, присније и разумљивије, онако како су и друге важне спознаје дошле, истовремено или сукцесивно. Друге пак јављају се у тону запањујућих импликација, личних, али из тога заправо ширих, историјских управо. Тај је тон богат иронијом која многим измиче, и хладноћом

којом нам се историја овдје често умије насмијати у лице. Почевши већ у односу на очито, на ово чиме смо почели, и што разумијевамо све заједно боље тек кад је дошло с временским размаком и кључним, а изненађујућим сазнањима. Маестро Јагушт, умјетник који је свој најпрепознатљивији потпис оставио уз апсолутно најзначајнија дјела српске и православне духовне музике, као и оне баштинске ('Руковети', за које је материјал Мокрањац бирао из народног израза, давши му класичарску хармонизацију) – и за мене један од симбола 'мога' Београда – рођен је 10. 12. 1924. (!). У Суњи, од свих мјеста, градићу у близини Сиска. У тој, стољећима измијешаној опћини нема међутим фамилија и људи с тим ријетким и необичним, тешко одредивим презименом: највише их је, старином, у Загребу и околици. Како год, млади Јагушт, син из трговачке обитељи, због очевих је послова као дјечак стигао у Крагујевац, гдје и одраста, у миру и обиљу, а као рано показани музички талент води два збора, православни и католички, учећи и развијајући се као музичар. Све до фаталне 1941. Након окупације, невјеројатним сплетом судбине измиче страшном злочину над ђацима у Шумарицама, гдје је остао скоро читав његов разред. Након тога још један, другачији преокрет, на први поглед необјашњив из претходнога, из трагова и знакова идентитета који, посебно с нашега очишта, стварају претпоставке, логичне, но сасвим криве: обитељ се 1942. враћа у Сисак. Ту је Јагушт завршио гимназију и самом том чињеницом дао одговор на једно неизречено питање.

Након рата у Загребу уписује Музичку академију и дипломира на диригентском одсјеку. Фасцинантно: након што је постао диригент Коморног збора Радио Загреба и корепетитор у Опери хнк, гдје је дебитирао 'Травијатом', био је један од оснивача и први диригент Академског пјевачког збора 'Иван Горан Ковачић'. Кад се 1957. преселио у Београд, равноа је збором и оркестром Дома јна, и онда добио мјесто директора Опере и Балета снп у Новом Саду. У Загреб се више није враћао.

И поред толиких деценија у Београду, себе је сматрао Крагујевчанином. Остало су говорила дјела. Симфонијски, оперни и нарочито зборски репертоар који тражи другачију врсту диригирања, стотине снимака, безбројни концерти, изведбе, гостовања. Строгост у припремама, 'незгодан' карактер, жесток хумор. И приватни, сасвим дискретан живот умјетника: склад обитељи, љубав према сликању, склањање у природу, скроман, повучен живот. Кажу да се маестро клонио јавности и јављао се само за њега важним поводима. Нека буде тако и кад говоримо о њему: ово је такав повод, ако иједан.

Али није све у силној (сто)годишњици. Чак ни у дјелу. У ова сулуда, поново махнутајућа времена, а уз крај године, кад се сабирају и одузимају ствари, важне и неважне, кад човјек, сам и као дио заједнице, покушава од свега што је нетом прошао нешто и научити и закључити – прича о Младену Јагушту порука је и за нас: посвећеност позиву и професији, тражење хармоније, кад треба и кроз сукоб; снага индивидуе али и заједништво, важност неупоредиве традиције која се регенерира сваким досљедним, одговорним, промишљеним читањем без предрасуда и ограничења; сама важност културног канона, самопоуздање које долази из разумијевања властите културе, њене прошлости и полицентричности, виталност и хумор усупрот тешкоћама; преданост, пожртвовање, ширина. И дуговјечност наравно.

Нека нам на тим почелима и врлинама буде грађена и долазећа година. И нека нам је боља. ■

Младен Јагушт (фото: YouTube printscreen)

ЧАСЛАВ КОПРИВИЦА Ђукановић је антагонистички идентитет Црногораца, што је и мени познато из моје најуже фамилије

Професор на
Факултету
политичких
наука у
Београду

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Оно што је драматично јесте да је та антагонистичка црта врло често пролазила кроз дневну собу многих породица, па је један брат био Србин, други се одлучио да буде Црногорац, што је и мени познато из моје најуже фамилије

Најновији попис становништва у Црној Гори, у доста деликатним политичким и међунационалним односима, није одржан онда када је требало, 2021. године, него двије године касније. На резултате тог пописа чекало се читавих годину дана и они су објављени тек недавно. О конкретним бројкама с тог пописа и њиховим импликацијама разговарамо с професором на Факултету политичких наука у Београду, чаславом копривицом.

Последњи попис становништва у Црној Гори показује да се 41 посто људи изјаснило да су Црногорци, док Срба има 33 посто. На попису 2011. године 45 посто се изјаснило Црногорцима и 29 посто Србима. Како коментирате ове резултате?

Прво, мораћу да вас унеколико исправим. Не ради се о вашој грешци него о методологији коју је користила Управа за статистику Црне Горе. На претходном попису ова институција је пописивала држављане Црне Горе, а сада су на попис стављени и сви они људи који имају пребивалиште у Црној Гори, укључујући и стране држављане. С обзиром на то да данас у Црној Гори имате пуно људи из Русије, Украјине и Турске, онда је њихово прибранање у резултате пописа утицало и на коначне постотке ових доминантних група. Реално, када би се као и у свакој нормалној држави, у обзир на попис узимали само држављани, док би по другим категоријама на попис улазили и 'остали' који имају пребивалиште, онда би број држављана Црне Горе српске народности било 36 посто (што је више од једне трећине), а не 33 посто и знатно више од 29 посто, као на претходном попису.

Дуални идентитет

Што нам та динамика говори?

Ова два пописа показују да што више постоји Црна Гора као 'самостална' држава то се све мање људи национално изјашњава именом те државе. Оно што је важно истакнути јесте да је претходни попис становништва 2011. године прављен у прилично нерегуларним условима, јер је комплетни репресивни апарат режима мила Ђукановића био ангажован на томе да се што мање људи на попису изјасне као Срби, а што више као Црногорци. То се

најбоље могло видјети међу запосленима у државним органима Црне Горе, када је број људи који су се изјаснили Србима био између три и пет посто. То је вишеструко мањи број изјашњених Срба од укупног броја изјашњених Срба међу држављанима, иако је у то вријеме код изјашњавања био притисак на све црногорске држављане. У нормалним државама изјашњавање о самоосјећању национале припадности приватна је ствар, а у тоталитарним режимима – а режим Мила Ђукановића је и те како имао такве тенденције – изјашњавање о националности било је прворазредно 'државно питање'. Интенција тог режима је била да смањи број људи који се изјашњавају као Срби на минималан број, иако је и по уставу Црна Гора грађанска држава, која нема своју 'титуларну нацију' која би била већинска и носилац државности, већ су носиоци државности сви грађани Црне Горе. У сваком случају број Срба је по последњем попису порастао за 29 хиљада, а број Црногораца је опао, што не мора да значи да ће тај тренд да се настави, али сада бар имамо приближну представу како људи у Црној Гори желе да се изјашњавају када не постоји репресија.

Говори се и о дуалном идентитету људи у Црној Гори. Каква је разлика између националних Срба и националних Црногораца у Црној Гори?

Данас је Црна Гора ваљда једина европска држава у којој службени језик није онај језик којим говори већина њених грађана. Та инерција националног инжењеринга траје

Дуални идентитет у Црној Гори постоји и прије него што је она прогласила независност 2006. године. Још од времена Југославије постојала је једна врста представе о томе да је црногорство и српство једна иста нација, али да црногорство значи регионалну специфичност једног дијела Срба, што онда значи да они који су се тада изјашњавали Црногорцима, себе су базично сматрали Србима, односно да су дио ширег српског корпуса.

Одакле онда тако снажан заокрет који се догодио касније, који се испољио у интензивном очитовању црногорског идентитета као самосвјесног националног осјећаја?

Оно што се догодило јесте да је режим Мила Ђукановића од 1997. почео да антагонизује та два идентитета. Тај пројекат антагонизације био је дио Ђукановићевог договора с одређеним владајућим структурама на Западу, да се он на тај начин супростави милошевићу и да за узврат добије имунитет од кривичног гоњења пред судовима у Италији за кријумчарење робе на државном нивоу. Од тог тренутка Ђукановић почиње да води политику која је и према унутрашњим и према спољним релацијама антисрпска и која се у Црној Гори води по антагонистичкој формули или-или, што никада дотад није било познато у Црној Гори – или си Црногорац или си Србин. Резултат такве антагонизирајуће политике владајућег режима био је да се код једног дијела Срба у Црној Гори реактивно јавља одбојност према том новом артифицијелно патентираном варијетету црногорства, док они Црногорци који су на позитиван начин реаговали на ту државну пропаганду почињу да показују србофобне емоције.

Како је тај антагонизам изгледао у стварности?

Оно што је ту драматично јесте да је та антагонистичка црта која је дијелила Србе и Црногорце врло често пролазила кроз дневну собу многих породица, па је један брат био Србин, други се одлучио да буде Црногорац или су отац, дјед, мајка, син и сестра били на различитим странама, што је и мени познато из моје најуже фамилије. Сви, на примјер, славе исту славу, преци су им били Срби, а тренутна подјела је каткад ескалирала до мржње и зле крви. Историјски,

Часлав Копривица
(фото: YouTube
printscreen)

до 1918. године, нико се у Црној Гори није национално изјашњавао као Црногорац, него је црногорство био регионални идентитет, а национално, људи у Црној Гори су се сматрали Србима, што је било и дефинисано у Уставу Краљевине Црне Горе, што никада није изазвало ни најмање недоумице, а камоли противљења.

Да ли данас постоји могућност да у Црној Гори дође до мира у дневној соби?

Па можда би се за одговор на то питање требало вратити мало у прошлост. У Црној Гори, још од турске окупације, не постоји доминација урбаних средина, па онда у таквој атмосфери постоји дијаметрална разлика између онога што би се звала 'ратничка храброст' од онога, као у неким другим срединама бивше државе, што би могли звати 'грађанска храброст'. Баш због тога што у ствари није била развијена грађанска класа, која би била економски независна и која би имала одређену дистанцу према различитим типовима ауторитета, у Црној Гори напосто није постојала традиција грађанског отпора властима. Режим Мила Ђукановића је завео такав систем да нисте могли да добијете ни трафику на коришћење, ни било шта друго, ако нијесте били члан Ђукановићевог дпс-а и ако нијесте били лојални властима. Та врста притиска одозго резултирала је производњом неке врсте, не толико етничког колико поданичког менталитета, који је био конвертован у национални инжењеринг.

Ђукановићева оставштина

На посљедњем попису становништва 44 посто људи у Црној Гори изјаснило се да говори српски језик, а 36 посто да говори црногорски језик. Како објашњава ове податке?

И према претходном попису релативна већина људи се изјаснила да говори српски језик. Данас је Црна Гора ваљда једина европска држава у којој службени језик није онај језик којим говори већина њених грађана. Ако на банкомату у Црној Гори желите да подигнете новац, нуди вам се 'црногорски језик' за обављање трансакције, иако већина људи, како кажу резултати пописа, говори српским језиком.

У јавном саобраћају уопште не постоји опција 'црногорски' или 'српски' језик него само црногорски, и та инерција националног инжењеринга траје и даље, иако режим који га је инцирирао више није на власти. Историјска ревизија резултата владавине тога режима, дакле, тек предстоји...

Како ће се ријешити питање службеног језика у Црној Гори?

Политички, разумно би било, због доста људи који су на попису навели да говоре 'црногорским језиком' – иако је то лингвистичка бесмислица – да постоје два службена језика, српски и црногорски. Али с обзиром на то да већина становништва говори српским језиком, исправно би било да први службени језик буде српски. Међутим, такво рјешење сигурно би представљало проблем за релативно бројну и врло гласну србобобну мањину која је после *лишчија* за одбрану од режима нападнуте Српске православне цркве у Црној Гори, које су суштински 'развластиле' режим Мила Ђукановића, захтијевала да се попис становништва не проводи док се не 'нормализује' ситуација – што би значило док Ђукановићев репресивни режим поново не устане на ноге.

Када су биле одржаване литије 2020. у Црној Гори, тада је православни свештеник Гојко Перовић пред окупљеним грађанима рекао 'нема нама молитве без њих, нити има њима Црне Горе без нас.' Да ли би у будућности могло доћи до каквог таквог сношљивог односа између црногорских Срба и Црногораца?

Проблем по питању сношљиве будућности јесте у томе да је након победа на парламентарним и предсједничким изборима на којима је поражен режим Мила Ђукановића, у Црној Гори почео да се формира тзв. 'комитски покрет'. Историјски, комити су били борци против аустроугарске окупације, у тренутку када је у Првом свјетском рату Црна Гора капитулирала. Ови нови 'комити' су нека врста Ђукановићеве заоставштине, која је задржала тај антисрпски ресентимент и међу њима имате и интелектуалне и медијске гласноговорнике, који не могу да се помире са чињеницом да Црна Гора више не живи у реалности режима Мила Ђукановића. Мислим да

црногорски Срби далеко лакше прихватају независност Црне Горе, иако је та независност извојевана на објективно више него сумњивом референдуму о независности, уз услов да их та Црна Гора не вријеђа, не понижава и не протјерује. Не треба заборавити да је пред последње парламентарне изборе 2020. године тадашњи предсједник владе душан марковић поручио црногорским Србима да ће се 'на тракторима иселити из Црне Горе.' Када 'комити' схвате да Црна Гора није само њихова и да мјера цивилизованог црногорског патриотизма није мржња према Србима, тада има шансе да тензије између једних и других престану.

У новије вријеме постоји у јавности термин 'српски свијет' с којим се доста оперира, али којег се многи људи плаше. Што ви мислите о томе?

Термин 'српски свијет' је једна несрећна формулација, коју често употребљава александар вулин, којег бисмо могли назвати човјеком за специјалне послове у врховима власти у Србији. Та несрећна формулација је у ствари копија термина 'руски свијет' који се почео употребљавати прије отприлике 10 година у Русији, у постсовјетским превирањима у тој земљи и око ње. Формулација 'српски свијет' вишеструко је погрешна и контрапродуктивна зато што не узима у обзир комплексност односа и положаја Срба у постјугословенским државама: у Босни и Херцеговини, Хрватској, Црној Гори и Македонији. Не може се копирати идеја 'руског свијета', која је настала на сасвим другим искуствима и односима, од царске Русије до распада ссср-а. За Србе, који осим у Србији, у овим земљама живе помијешани са другим народима, потребно је да пронађу властити пут одржања свог идентитета и живота са другима. Синтагма 'српски свијет' никада није кореспондирала са српском историјском традицијом и она може само да иритира друге народе и да представља погонско гориво за србобобна осјећања других. Срби, дакако, не смију дозволити да им други народи – према инерцији Аустроугарске и Брозове Југославије – непрестано ударају пацке како би се они као Срби требали понашати, јер мјеру српству и српскости могу одређивати само Срби, али они не треба нити да провоцирају друге народе, него да са њима живе у миру. ■

Бованова школа

Сву своју имовину Јован Бован оставио је у хуманитарне сврхе, пре свега за отварање и рад прве српске школе у Далмацији и дома за сиромашне, а остатак је поделио црквама и манастирима

Пажљиво сортирани, ушухкани и сачувани у посебним условима у парохијском дому Српске православне црквене општине у Шибенику стоје записи о једном другом времену, делу историје града Шибеника којег се данас мало ко сећа. Тихи сведоци непорецивих знаменитости и великих дела православних Шибенчана крију се у кутијама архива Епархије далматинске у облику матичних књига крштених и венчаних, деловодних протокола, књига инвентара и домовника вођених уредно и пажљиво, писаних краснописом и сачуваних до данашњих дана.

Опширна архивска грађа, вођена на латинском, италијанском, грчком, црквено-словенском и српском језику, приповеда о животу и присуству православља у овом граду на источној обали Јадрана и сведочи о административном богатству православног братства, окупљеног око свештеника, а касније око епископа у четири храма: Светог Јулијана, Успења Пресвете Богородице, Вознесења Христовог и Светог Димитрија у суседним Коњевратима.

Директор Архива Српске православне цркве др Радован Пилиповић који је задужен за класификацију ових списа истиче важност архивског

фонда Епархије далматинске који је сачуван у континуитету од 17. века, па до наших дана.

‘Ова грађа је сачувана у различитој количини за свако од столећа, али већ како се примичемо 19. веку, она је доста свеобухватнија и поред епархијских и парохијских докумената односи се и на разна просветна удружења и организације тадашње српске грађанске класе која је живела у Шибенику. У овим документима налазе се подаци о фондацијама добротвора попут Николе Милетића, Петра Ковачевића, Лазара Павковића и наравно, Јована Бована који је, заједно са супругом, оставио своју имовину да се у Шибенику оснује српска школа, позната под именима Школа Јована Бована или Бованово заведеније. Шибеник је део низа градова који се простиру источно од Венеције, у којима се развила посебна група људи који су се бавили трговином и били православне вере. Јако је лепо видети како је тај српски трговачки сталеж бринуо о просвети и није је одвајао од црквеног живота. Увек је литургија ту била средиште друштвеног живота православних Шибенчана, нешто што је њих окупљало из недеље у недељу, из празника у празник и давало им снагу да сведоче своју културу и православни иденти-

тет. Такође бих поменуо и Српску земљорадничку задругу, чији записи датирају с краја 19. века, која је била активна између два светска рата, а ту је и свештеничко удружење још из доба Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Изузетно су важне финансијске књиге православне братовштине у Шибенику од средине 18. века до 1806. године. То су врло педантно вођене свешчице на италијанском језику које заиста бацају јако светло на друштвени аспект живота православних Шибенчана, појаснио је др Пилиповић.

Рођени Херцеговац, који је своју заслужену репутацију међу Далматинцима искористио на најбољи могући начин био је, по много чему, човек испред свог времена. Изузетно вољен и поштован међу савременицима и препознат као велики мецена међу будућим нараштајима, Јован Бован је био један од главних покретача културног, просветног и економског напретка далматинских Срба свога времена.

Након што се већ естаблирао као успешан трговац и остварио многе везе са приморским и прекоморским градовима, Бован се са супругом преселио у Шибеник где се одмах укључио у живот српске заједнице и отпочео озбиљну хуманитарну делатност, иако је и раније током живота кад год је могао помагао цркви и сиротињу. Светли пример богатства које надилази оно материјално било је његово доброчинство и неоптерећеност овоземаљским благом које је радо делио имајући увек на уму добробит свога народа.

Сву своју имовину оставио је у хуманитарне сврхе, пре свега намењену финансирању отварања и рада прве српске школе у Далмацији и дома за сиромашне, а остатак је, осим дела који је оставио супруги, поделио разним црквама и манастирима. Тестаментом је одредио уређење школе, где је предвидео обезбеђивање адекватне зграде, плату учитеља, као и новчану помоћ за сиромашне ученике. Бованова је школа била прва школа на народном језику у Далмацији, до тада је образовање Далматинцима обе конфесије било доступно само у талијанским школама. Отворена је 15. септембра 1807. године, месец дана након смрти ане Бован, која се до последњих дана бринула о остварењу супругове жеље.

Рад школе је прекинут доласком француске управе која је потрошила новац из Бованове закладе, а на молбу тадашњег епископа далматинског Јосифа Рајачића, тек под аустријском управом покренута је обнова Бованове фондације, школе и дома за сиромашне. Школа је коначно престала са радом након Првог светског рата, али њен историјски значај осећамо и данас уживајући у делима некадашњих ученика, међу којима је био и симо Матавуљ.

Уз свесрдну љубав и подршку своје подједнако хумане и пожртвоване супруге Бован је оставио неизбрисив траг у времену и још важније, животима стотина сиромашних људи и деце којима је неуморно помагао, како за живота, тако и својим постхумним завештањем.

Долazeћи на службу у цркву Светог Спаса проћи ћете крај гробница Бованових, Матавуља, дедића и многих других знаменитих шибенских породица. Много се тога променило од њиховог времена до нашег, али и даље с њима, осим корена у далматинском камењару, делимо историју, веру, презимена...

Српска заједница у Шибенику данас не ужива ни изблиза онај углед и утицај какав су они имали, али се и даље окупља око Цркве и чува своју традицију и обичаје. За добар део Срба Шибенчана и данас је главни друштвени и душевни догађај света литургија и дружење које након ње следи. Символично, у истом том парохијском дому који чува сећање на наше заслужне претке, уз смех и по коју чашицу траварице стварају се нове приче и пријатељства, угошћавају се људи разног порекла и конфесија са надом да ће неке будуће генерације и о нама имати коју лепу реч. ■

Јован Бован (фотографија из књиге др Душана Кашића ‘Светли гробови православних Шибенчана’)

У архиви Епархије далматинске сачувана историја православних Шибенчана

пише Александра Лошић

Прољеће 15. у децембру

‘Припадам Привреднику уназад много деценија где год да се налазим. И што се мене тиче, остаћу у Привреднику докле год постојим. Рачунајте увек на нашу подршку’, рекао је патријарх српски Порфирије

Одржан
13. по реду
Конгрес
Привред-
никових
стипендиста
и српске
омладине

пише
Оливера
Радовић

Привредникови стипендисти с представницима српске заједнице (фото: Јовица Дробњак)

Иако је био викенд, двориште Српске православне опште гимназије ‘Кантакузина Катарина Бранковић’ у Загребу било је крцато омладином из свих крајева Хрватске. Призор је загрејао срца многима тог хладног 15. децембарског дана, јер не само да се ради о одликашима, већ је ово била и до сада најбројнија генерација Привредникових стипендиста. Конгрес Привредникових стипендиста ове године окупио је рекордних 146 ученика и студената. Уговоре о стипендирању уручио им је лично патријарх српски Порфирије.

На 13. по реду централној годишњој манифестацији овог типа коју организује Српско привредно друштво Привредник, окупили су се чланови, донатори и пријатељи Друштва да заједно дочекају младе наде читаве заједнице и друштва, неке будуће лекаре, професоре, инжењере,... Била је то прилика да се активисти и подржаваоци Привредника подсети богате историје и важне мисије која их је све везала уз Привредник, а нове генерације упознају с темељима једне од најстаријих добротворних организација у Загребу која је сада уз њих не само с материјалном већ и сваком другом подршком.

Укупно 146 стипендија додељено је из два Привредникова фонда – Фонда ‘Владимир Матијевић’ и Фонда ‘Ивана Вујновић’ за школску/академску 2024/2025. годину. Стипендисти долазе из целе Хрватске, али највећи број потиче с економски неразвијених подручја Далматинске загоре, Лике, Кордуна, Баније и Славоније. Из подручја на којима је теже наћи посао, где су примања у просеку знатно нижа, са инфраструктуром која, нажалост, заостаје за другим деловима Хрватске. Износ стипендија у таквим, најчешће тешким материјалним условима, не може значајно променити живот, али може значајно олакшати школовање (студентске стипендије износе 160 евра, а ученичке 80, док стипендије за најбоље студенте износе 200 евра месечно).

‘Из године у годину повећавамо број стипендиста и досегли смо бројку од готово 150 стипендиста годишње. Што је, сматрамо, велики успјех. Повратом дијела Привредникове имовине која се налази у Загребу, за нас, за Српско привредно друштво Привредник отварају се боље перспективе и боље могућности. Данас радимо на томе да сву повраћену имовину ставимо у функцију стипендирања, односно, да приходи од те имовине иду у сврху стипендирања ученика и студената. Тако да у сљедећим годинама с правом можемо очекивати још већи број стипендиста и увећани износ стипендија’, рекао је председник Привредника Никола Лунић и истакнуо да је и број заинтересованих кандидата за Привредникове стипендије из године у годину све већи.

‘Поред важне материјалне помоћи коју Привредник пружа младима за њихово школовање и образовање, ништа мање није важно да учинимо све да се ти млади људи ослободе грча припадности, да знају своју историју, вјеру, да знају доприносе својих сународњака, предака друштву у целини. Али да смо исто тако и данас спремни и желимо доприносити друштву и средини у којој живимо’, поручио је Лунић и подсетио и на све остале, првенствено медијске, активности које Привредник у последњим деценијама организује како би се овим младим људима пружио подстрек и охрабрење.

Више пута до сада својим личним донацијама Привредникове стипендисте значајно је помагао и патријарх Порфирије. Захваљујући његовој помоћи, многи млади људи успешно су завршили своје школовање, али је патријарх Привреднику, како је више пута речено на Конгресу, и неизмерна духовна подршка, који стипендисте и све окупљене око Привредника подсећа на истинске хришћанске вредности без којих знање човеку не мора служити на корист.

У централном делу програма, Његова Светост патријарх српски Порфирије свечано је уручио

уговоре о стипендирању овогодишњој генерацији Привредникових стипендиста.

‘Радujem се што сам данас са вама у Привреднику. Не само што се осећам чланом Привредника, него суштински знам да јесам део Привредника, припадам Привреднику уназад много деценија где год да се налазим. И што се мене тиче, остаћу у Привреднику докле год постојим. Рачунајте увек на нашу подршку, зато што она неће бити подршка некога некоме, него ће бити подршка себи, подршка у свему што је честито, што је врлина, добро. Једно од добара јесте и стицање знања, које ако иде уз врлину, онда је сигурно да ће бити употребљено за добро других, а самим тим за наше добро’, рекао је патријарх Порфирије, честитавши новој генерацији Привредникових стипендиста и поручивши им да ће с његове стране увијек имати сву могућу подршку.

Присутнима се обратио и председник Српског народног вијећа и саборски заступник милорад Пуповац и најавио скоро отварање Дома за ученике и студенте у Загребу. ‘То је начин на који бринемо о младима. Ту бригу морамо пренијети и у друге средине. Морамо створити пунктове и за окупљање и за рад и мјеста за културну и духовну продукцију’, рекао је Пуповац.

Конгресу су присуствовали и представници Министарства образовања, знаности и младих рх, Амбасаде Републике Србије у Загребу, Града Загреба, Савјета за националне мањине рх, као и бројни симпатизери и донатори Привредника.

Посебан тон свечаности дао је културни део програма у којем је наступио чувени музичар, композитор и певач слободан тркуља, оснивач и фронтмен групе Балканополис. ‘Један од најбољих мушких гласова Балкана’, како су га критичари назвали, наступио је с неколико песама и инструментала инспирисаних традицијом Србије и Балкана. И тако својим чаробним гласом заокружио магловити, али радостан децембарски дан у којем су се стапали младост, традиција и будућност. ■

(Не)вољени краљ

На простору бивше Југославије подигнуто је више од 260 споменика посвећених краљу Александру. Градска власт у Вараждину прва је у Краљевини Југославији подигла споменик њему у част, док у том периоду на територији Србије не постоји ниједан такав споменик

ЧУВАЈТЕ (ми) Југославију'. Биле су то, наводно, последње речи краља АЛЕКСАНДРА I КАРАЂОРЂЕВИЋА након смртоносног атентата у Марсељу 1934. године. Иако ћете данас и у Србији често чути 'он нас је упропастио'. Ове речи прерасле су у мит, биле су уклесане на сваком спомен обележју овом владару. Иако се историчари слажу да повреде које је краљ задобио у атентату нису дозвољавале да било шта проговори, наводно је те речи са краљевих усана у одсудном моменту прочитао богољуб Јевтић, министар спољних послова, који је био у његовој пратњи. То је имало пуно политичко оправдање, јер земља није још била довољно учвршћена и било је потребно наћи неко ново везивно ткиво за опстанак Југославије.

Ова реченица преузета је и за наслов велике изложбе која је отворена у Музеју Југославије у Београду (некадашњи Музеј 25. мај), а бави се културом сећања на краља Александра I Карађорђевића, поводом 90 година од његове смрти. Део ове поставке чине бројни лични предмети, портрети, скулптуре, макета разарача 'Дубровник' којим је краљ отпловио у Француску и којим је његово тело враћено у земљу. Посебно место на изложби заузима униформа коју је краљ носио када је убијен. Из Марсеља су на позајмицу стигле посмртне маске краља Александра и министра спољних послова Француске Луја Бартуа, који је такође настрадао приликом атентата на српског владара.

Убиство краља Александра у Марсељу утицало је и на извесну митологизацију његовог лика. Лик краља Александра Карађорђевића присутан је у различитим медијима, у филму, на фотографијама, портретним бистама, у делима народне радиности, тачније на украсним платнима која су везана и стављана на зид изнад шпорета или у трпезарији.

Аутори београдске изложбе веселинка Кастратовић Ристић, Биљана Црвенковић, Радован Цукић и Александра Момчиловић Јовановић потрудили су се да поставка буде у љубичастим тоновима, јер је архитекта Никола Краснов пројектовао ентеријере у том тону. Па су љубичасте драперије биле и у Саборној цркви за време сахране и у двору.

Брод са посмртним остацима краља Александра I Карађорђевића упловио је најпре у Сплит.

Читава једна целина на изложби 'Чувајте (ми) Југославију' посвећена је споменичком наслеђу. Тачније, наслеђу које одавно не постоји. Споменици краљу рушени су од 1941. до 1947. године, што од стране окупатора, савезника, што од руке комуниста. На простору бивше Југославије било је подигнуто више од 260 споменика и обележја посвећених краљу Александру I Карађорђевићу. Пројугословенска градска власт у Вараждину прва је у Краљевини Југославији подигла споменик краљу Александру, у септембру 1935. Аутор овог споменика био је Антон Аугустинчић. По оснивању Независне Државе Хрватске, 11. априла 1941. године, споменик је срушен. После Вараждина, и у Сплиту је исте године подигнут спо-

У Музеју Југославије у Београду поводом 90 година од смрти краља Александра отворена је велика изложба

пише Марија Ђорђевић

Краљ Александар I Карађорђевић (фото: Wikipedia/Royalfamily.org)

мен-светионик, једино спомен-обележје овог формата. Изграђен је од брачког камена на месту где је разарач 'Дубровник' упловио са посмртним остацима краља Александра.

На Тргу Александра I од Југославије у 16. арондисману у Паризу налази се споменик краљу Петру I Карађорђевићу и краљу Александру I Карађорђевићу. Споменичка композиција посвећена је пре свега краљу Александру. Споменик њему у част подигнут је и у Марсељу.

Парадоксално, на територији Србије не постоји ниједан споменик из међуратног периода посвећен краљу Александру I Карађорђевићу. Постоји спомен-чесма у Лисичјем потоку која носи посвету краљу. Два месеца након атентата, тачније 17. децембра 1934, у Београду је откривен Мост витешког краља Александра I Ујединитеља изграђен преко Саве у периоду од 1929. до 1934. године. Иако је прво планирана тријумфална капија са четири лава, на краљеву интервенцију, без конкурса, првобитно решење са пилонима Николе Краснова замењено је пројектом ивана мештровића који је укључивао коњаничке скулптуре средњовековних владара: цара душана, краљева томислава, твртка I котроманића и Петра I Карађорђевића. То је изазвало велике полемике међу архитектима, инжењерима, уметницима и теоретичарима из свих крајева краљевине. Полемика о коњаницима прекинута је убиством краља Александра и мост је пуштен у промет без споменика. Мештровићева решења никада нису реализована, а југословенски инжењери су у

склопу одбрамбене тактике 9. априла 1941. године срушили овај мост.

У Нишу је тек 2005. поново подигнута коњаничка статуа краља Александра, која је први пут постављена 1939. а уништена 1945. године.

Аутори ове изложбе истичу да је највише изложених артефаката пронађено у заоставштинама уметника који су радили споменике краљу Александру, као на пример Галерија Антуна Аугустинчића (Клањец, Хрватска) и приватна збирка заоставштине РАДЕТА СТАНКОВИЋА (Србија). Изложба 'Чувајте (ми) Југославију' траје до 31. марта 2025. године. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVII / Загреб | петак, 20/12/2024

ПРИВРЕДНИК #236

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовића 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Код крста у Јеминовцу

Молитвеном скупу присуствовали су и венце положили и заменик жупана Пожешко-славонске жупаније НИКОЛА ИВАНОВИЋ, секретар удружења Против заорава и потпредседник САВА ЛАЗО ЂОКИЋ, представници српских удружења и организација из Вировитичко-подравске, Осјечко-барањске, Загребачке и Пожешко-славонске жупаније. Помен је служио парох пожешки НИКОЛА ПЕТРОВИЋ.

Припадници Хрватске војске, према наређењу кризног штаба из Славонске Пожеге, 29. октобра 1991. године, спровели су присилну евакуацију људи из 26 села насељених Србима у Пожешкој котлини, у којима је живело 2.120 људи. Већина је отишла у БиХ, а поједини старци су остали у својим кућама да би дана 10. децембра 1991. године хрватске јединице из правца Нове Градишке и Славонске Пожеге напале ова места, запалиле куће и извршиле масакр у коме су убијена 42 цивила (24 жена и 16 старца).

Иако је кривична пријава поднета 2010. године, до данас поступак за ратни злочин није покренут. Већина убијених се и даље воде као нестали. 2000. године пронађено је 13 тела, која већином нису идентификована.

■ Новости

Распјевани петак тринаести

У Огулину је одржан годишњи концерт Координације пододбора Српског културног друштва Просвјета за Кордун и Горски котар

У ПРЕРПУНОЈ Кино сали у Огулину, у петак 13. децембра одржан је годишњи концерт Координације пододбора Српског културног друштва Просвјета за Кордун и Горски котар. Како је истакао предсједник Координације и дожупан Карловачке жупаније из реда српске националне мањине ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, ово је био други годишњи концерт Координације, а први је одржан лани у карловачком Градском казалишту Зорин дом. Координација је дјеловала прије неких де-

сетак година али је рад замро да би био поново активиран лани. Координацију чине пододбори Просвјете из Војнића, Вргинмоста, Крњака, Огулина и Карловца.

Пододбор из Војнића има 40 чланова, фолклорну, пјевачку и драмско-рецитаторску секцију. Као и остали пододбори, изводили су игре, пјесме и плесове углавном из Србије, а започели су играма из Ужица. Судјеловали су на бројним наступима широм Хрватске, Србије и сусједних држава. Пододбор из Огулина формиран је 2004., а недавно му је обновљен рад. И они су били на бројним гостовањима. Имају фолклорну секцију са двије плес-

Наступ фолклоршица Просвјете

не екипе: десетеро дјеце до 7 година старости и 20 плесача који похађају основну школу. Пододбор из Вргинмоста има 75 чланова, млађу и старију фолклорну, пјевачку и драмско-рецитаторску секцију. И они су наступали широм Хрватске и сусједних земаља, а познати су као организатори манифестација Ђедова косидба те Вечери пјесама и игара у јулу. Крњачки пододбор основан је 1999. године и има 40 чланова плус 50 младих и фолклорну, пјевачку, музичку и драмско-рецитаторску секцију. Они су извели неколико пјесама и плесова с Кордуна, а наступ сва четири пододбора праћен је великим плеском.

Наступом је посебно био задовољан НЕНАД МАРИЧИЋ, конзул жеран у ријечком конзулату Републике Србије који је у изјави за Новости пружио пуну подршку пододборима Просвјете на очувању традиције. Сусрео се и са огулинским градоначелником и саборским заступником ДАЛИБОРОМ ДОМИТРОВИЋЕМ (СДП) и начелно је договорен посјет конзула Огулину. — Уживали смо у пјесми и плесу. Успјели смо угостити ове дивне људе који су нам показали што знају. Драго нам је да се чувају традиција и култура српског народа кроз овакве манифестације – рекао је градоначелник Далибор Домитровић.

■ М. Ц.

Поуке из Загорја

У Преграду су враћене бисте народних хероја и спомен-обилежје с именима 74 жртве фашистичког терора

З АГОРСКА Преграда била је 14. децембра поприште двају догађаја везаних уз антифашистичке тековине, не само у Хрватском загорју. На централни градски трг враћено је спомен-обилежје палим борцима и жртвама фашистичког терора. Након што је 90-их с ње уклоњена скулптура, спомен-плоча премјештена је на градско гробље. На плочи су имена 74 погинуле особе с подручја Преграде, а збирно је истакнуто и 89 погинулих с подручја Десинића, 57 погинулих из Хума на Сутли, те 12 особа из Винагоре. Уз ту спомен плочу налазе се и бисте народног хероја ЈОСИПА ЈУТРИШЕ ЈАНКА, која је била постављена крај његове родне куће, те ЕДЕ ЛЕСКОВАРА, некада у школи која је носила његово име.

— Ово је исправљање велике повијесне неправде. 90-их је ревизионизам узео маха. Негирали су се антифашистичка борба и њени борци. Да се ти људи нису борили, тешко да би Хрватска данас била самостална држава – рекао је градоначелник Преграде и заступник у Еуропском парламенту Марко Вешлигај.

— Ријетко имамо прилике чути да је негдје на нивоу локалне самоуправе обновљен неки споменик који је у то доба срушен. Наша је дужност и обавеза да чувамо

Откривање враћених споменика

споменичку баштину, јер је она један од показатеља да су постојали они који су се одупирали нацифашистичком окупатору – казао је предсједник саборца Фрањо Хабулин, подсетивши да је Хрватско загорје дало девет народних хероја. Крапинско-загорски жупан Жељко Колар, који је био и изасланик предсједника Зорана Милановића, оцијенио је ноб 'једним од најсветијих дијелова историје хрватског народа'.

— Антифашисти су схватили да фашизам и нацизам могу постати трајно зло. Зато су људи попут Лесковара и Јутрише били визионари, људи великог срца и огромне храбрости који су се у том тренутку, на челу с Титом, усудили организирати и супротставити фашистима, што се никад не смије заборавити. У Прегради је исправљена једна, али постоје још стотине повијесних неправди. Зато сваки дан морамо говорити искључиво повијесну истину и притискати сваку владу да се у образовном саставу не раде покушаји ревизије повијести – казао је жупан Колар.

Одржан је и пригодни скуп на којем се говорило о годишњици Прве ударне загорске бригаде нов-а, формиране 10. маја 1944. године у Селници. Имала је

три батаљона са око 500 бораца. Бригада је 1945. године ушла у састав 32. загорске дивизије и до краја рата водила борбе у Подравини, Калнику и Хрватском загорју.

■ Ненад Јовановић

Традиција као императив

Пред вуковарском публиком Бојана Николић извела је обраде традиционалних песама

К ОНЦЕРТ традиционалне српске музике, у организацији Заједничког већа општина, 14. децембра је у Српском дому у Вуковару одржала вокална солисткиња БОЈАНА НИКОЛИЋ из Београда. Током двадесетогодишње каријере, српска певачица је одржала је више од

250 концерата у земљи и иностранству, а током наступа у Вуковару, са сарадницима је извела обраде традиционалних песама са простора Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Македоније, а већи део концертног програма чиниле су традиционалне и ауторске песме са Косова и Метохије. С њом су наступили професори на Музичкој академији, као и чланови Београдске филхармоније, проф. Борис Буњац, проф. др Милош Николић те проф. др Слободан Миливојевић. Као етномузиколог и вокални педагог, Ни-

Певачица на позорници

ИНФОРМАТОР

колићева је нагласила важност очувања српског традиционалног певања и вокалног наслеђа које је, како је рекла пребогато. — Драго ми је што данас имамо доста младих инструменталиста, буди се дух старог времена и код младих, почињу да схватају колико су традиција и култура инспиративни. Требамо да будемо свесни колико је то наслеђе вековима старо, колико је богато и колико га треба чувати — рекла је Николићева. Значајна је и њена сарадња са Сањом Илићем и његовом Балкаником као и Народним оркестром ртс-а. Председник Одбора за културу и спорт у зво-у Вељко Максић рекао је да је циљ зво усмерен на догађаје такве врсте, који би као публику анимирали нове генерације.

— То је прилика да се упознају с различитим сегментима богатог културног и историјског наслеђа српског народа — нагласио је председник Одбора за културу. На концерту Бојане Николић, наступили су и чланови Вокално-инструменталног етно ансамбла Ђурђевак из Боботе. Њихова сарадња с Николићевоом датира из маја ове године, када су били учесници радионице, коју је одржала управо београдска уметница. Уметнички руководилац Ђурђевка Милица Јовић, рекла је да је наступ на концерту Бојане Николић за овај домаћи ансамбл велика част као и подстицај да наставе с очувањем српске традиционалне песме.

■ Сенка Недељковић

Отворен 'Филум'

Изложба је дело петоро професора и професорица Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу

У СРПСКОМ културном центру у Загребу, 12. децембра отворена је ликовна изложба 'Филум' коју чине радови петоро професора и професорица Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу.

Председник 'Просвјете' Никола Вуковратић нагласио је да је та изложба дио сталних активности српских организација у циљу што јачег повезивања српске и хрватске културе, али и обогаћивања културног простора Загреба јер су програми СКЦ-а, осим припадницима српске заједнице, отворени свим грађанима. Говорећи у име гостујућих умјетника, НЕВОЈША НЕС САВОВИЋ рекао је да је постав у Загребу завршетак иноземног дијела својеврсне турнеје одржане у Пули, Домжалама и Ријеци, јер ће радови који чине ту изложбу бити постављени у Шапцу, а онда у Београду.

— Изложба је плод договора неколицине колега с факултета да се представимо у скц-у у Пули с обзиром на изузетно добре контакте с водитељем Миланом Рашулом који је више пута угошћавао наше уметнике у том граду. Нас петоро смо направили избор својих радова. Свако од нас

Отворење изложбе Крагујевчана

приказао је свој рукопис и своју поетику. Знали смо да ће свако од нас представити најбољи део себе, па је то изложба која плени целовитошћу. Кад смо већ ишли у иностранство, договорили смо термин и у галерији Домжале близу Љубљане. У међувремену се појавила могућност да наше радове виде и колеге студенти с Академије ликовних и примењених уметности у Ријеци како би нашли заједнички језик с њима, одржали гостујућа предавања и демонстрирали графичке технике. Следио је и предлог гостовања у скц-у у Загребу који је јако добар простор — казао је Савовић.

— Сваки се аутор представио с неколико радова: Бојан Оташевић имао је слике великог формата, док је Видан Папић поставио шест врата с интересантним мотивима. Милица Антонијевић представља се чудесним графикама на текстилу, док Владан Ранковић успоставља сентименталан однос према објектима и двориштима по Крагујевцу који под најездом новоградње нестају. Све је бележио својим фотоапаратом, а неке капије, ограде и табле успео је да сачува. Моје су четири скулптуре јер ја стварам искључиво у камену, изузев неких декоративних елемената, пореклом из каменолома у Валтури код Пуле, па се том изложбом вратио у земљу одакле је кренуо — истакнуо је Савовић. Након отворења питали смо га колико је нужна културна размјена између двије земље, али и у региону.

— Нама је потребна што већа, јаче и чешћа културна размена. Рекао бих да многи од нас осећају носталгију према великом уметничком простору, а ова изложба и други пројекти потврђују да код уметника и уметности не постоје никакве границе — нагласио је. Отворењу су присуствовали бројни чланови и руководство 'Просвјете', ликовни умјетници и представници амбасаде Србије. Изложба ће бити отворена до 27. децембра.

■ Н. Јовановић

Активни Горани

вснм Врбовског осигурао је уз помоћ снв-а средства за набаву 500 литара лаживог уља

У ВЛАНЕ вријеме градско Вијеће српске националне мањине Врбовског реализирао је низ активности. Настављено је с програмом пружања подршке раду организација на подручју Врбовског. Уз помоћ Српског народног вијећа осигурана су средства за набаву 500 литара лаживог уља за просторије Дома пензионера у Моравицама који се налази у власништву Удруге умировљеника Моравице, док је Удруга умировљеника Гомирје остварила помоћ у износу од 300 еура намијењених за набаву поклон пакета који ће у ово празнично вријеме подијелити својим члановима.

— Понosan сам да и током другог мандата настављамо с преданим радом на терену и помажемо рад удружења која су од великог значаја за све грађане. Посебно се истиче квалитетан теренски рад, па смо добили приједлоге од вијећника Јована Трбовића и

Промоција књиге Драгице Пешут

Ђуре Стипановића те уз помоћ снв-а успјели осигурати потребна средства. Надамо се да смо тиме олакшали често тежак финансијски положај ових удруга, те ћемо се трудити и у будућности осигуравати средства за њихов што квалитетнији рад — рекао је Милан Вукелић, председник вснм-а.

Чланови Вијећа 8. децембра угостили су делегацију састављену од чланова српских организација Бродско-посавске жупаније на челу с председником Вијећа ЗОРАНOM Ратковићем. Гости су прво посјетили музеј Ивана Горана Ковачића, а након тога су обишли манастир Гомирје гдје их је, уз председника вснм-а Вукелића, дочекао отац Сава који их је упознао с историјом манастира као духовног средишта Срба тог краја.

У Моравицама су обишли школску музејску збирку, а након тога и храм Св. Георгија, да би у просторијама мањинског вијећа у Старој школи у Докмановићима били на презентацији књиге 'Неизбрисани трагови' Драгице Пешут. Модераторица и главна говорница била је ВАЛЕНТИНА ВУКАДИНОВИЋ, учитељица српског језика и културе те ауторича блога рецепата Горски котао од којих неке можете пронаћи у Нади, сдф-овом подлистку Новости. Промоција је почела кратким филмом састављеним од интервјуа са житељима Горског котара, Лике и Далмације. Видеозаписи су се бавили начином живота у тим крајевима у прошлости, што се уз рецепте традиционалне кухиње Срба тих крајева, провлачи кроз цијелу књигу. Драгица је захвалила Ми-

ли ТАТОВИЋ РАМЉАК, водитељици Центра за развој и инвестиције снв-а те АНДРЕЈИ ВУКЕЛИЋ из снв-а на подршци у реализацији пројекта, као и свим својим суговорницима.

■ Н. Ј.

Концерт за славу

Песмом, играма и рециталом куд Ђоко Патковић из Боботе прославио славу Друштва

Куд Ђоко Патковић из Боботе свечано је и ове године обележио крсну славу — Светог оца Николаја Мириклијског. У месном Дому културе освештања славског колача и кољива обавио је 14. децембра свештеник НЕМАЊА КЛАЈИЋ, а славље је почело песмама и рецитацијом најмлађих чланова Друштва.

— Приликом оснивања куд-а за славу смо изабрали Светог Николу. Обележавамо је викенд пре 19. децембра, с обзиром да велики број мештана прославља Никољдан, па би било неизвештајно да буду у публици тог дана — објаснио је датум славе председник боботског подбора Просвјете Светислав Микеревић. Концерт је сваке године изузетно посећен, што не чуди, јер

Свечаност у Боботи

боботски куд и подбор Просвјете имају импозантан број чланова. Посебно интересантан био је наступ најмлађих чланова, који кораке увежбавају годину дана.

— То је лепа слика, како нашег места тако и преношења културе са старијих на млађе. Тако презентујемо најбоље Боботу, Општину Трпиња, Вуковарско-сремску жупанију, а пре свега српску заједницу у Републици Хрватској — рекао је Микеревић. Ново увежбаним али и већ виђеним кореографијама народних игара, представили су се играчи свих узраста. Први ансамбл води Бојан Враћешеввић, а најмлађе фолклораше Дуња Стопарић.

— Публика је видела да имамо велику љубав према фолклору и да се све може уз

рад и труд. Представili смо се Играма из Врања што је публици увек интересантно, а ја сам имала част да играм и соло тачку главне Циганке – испричала је млада фолклорашица Дуња. 'Играма из Левча' и 'Влашким надигравањем', славље су увеличали чланови гостујућег куд-а Миленко Стојчевић из Кличевца у Републици Србији. Друштво делује од 1946. године, броји стотињак чланова, а поред музичке, литерарне и драмске, има фолклорну групу, чијих се шест парова представило боботској публици. Концерт поводом славе друштва у Боботи, и ове године су финансијски подржали Савет за националне мањине Владе Републике Хрватске и Општина Трпиња.

■ С. Н.

Јубилеј САРУС-а

Изложбом орнамената и филмом удруга руске националне мањине САРУС обиљежила је 15 година рада

УДРУГА руске националне мањине САРУС обиљежила је 12. децембра у дому 'Напредак' у Загребу 15 година постојања презентацијом својих издања и приказивањем документарног филма по сценарију Елене Зелинске 'И биће музике. Алексеј Бутаков (1907. -1953.)' о музичару, композитору и музичком педагогу, који је као дијете с породицом почетком 20-их година прошлог вијека избјегао из Русије у Југославију. Обиљежаваће годишњице увеличале су друге руске удруге окупљене у Координацији руских сународњака у Хрватској пригодном изложбом 'Славенски симболи у узорцима и орнаментима'. Предсједница удруге Катарина Тодорцева Хлача подсетила је на промјене од задњег десетгодишњег јубилеја.

— Промијенили смо име удруге и нашег часописа у РусСло, који је осим новог графичког дизајна, добио и своје портал издање, а ту су и публикације у штампаном издању и pdf-у. Настојимо попра-

Татјана Соколова, Светлана Билога и Рита Вишњић

ти све догађања и активности везане уз руску заједницу у Хрватској – рекла је и похвалила се да се портал чита у више од 50 држава свијета.

Филм који је режирао Денис Чувајев, премијеру на овим просторима имао је почетком октобра у оквиру циклуса културно-образовних манифестација поводом 80-годишњице ослобођења Београда. Осим што кроз судбину плодног и активног Бутакова говори о доприносу руске емиграције југославенском друштву и култури на овим просторима, филм говори о отпору фашизму. Бутаков је заробљен у Априлском рату 1941. а у логору је стварао музику, супротстављајуц и се нечовјечности несаломљивим духом и креативношћу. Ти су нотни записи из двију биљезница које је испуњавао у логору рестаурирани и ове године премијерно изведени.

На изложби су уједно приказани орнаменти – чувари куће, дјеца или здравља, као и покривала за главу које су некад жене ручно радиле на подручју Карелије, сјеверне Русије, као и другим подручјима Источне Европе, док су изложци на изложби рад ТАТЈАНЕ СОКОЛОВЕ и њених колегица из Пуле.

— Много наших сународњакиња бави се њиховом израдом, а ти славенски узорци у симболима и орнаментима показују јединство славенских народа. Пројект очувања културе и традиције проводимо пет година, а почели смо од традиције Божића и Ускрса те народним ношњама – рекла је Светлана Билога, водитељица одјела културе Координације, истичући да су неке изложбе ранијих година представљене у просторима Просвјете и другим институцијама у Загребу те другим градовима у којима дјелују руске удруге.

■ Н. Ј.

95 година Словенског дома

Бити Словенац је темељни дио наше самобитности, рекао је предсједник Словенског дома Дарко Шонц

КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНО друштво Словенски дом Загреб, 13. децембра у Хистрионском дому, прославило је 95. годишњицу свог рада. О богатјој прошлости ове културне установе говорио је предсједник ДАРКО ШОНЦ који је већ 30 година на њеном челу, а уз то је и предсједник градског Вијећа словенске националне мањине.

— Док словенска ријеч буде у Загребу, у Загребу ће бити Словенски дом. Из ријечи се рађа култура по којој нас сви познају, цијене и поштују, као што су нам кроз повијест то показали велики чланови Словенског дома који су мислили, сањали и говорили словенски. Бити Словенац није дјелатност за слободно вријеме, није хоби, није ни одлука. Бити Словенац је свијест. Бити Словенац је сјећање на наше претке, на земљу из које су дошли, темељни је дио наше самобитности која нас чини

Свечаност Словенца у Загребу

посебнима и самосвојнима у културној средини коју смо прихватили као своју и управо је својим словенством су стварали и богатили. Зато је Загреб и наш град, а не само адреса с нашим именом и доказ о сталном пребивалишту – рекао је Шонц у свом говору.

— Словенски дом опстао је у четири различите државне творевине. Били смо забрањени једино у ндх, али и то смо преживјели јер смо били у илегали и сачували нашу имовину и књижницу. Након Другог свјетског рата смо као аматерско друштво почели оснивати своје скупине и с временом обогатили дјеловање те почели издавати и књиге. Наша је концепција да се не бавимо само аматеризмом, него да Словенски дом постане стјепиште свега што је словенски обојено. На наше програме долази пуно људи, а жељели бисмо и да нам и други Загребчани долазе у још већој мјери – казао је Шонц за Новости.

Словенском дому уручено је признање Уреда владе за Словенце у иностранству, а у музичком програму учествовали су словенски и хрватски музичари те пјевачки збор Словенског дома Загреб. У пуној дворани били су дипломатски представници Словеније у Хрватској, предсједник Савјета за националне мањине РХ ТИБОР ВАРГА и саборски заступник АРМИН ХОЦИЊ.

■ Н. Ј.

Stogodnjak (769)

20. 12. – 27. 12. 1924: nemiri koji traju u Albaniji primorali su Beograd da zatvori granicu prema njoj. Tim povodom oglasio se i sam ministar vanjskih poslova Momčilo Ninčić, izjavivši da je to učinjeno 'povodom lažnih vesti koje je vlada Fan Noliya počela širiti u evropskoj javnosti o našem nekom tobožnjem organizovanju pobunjenika'. Novine inače javljaju da se 'pobuna u Albaniji neprestano širi i da je osvajanje Tirane samo pitanje dana...'

* iz Makedonije vijest: 'U Skoplju, staroj Dušanovoj prijestolnici, održana je veličanstvena svečanost kojim je obilježeno otkrivanje spomenika izginulim junacima borbe za slobodu i ujedinjenje. Svečanosti je prisustvovao i sam Kralj Aleksandar i kraljica Marija, te više od 15.000 ljudi. Spomenik prikazuje vojnika sa solunskog fronta u ratnoj opremi, zajedno s djevojkom koja mu pruža lovorov vijenac. Kroz čitav dan bile su ulice pune svijeta, a uvečer je u hotelu 'Balkan' bio priređen svečani bal...'

* u Ministarstvu trgovine i industrije upravo je dovršen veliki program za ekonomsku izgradnju Dalmacije. Novine navode da su 'njime predviđene ogromne svote novca koje će biti utrošene na ishranu stanovništva pasivnih dalmatinskih krajeva, izgradnju пристаништа у mnogim приморским градовима, као и за подизање купалишта и hotela за потребе странака који се одмарaju у нашем приморју...'

* slučajni prolaznici koji su se tog jutra između osam i devet sati zatekli u beogradskoj Ulici Miloša Velikog bili su zaprepasteni prizorom: neki mlađi muškarac, odjeven samo u spavaće rublje i okrvavljen po cijelom tijelu iznemoglo je teturao pločnikom. Došao je do kuće broj 4, gdje se nalazi američki konzulat, ušao kroz glavni ulaz. Vrlo brzo se ustanovilo da je riječ o američkom vicekonzulu Harryju Daytonu koji je stanovao nedaleko i ranjen je nešto ranije u svom stanu. Navodno je na njega iz revolvera pucala 28-godišnja ljubavnica Anna Uzunaitis s kojom se upoznao u Litvi. Kad je policija, na dojavu iz konzulata, stigla u Daytonov stan tamo je, u lokvi krvi, našla mrtvu Annu, koja je u ruci držala revolver. Prema Daytonovu iskazu Anna je pucala u njega 'jer je toga jutra odbio da se vjenčaju i žive zajedno...'

* gotovo i ne prođe dan, a da u novinama ne osvane kakva zgoda o Čarugi i njegovim ortacima – 'čarugićima', kako ih on često naziva! Sada je objavljen ovaj dijalog između Čaruge i Prpića, a u povodu vijesti da se raspravlja o njihovom pomilovanju. Čuvši kako Prpić u zatvoru pjeva o pomilovanju, Čaruga će: 'Badava pjevaš. Ono se tebe ne tiče.' A Prpić mu na to odgovara: 'Vala, meni je svejedno, pa ako će me i sutra objesiti.' Na to će Čaruga: 'Šališ se!' Prpić mu kaže: 'Ne šalim se, već mi je žao što neću da vidim tebe prvoga, kako će te podići.' Čaruga mu uzvrća: 'Noćas sam sanjao da je pukao štrik kojim su te vješali.' A Prpić razgovor završava: 'Kad meni oko vrata pukne štrik, onda će i tebe pomilovati.'

■ Đorđe Ličina

Blokadska podjela

Studentski protesti, najave sankcija NIS-u i geopolitička previranja iznova dovode do pitanja koliko su srpske vlasti, ali i međunarodne sile, spremne na dijalog. Dok Vučić balansira između Rusije i zapada, Srbija se suočava s neizvjesnom budućnošću

Studenti Beogradskog sveučilišta u akciji 'Stoj, Srbija' (Foto: R.Z./ATAImages/PIXSELL)

Jesu li blokade ovih dana u Srbiji postale najnovija 'najsкупlja srpska reč'? Sa zapadne strane svijeta Srbiji su blokirani pristupni pregovori o članstvu u Europskoj uniji, a iz američke administracije najavljuje joj se da će uvođenjem sankcija blokirati njezinu vodeću kompaniju Naftnu industriju Srbije. Srpski studenti, po medijskim

tvrdnjama svaki deseti od oko 230 tisuća koliko ih trenutačno studira, istovremeno već tjednima blokiraju sve rektorate i veliku većinu fakulteta u Srbiji. I prve srednjoškolske laste počele su blokirati jednu od novosadskih gimnazija, a sve glasnije se javno poziva sve prosvjetare da štrajkom blokiraju srpski obrazovni sustav. Odvjetnici su jednodnevni štrajkom već nakratko blokirali

rad sudova. Dio kulturnjaka zasad glasno podržava studente, ali još uvijek ne blokiraju ustanove u kojima rade. Ogromna većina od oko 2,3 milijuna zaposlenih u privatnom i javnom sektoru sve to nijemo promatra sa strane i zasad gleda svoja posla.

Vladajuće i opozicijske stranke i njihovi lideri, ali i njihove medijske sljedbe, očekivano su se hitro svrstali u navijačke skupine za i protiv studentskih blokada. No i unutar ta dva navijačka bloka već su se pojavile pukotine i započeli su prvi preleti s jedne na drugu stranu. Početnu zbunjenost u redovima vladajuće Srpske napredne stranke predsjednik Srbije i još uvijek neupitni lider naprednjaka ALEKSANDAR VUČIĆ odlučio je prekinuti javnim davanjem zapovjednih uputa vladi. Početkom ovoga tjedna Vučić je vladi preporučio da se ne bakte sa studentskim blokadama, već da se odmah svim svojim kapacitetima počne pripremati za hrvanje s eventualnom blokadom NIS-a. Europsku blokadu pristupnih pregovora smjestio je negdje između: od vladinih resora zatražio je da jednom dijelu europskih zahtjeva odmah udovolje, a da se u one koji se tiču uvođenja sankcija Rusiji i pregovora s Prištinom ne miješaju i ostave ih ponajprije njemu na brigu.

Iako zbog studentskih blokada nije hlađan kao špricer, Vučić je članovima vlade poručio: 'Moj predlog vama je da u potpunosti, za razliku od onoga što su Amerikanci radili upadajući na Kolumbija univerzitet i na sve druge, ništa od toga da ne radite. Pustite studente da blokiraju svoje fakultete. Ako su ih pustili dekani i rektori i profesori i uživaju u tome, što biste se vi mešali.' Drugim riječima, prepustite upravama sveučilišta i fakulteta da ususret zimskim ispitnim rokovima u neposrednoj komunikaciji s manjinom studenata koji blokiraju fakultete, ali i većinom koja u njoj ne sudjeluje, odluče što im je činiti.

Kad je pak riječ o potencijalnoj američkoj blokadi NIS-a, Vučić nije bio tako benevolentan. Od vlade je zatražio da smjesta formira radnu grupu na čelu s premijerom MILOŠEM VUČEVIĆEM koja će se pripremiti za pregovore s Rusijom o tome kako da NIS nastavi opskrbljivati srpsko tržište naftnim derivatima u uvjetima američkih sankcija. Iako je ranije najavio da će nakon uvođenja sankcija prvo razgovarati s Amerikancima, a potom s Rusima, Vučić vladi pregovore s Amerikancima nije ni spomenuo, kao da s te strane ne očekuje razumijevanje i pomoć, ali je zato istaknuo da će i osobno razgovarati s PUTINOM kako bi zajedno pronašli rješenje da NIS nastavi funkcionirati. Osim toga, Vučić je vladi naložio i da odmah formira radnu skupinu koja će s Rusijom pregovarati o novom trogodišnjem plinskom ugovoru o kojem su dosad s Gazpromom uglavnom pregovarali čelnici Srbijagasa, odnosno njegov direktor SPS-ovac DUŠAN BAJATOVIĆ.

Iz Vučićevih naloga vladi može se iščitati i neizravna poruka odlazećoj BIDENOVJOJ administraciji da ako joj je cilj da blokadom NIS-a natjera Srbiju da prekine suradnju s Rusijom, onda će postići suprotno – natjerat će srpske vlasti da od Putinove Rusije traži pomoć, pa šta košta da košta. Širenjem kruga pregovarača o novom plinskom ugovoru s Gazpromom Vučić je pak koalicijskim partnerima iz SPS-a gotovo izričito poručio da im baš i ne vjeruje previše. Vladin tim za pregovore o plinskom ugovoru mora se formirati, kaže Vučić, 'da ne bi bilo ostavljeno Bajatoviću da sam pregovara, pa da ne znamo ni ko pregovara, ni o čemu, ni na koji način, molio bih vas da napravite tim za pregovore sa Gazpromom u vezi sa novim gasnim aranžmanom i to da bude više ljudi, i iz finansija. Pošto su nam lepi pregovori svi, ali nam na kraju dođe 100–200 miliona

koje vlada mora da plati'. Osim toga, Vučić je nedavno izjavio da su i 'neki sa istoka' počeli organizirati 'svoju opoziciju' njegovoj vlasti.

Ovotjedno Vučićevo gostovanje na sjednici srpske vlade ipak otkriva da ga trenutno najviše žuljaju potezi i najave odlazeće Bidenove administracije. I to ne samo zbog najavljene blokade NIS-a, već i zbog svega što se događa na Kosovu uoči parlamentarnih izbora koji će se održati početkom sljedeće godine. Vučić je, naime, sa sjednice gotovo ritualno prvo poručio da 'na Kosovu i Metohiji naš narod vodi tešku borbu za opstanak, očuvanje političkog legitimiteta i ono što mogu da vam kažem iz svojih kontakata i svega što smo i predsednik vlade i ja mogli da dobijemo i od naših obaveštajnih agencija, to je da će na Kosovu i Metohiji, očekujemo u narednim danima, KURTIJEV režim proglašiti Srbe krivim, bez ikakvih ozbiljnih materijalnih dokaza, za sve u vezi sa nedavnom eksplozijom u Zvečanu'. Na toj tvrdnji, međutim, nije stao, već je nastavio: 'Ali smisao i cilj je da pokušaju na svaki način da zabrane učešće Srpskoj listi na predstojećim izborima, zato što će to biti podržano, pre svega od strane odlazeće administracije Sjedinjenih Američkih Država, zato što oni vrše ogroman pritisak i na zemlje članice Evropske unije, da krenu sa ukidanjem mera protiv Prištine i da niko ne razume ni na osnovu čega to traže i zašto to traže, ali to traže. I to traže, pre svega, da bi omogućili Kurtiju još jednu pobjedu i dalji nastavak onemogućavanja srpskog opstanka u južnoj srpskoj pokrajini.'

Za srpsku opoziciju studentske i druge blokade s kojima se Srbija suočava nisu tako komplicirane kakvima ih je Vučić skicirao na sjednici vlade. Potpredsjednica Stranke slobode i pravde MARINIKA TEPIĆ brzo pometno je reagirala upitavši: 'Kome je bila namenjena ova predstava? Za koga je bio ovaj teatar apsurdna u kome osoba (predsjednik Srbije, op. a.) koja nema nikakvu nadležnost u vladi, ponižava takozvane ministre, daje im uputstva, zahteva, naređuje?' Tepić odmah odgovara da 'za studente svakako nije bila namenjena jer su ga oni već otkacili, za njihove roditelje takođe ne, jer su oni prirodno uz svoju decu. Za njegove birače isto ne, jer su oni već opredeljeni'. Pa zaključuje: 'Ostaju oni koji se još nisu izjasnili, a koji bi svojom solidarnošću sa studentima mogli da pridodaju jedan od najjačih pritisaka na grudvu koja se zakotrljala – a to su prosvetari, poštari, lekari...! Toga se Vučić plaši, njih smiruje, zbog njih glumi da sve drži pod kontrolom, slep kod očiju da se igrice obrnula i da od njega više ništa ne zavisi.'

Za razliku od perjanice srpske opozicije koja je uvjerena da Vučić prodaje političku maglu Srbiji, novinar Večernjeg lista HASSAN HAIDAR DIAB nije tako siguran da se ispod najnovijeg političkog dima Bidenove administracije ne krije zapaljiva geopolitička vatra. Haidar Diab ovih dana u komentaru propituje 'teoriju da Bidenovo ponašanje u pogledu Sirije, Ukrajine, Korejskog poluotoka i Kosova ima za cilj stvaranje kaosa u međunarodnim odnosima prije nego što TRUMP preuzme predsjedničku funkciju, što implicira da je Bidenova administracija možda postavila temelje za što gore uvjete za njegovog nasljednika'. Komentator Večernjaka zaključuje: 'Ova teorija previše pojednostavljuje kompleksnu dinamiku međunarodnih odnosa, koja je oblikovana ne samo od strane jedne osobe ili administracije, već i od složenih globalnih izazova. Bidenove odluke, rizične i kontroverzne, mogu biti vođene geopolitičkim interesima SAD-a i širenjem američkog utjecaja, kao i svjesnim stvaranjem još većeg kaosa.' ■

Evropa s one strane Debelog brijega

Zagreb je pobrojao deset točaka mogućeg spora s Podgoricom, a hrvatski ministar vanjskih poslova ocijenio ih je civilizacijskim pitanjima. Hrvatska je Crnoj Gori blokirala jedno poglavlje na putu prema EU-u. Crnogorske muke s EU-om odraz su i oštarih unutarnjih političkih podjela

BRIZNO kako to pravila evropskog kluba nalažu, Hrvatska je početkom decembra pobrojala deset tačaka mogućeg spora Podgorice i Zagreba u *non-paperu* koji je odjeknuo sve do Brisela. U neformalnom pismu južnom susjedu Hrvatska jamči svoje dobre namjere, što je u vanjskoj politici često korak do ucjene. Od Crne Gore se traži brod Jadran, bolji status hrvatske manjine, da se utvrdi granica na moru, čak i da se promijeni ime jednog bazena u Kotoru. Odšteta logorašima i pitanje nestalih za vrijeme Domovinskog rata nisu bilateralne čarke, pojasnio je prije neki dan u Briselu hrvatski ministar vanjskih i evropskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN, a onda uhvatio vazduh za poentu: 'To su civilizacijska pitanja.'

Koliko će Hrvatska ići daleko i je li spremna da blokira očekivani ulazak Crne Gore u Uniju do 2028. godine, pitanje je koje se sve češće javlja u crnogorskim medijima. Potezima desnih velikosrpskih partija koje su se domogle komada vlasti u Podgorici odnosi dvije zemlje su poljuljani do tačke kad Zagreb nastupa oštrije. Ali i nad hrvatskim *non-paperom* lebdi *non-paper*, spremaju ga Njemačka i Slovenija koje bi da državama članicama EU-a ukinu pravo veta na prijem susjeda. Otud pitanje koliko će Hrvatska ići daleko može glasiti i koliko će Hrvatska imati moći da odlučuje.

Minula sedmica bila je puna čudnih diplomatskih poruka preko granice na Debelom brijegu. Crnogorska je vlada pomalo komično potrčala da Hrvatskoj ustupi Dom kulture Josip Marković u Tivtu, ali to nije odobrovoljilo Zagreb koji je blokirao poglavlje 31 kojim bi Crna Gora zatvorila pitanja spoljne, bezbjednosne i odbrambene politike. Bio je to prvi javni potez, prošlog petka u Budimpešti, na sjednici Komiteta stalnih predstavnika država članica EU-a (COREPER II), kad se prešlo sa priče na djela, a odnos dvije države zvanično potonuo u dublju krizu.

Crnogorske muke sa evropskim pravilima datiraju još iz ere MILA ĐUKANOVIĆA, koju je obilježila korupcija i hibridni način upravljanja državnim resursima u privatnoj režiji. Ipak za vrijeme Đukanovićeve vlasti trulež unutarnjih struktura glancana je spoljnom realpolitikom. Bilo je dovoljno pragme i diplomatskog umijeća da uz malo sreće i natege Crna Gora postane članica NATO-a. Stara vlast dalje nije mogla, pa je Đukanovićevu stabilokratiju, zamijenila nepredvidiva tik-

tok diplomatija u koju se miješaju svi, od nekakog predsjednika JAKOVA MILATOVIĆA, preko neiskusnog premijera MILOJKA SPAJIĆA, do iskusnog predsjednika Skupštine i proklamovanog četničkog vojvode ANDRIJE MANDIĆA.

Ovaj potonji koristi trenutak da sa vrha zakonodavne vlasti rastače crnogorsku spoljnu politiku. Mandić je stari protivnik crnogorske političke samostalnosti koju je ponizio kad je pošao u štab ALEKSANDRA VUČIĆA da statira u izbornoj noći kao zaslužna figura iz dijaspore. Otvorena agenda proruskog dejstva koju Mandićeva partija ne krije sve više žalosti briselske komesare koji shvataju da je politička dekonstrukcija Đukanovićeve hobotnice možda plaćena preskupo. Desni krak trenutne koalicione vlasti oličen u Mandiću pročitani je kao instalacija etničke tenzije i velikosrpskog strašila koje je prvi put od MILOŠEVIĆEVOG vremena u Crnoj Gori dobilo protokol i službenog vozača. Zato se budućnost evropske putanje Crne Gore svakako vezuje za obaranje Mandićevog uticaja koji polako raste do petine glasača. Riječ je o iskusnom političaru koji svoje nacionalne opsesije garnira EU tiradama, u koje ipak malo ko vjeruje, pa vjerovatno ni predsjednica Evropskog parlamenta ROBERTA METSOLA koja mu je nedavno otkazala sastanak.

Kao što se dalje nije moglo sa starim okoštanim Đukanovićevim režimom uprave, tako sad teško može biti napretka sa Mandićevim političkim diverzijama. Bila to rezolucija o Jasenovcu koja je naljutila Hrvatsku, ili sporazum o dvojnog državljanstvu sa Vučićevom Srbijom, kojim bi se otvorio protok glasača unutar tzv. srpskog sveta, izgleda da kod Mandića neće faliti znanja i želje da se pokrene zla krv sa Zagrebom.

Ostali politički igrači u crnogorskoj vladi i dalje istrajavaju u stavu 'nikad sa Đukanovićevim DPS-om', ali što vrijeme više prolazi ta vrsta isključivosti daje snagu Mandiću da bude ne samo tas na vagi nego kreator ozbiljnih političkih nestabilnosti. Tandem Spajić-Milatović koji se ekonomskim populizmom probio na čelo države, raspao se u nedoraslim partijskim obračunima. Dva mlada lidera pokazuju manjak strategije i umijeća da politički premoste do četvrtine glasača koji uporno glasaju za DPS. Za takav tektonski pokret u pravcu društvene kohezije trebaće odlučnosti koju ova dvojica zasad ne pokazuju, kao ni želju da rizikuju saradnjom sa zloglasnom Đukanovićevom partijom, odveć snažnom da bi u bilo kakvom dogovoru statirala.

Možda bi korisna žrtva bio sam Đukanović o čijem se mogućem hapšenju govori ispod glasa u nekoliko slučajeva pod istragom Vrhovnog državnog tužilaštva. Šta bi takvo hapšenje donijelo dupla je hipoteza koju ipak valja promisliti – po jednim nestabilnost i vanredno stanje blisko građanskom ratu, po drugima skidanje hipoteke sa DPS-a i otvoreni put za veliku koaliciju koja bi odstranila Mandićeve desne nacionaliste i povratila

snagu centra u kome bi ostalim partijama bilo široko.

Kako god, problem pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji građane ne okupira, jer nakon tri decenije briselske politike štapa i šargarepe, prevladalo je mišljenje da je riječ o političkoj odluci koja nema mnogo veze sa famoznim kriterijumima i štrikiranjem poglavlja. Mnogi u Crnoj Gori smatraju da je PUTINOVA invazija Ukrajine učinila više za evropske integracije Crne Gore nego sve dosadašnje vlade. Populistički diskurs sasvim je zavladao političkom scenom, a trgovina zvanjima prešla granicu dobrog ukusa kad je šef diplomatije postao ERVIN IBRAHIMOVIĆ, temeljno neobučeni kadar lokalnog bošnjačkog kora, koji je svoju fotelju platio ni manje ni više nego dilom sa Mandićem. U ozračju sličnih političkih cjenkanja i preleta, ideja evropskih integracija sve više se doživljava kao spoljni diktat, a ne unutrašnja transformacija društva. Tako se i famozni IBAR, izvještaj o ispunjenosti privremenih mjerila za oblast vladavine prava, proslavio kao istorijska pobjeda zaboravljena treći dan nakon medijske pompe i šampanjca. Kad njemački kancelar OLAF SCHOLZ građanima Crne Gore obeća evropske vrijednosti, a onda nekoliko mjeseci kasnije sjedne sa Aleksandrom Vučićem oko litijumskog posla, javna slika EU-a kao stožera demokratije blijedi, pod naletima cinizma i skepse. Ipak, i dalje većina građana Crne Gore gleda u pravcu Brisela kao jedine šanse za razvoj, što je znatno bolja situacija nego u Srbiji. Problemi sa Hrvatskom vjerovatno će se nastaviti, a na Zagrebu je da sudi i djeluje u novim okolnostima, bez Đukanovića kao starog dužnika i garantora koji je taj posao olakšavao. Šta god Hrvatska učinila, mogla bi imati na umu da je njena pozicija vratara EU-a privilegija da se crnogorskom društvu pomogne. To društvo možda kreće u pravcu velikosrpskog zastranjenja, kako se sugerise *non-paperom*, ali posjeduje i jasnu kritičku distancu u odnosu na dubrovački ratni pohod koji je gotovo konsenzualno priznat kao sramota i greška. Za balkanske prilike to je pozitivan primjer suočavanja sa prošlošću, pokazatelj političke evolucije koju valja nagraditi, štapom ili šargarepom. Koje će od to dvoje Zagreb podići odluka je od šireg značaja, pa će mu u njoj vjerovatno pomoći Berlin i Brisel. ■

Premijer Spajić i kancelar Scholz na sastanku u oktobru
(Foto: IMAGO/M. Popow/
IMAGOSTOCK&PEOPLE/PIXSELL)

LAMBERTO ZANNIER

Robusne akcije kosovske vlade ništa ne rešavaju

Kosovske vlasti bi morale da investiraju više u angažovanje sa Srbijom i pronalaženje sporazuma koji bi bio prihvatljiv i Beogradu, iako sam svestan i teškoća i osetljivosti Srbije na ovu temu. Kada to rešite, onda rešavate problem sa EU-om, odnos sa manjinama, a potom će sve leći na svoje mesto. Jeste težak način, ali jedini

KOSOVSKJE vlasti bi morale da investiraju više u angažovanje sa Srbijom i pronalaženje sporazuma koji bi bio prihvatljiv i Beogradu. Tako rešavate i problem sa EU-om. Zapadni Balkan je uhvaćen jakom polarizacijom međunarodnih odnosa, a tu mislim i na Bosnu, odnosno Republiku Srpsku. Srbija će uvek imati pitanje balansiranja svojih odnosa između EU-a i Rusije. Evropi nedostaje jako liderstvo – priča za Novosti LAMBERTO ZANNIER, italijanski diplomata sa 40 godina karijere, polovinu provedene u mandatima Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE), kao generalni sekretar, visoki komesar za nacionalne manjine i doskora šef misije za posmatranje izbora. Na Kosovu je imao i najvišu funkciju, specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a. Za šefa UNMIK-a imenovan je malo nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost, a bio je ključan u pregovorima o jačanju uloge EU-a i dolasku misije EULEX. Dobro znajući tamošnju dinamiku procesa i da je osvrte na događaje na Kosovu gotovo nemoguće staviti u ispravnu vremensku tačku, razgovor smo dopunili pričom o sabotazi vodovodnog kanala Ibar – Lepenac u Zubinom Potoku.

Kanal Ibar – Lepenac je kritična infrastruktura za vodosnabdevanje. Uništavanje utiče na sve, a dešava se godinu i nešto dana nakon oružanog sukoba u Banjskoj. Kakve su posledice po društvo, politiku i bezbednost?

Događaj me podsetio na jedan manji, nemalo po mom dolasku u Prištinu. Grupa kosovskih Srba je blokirala izgradnju vodovodnih

cevi namenjenih za kuće kosovskih Albanaca u susedstvu Severne Mitrovice. Zamolio sam KFOR da interveniše i to je urađeno sa vrlo ograničenim uspehom. Ovakvi događaji doprinose negativnoj atmosferi u međuetničkim odnosima i treba ih obeshrabruti. Problem je i dalje opšte nepoverenje generisano nedostatkom direktnog i sveobuhvatnog dijaloga Beograda i Prištine te nedovoljan napor da se u dobroj veri implementiraju sporazumi koje su dve strane postigle u procesu posredovanom Briselom.

Ahtisarijev plan

Dogodilo se uoči zakazanog sastanka sa Kajom Kallas, novom visokom predstavnikom EU-a za spoljnu politiku. Mislite li da je tajming značajan?

Teško je odgovoriti pre nego što budu poznati rezultati istrage. To bi se zaista moglo tumačiti i kao direktna politička poruka i Prištini i Briselu.

Srpske vlasti kategorički negiraju bilo kakvo učešće i pozivaju na detaljnu međunarodnu istragu. Da li je takva istraga verovatna? Mogu li UNMIK ili misija OSCE-a na Kosovu da urade nešto u tom pravcu? Ili KFOR? EULEX?

Kosovska policija bi u idealnom slučaju trebala da istražuje. Ali, kosovske vlasti i javnost su, nažalost, odbacili predloge, još od vremena kada sam bio tamo, da se stvori odgovarajuća jedinstvena multietnička policija kao sredstvo promocije vladavine prava, što su sukcesivno sugerisali visoki komesari OSCE-a za nacionalne manjine. Nedavni po-

kušaji vlasti Prištine da nameće vladavinu zakona, bez razumevanja sa lokalnim zajednicama, samo su pogoršali situaciju. Ne bih očekivao uspešnu istragu kosovske policije ako ne uspevaju da osiguraju saradnju sa lokalnim stanovništvom i sa potencijalnim svedocima na lokalnu. Međunarodne organizacije mogu da se uključe, ali mogu se suočiti sa sličnim problemima.

I Albanci i Srbi na Kosovu su pomno pratili američke izbore. Vašingtonski sporazumi koje su Beograd i Priština potpisali tokom Trampove administracije nisu u potpunosti sprovedeni. Očekujete li da će Trampova administracija nastaviti tamo gde je stala – na putu ekonomski fokusirane agende, a sa manje naglaska na priznanju Kosova? Hoće li gledati Balkan kao geopolitičku arenu nadmetanja SAD-a, zapada i Rusije?

Rano je reći. Moguće je da će biti više fokusa na ekonomska pitanja. Ne očekujem veliku inicijativu oko Kosova, biće mi drago da bude drugačije. Ako bude kretanja, to bi moglo biti povezano sa onim što ste rekli, da se zapadni Balkan gleda u geopolitičkoj perspektivi. U tom kontekstu, možda bi se mogli postići dogovori, gde bi Amerikanci, pored Evropljana, odigrali veću ulogu. Ne pratim veoma blisko aktuelne pregovore, ali sam malo razočaran sporim tempom implementacije. Dok sam radio na Kosovu, politika UN-a i moj cilj su bili da uključimo EU, jer ima više uticaja nego UN i nešto da ponudi. To i danas stoji, ali ima puno problema. Jedan je da je EU i dalje podeļjena, sa državama koje ne priznaju Kosovo. Drugi je da je tema proširenja EU-a uhvaćena u brojne probleme, pa dinamike nisu pozitivne kao pre deset godina.

Ahtisarijev plan je bio platforma na kojoj su mnoge države priznale Kosovo. Između ostalog, plan daje jedinstvena prava manjinskim zajednicama. No, do danas nemamo jednu od važnih karika, Zajednicu srpskih opština.

Plan je u ovom trenutku istorija. Nastavili smo dalje, ali ima dobrih elemenata. Kada sam razgovarao u Beogradu, Zajednicu nismo stavili na agendu, ali smo gledali zaštitu manjina u specifičnim oblastima, na primer u policiji. Sećam se, jedna od tema je bila da zamenik šefa policije bude Srbin i da imamo multietničku policiju na terenu. Kao visoki komesar OSCE-a za nacionalne manjine, nastavio sam da pratim te teme, poput implementacije jezičkih prava na Kosovu. Društva su toliko podeljena da nemaju sredstva da komuniciraju. Jednom mi je premijer rekao: Ja sam bilingvalan, mogu da pričam sa svima. Mlade generacije to ne mogu. Porast podele koja se politizuje pravi još problematičnijom rigidnu podelu zajednica. Zato smatram da je Zajednica mnogo problematičnija tema sada nego u vreme AHTISARIJA. Možda postoji drugi način da se postigne ista stvar, bez takve etikete. To je samo moje privatno mišljenje. Istovremeno, sporazum iz Ohrida nije ispraćen implementacijom, nije čak ni ista interpretacija dogovorenog. I sporazumi iz briselskog procesa zahtevaju puniju implementaciju.

Tokom vašeg boravka na Kosovu, ali i cele istorije dešavanja, jedan nivo je dijalog o tome šta žele Albanci, a šta Srbi, ali uvek pod geopolitičkim kišobranom razgovora o uticaju zapada i Rusije.

U Prištini sam dosta sarađivao sa Kvintom, naročito sa Amerikancima. Priština nije bila srećna mojim dijalogom sa Srbijom, ali sam imao podršku onih koji znače. U UN-u, kada sam podnosio izveštaj Savetu bezbednosti, uvek sam imao posebne razgovore sa Amerikancima, Rusima i drugima, uključujući i Kineze koji veoma blisko prate temu Kosova zbog svojih problema. Nakon usvajanja Rezolucije 1244, Savet bezbednosti se podelio i nikada nisu postigli dogovor oko Kosova, osim na kraju mojih pregovora sa Beogradom. Rusija se na neki način složila da EU igra veću ulogu, naravno u okviru Rezolucije, što je bio zahtev Srbije, da se malo promeni arhitektura prisustva međunarodne zajednice na Kosovu, a da se zadrži, naročito iz političkih razloga, prisustvo UN-a. I to je i danas slučaj i nije se puno promenilo u smislu uloga. I tada, a mislim da je validno i danas, Rusi su mi govorili: Rusi neće biti veći Srbi od Srba. Zapadni Balkan je uhvaćen jakim polarizacijom međunarodnih odnosa, a tu mislim i na Bosnu, gde se jasno vidi ruski uticaj i odnos sa liderom Republike Srpske. Tu su i odnosi sa Srbijom, koja će uvek imati pitanje balansiranja svojih odnosa između EU-a i Rusije. Videćemo kako će američka administracija restartovati neku vrstu diskusije sa Rusijom i kako će se ta vrsta razgovora proširiti na pozorja van Ukrajine i Bliskog istoka.

Uloga EU-a se menjala na Kosovu. Da li je pristupanje EU-u i dalje kredibilan podsticaj za reforme na Kosovu i u regionu? Iskreno, EU sam video kao pomalo disfunkcionalnu. Evropska komisija je bila velika tehnička podrška, imali su veliki broj proje-

kata, podržavali razvoj institucija na Kosovu, uključujući rad na kosovskom ustavu. Istovremeno, u Savetu, gde prilazite iz spoljno-političke i međudržavne sfere, imate ulogu država koje ne priznaju nezavisnost. Tu su bila izražena dva problema. Prvi, mandat EULEX-a. Recimo, dolazile su mi sudije da me pitaju koji zakon da primenjuju na Kosovu, jer imaju unutrašnje razlike. Za UN je regulacija jasna – Rezolucija 1244. Ali, oni su morali da prave kompromise, što je nekada

Društva su toliko podeljena da nemaju sredstva da komuniciraju. Jednom mi je premijer rekao: Ja sam bilingvalan, mogu da pričam sa svima. Mlade generacije to ne mogu. Porast podele koja se politizuje pravi još problematičnijom rigidnu podelu zajednica

skoro pa nemoguće. Ako primenjujete pravo, morate znati koje – kosovsko ili međunarodno. Možete biti dvosmisleni na političkom nivou, ali ne i na operativnom. Dvosmislenost je povezana i sa procesom priključenja. Prepreke moraju biti prevaziđene ako Kosovo nastavi da se kreće ka priključenju. I tu se vraćamo na pitanje Kosova i Srbije. Vidimo robusne akcije kosovske vlade na terenu i pokušaj da se primoraju oni koji se odupiru implementaciji zakona u određenim delovima zemlje. Time ništa ne rešavate. Morate više da investirate u angažovanje sa Srbijom i na kraju pronalaženje nekog sporazuma koji bi bio prihvatljiv i Srbiji, iako sam svestan i teškoća i osetljivosti Srbije na ovu temu. Kada to rešite, onda rešavate problem sa EU-om, odnos sa manjinama, a potom će sve leći na svoje mesto. Jeste težak način, ali jedini.

EU bez jakog liderstva

Boravili ste u SAD-u, pratili izbore. Imamo dva rata – jedan u Evropi, drugi na Bliskom istoku. Kako će politika SAD-a uticati na politike u Evropi?

Budući predsednik je jasno rekao – Amerika na prvom mestu. O bezbednosti i odbrani u Evropi mislim da ćemo ponovo čuti da će Evropljani morati da investiraju više. Postoji i očekivanje porasta uloge SAD-a u pomenu tim konfliktima. Vidimo vesti o uspostavljanju specijalnog izaslanika za Ukrajinu, ide se u pravcu pregovora, što je dobro, jer u nekom trenutku moramo da dodemo do toga. Moramo videti kako će se Ukrajina i Rusija

pozicionirati. Takođe, kakva će biti pozicija Evropejaca. Možda postoji razumevanje za teritorijalni aranžman koji ne priznaju svi, pa možemo da idemo u pravcu sličnom zamrznutom konfliktu, što smo videli u OSCE-u, sa *de facto* kontrolom teritorije, ali bez priznanja. Za razliku od Kosova, gde postoji očekivanje priznavanja od međunarodne zajednice i prisustvo u UN-u, okupacija teritorije, a to smo videli sa Krimom, ne zahteva takvu vrstu priznanja. Naravno, budućnost Ukrajine je jako važna. Odnosi sa EU-om i NATO-om su veoma važni. Amerikanci će verovatno igrati važnu ulogu i Ukrajinci će se naći pod pritiskom. Za Bliski istok je mnogo komplikovanije i teže.

Za mir su potrebni razgovori, kako vidite retoriku danas u Evropi?

Ako nemate direktnu ulogu, relativno je lako da vičete i krivite jedni druge. To smo, nažalost, videli u OSCE-u. To je deo višedecenijske geopolitičke konfrontacije, koja je progresivno postajala sve gora. U OSCE-u je dijalog s vremenom utihnuo. Zamenjen je nepovezanim izjavama, do tačke da se sastanci koriste za propagandu. Za izjave bez ikakvog dokaza da je izgovoreno istina. Rezultat su veoma sterilni odnosi. Treba obnoviti prostor za dijalog. Naravno, dijalog zahteva kompromise svih strana. Videćemo da li je moguć ili je previše kasno, što bi dovelo do još jačeg pritiska agresivne retorike u Evropi, a to nije dobro. Takođe, proces proširenja EU-a je preuzet pomalo sa ukusom 'hajde, proširimo klub'. Pridruživanje EU-u je uvek bilo, pre svega, pridružiti se projektu sa određenim uslovima i geopolitika bi trebalo da bude van toga.

OSCE bi trebalo da bude platforma za dijalog istoka i zapada kada je nemoguće druge koristiti?

OSCE je kreiran kao prostor za dijalog među neprijateljima tokom hladnog rata. Sada smo ponovo u situaciji takve vrste, ali nemamo onu vrstu liderstva koje investira. Ne kažem da je to jedino sredstvo, ali dodatno, pored jakih politika – sankcija, vojne pomoći Ukrajini i drugih – trebalo bi da bude i mesta za dijalog, koji će očigledno biti težak i pun izazova. Jedini koji imaju takvo liderstvo i žele to da iskoriste, ali nažalost ne u multilateralnoj formi, već za bilateralne dogovore, a nisam siguran koliko je to korisno, jesu Amerikanci. Više nego ikada, potrebna nam je multilateralna diplomatija. Tu nema investicija i to je šteta.

Istovremeno, u Evropi građani žive sa strahom od nuklearne bombe. Kakva je budućnost Evrope?

Teško pitanje. Evropa je podeljenija nego ikada u dugom vremenskom periodu. Opet, spoljni pritisci mogu biti ujedinjujući faktor. Ako stvari baš loše pođu sa Ukrajinom i Rusijom, to će možda uticati na celu Evropu i biti zajednički osnov i briga, iako su neke države danas zabrinutije od drugih. Pravac podrške Ukrajini je neupitan. U Evropi se akumuliralo mnogo problema, koji menjaju naša društva i stvaraju pritiske unutar njega. Zbog dolaska toliko mnogo migranata i izbeglica stvaraju se jake negativne reakcije na političkom nivou. Politički trendovi u državama idu u pravcu renacionalizacije politike. Vidimo sve više nacionalizma, a manje otvorenosti da radimo zajedno. Za države članice ostaje najveći sveobuhvatni proces koji garantuje mir u Evropi više od pola veka. To je pozitivan element i za zapadni Balkan. Ono što nedostaje EU-u je jako liderstvo. ■

Naselje Efrat na okupiranoj
Zapadnoj obali (Foto:
Ronen Zvulun/Reuters/
PIXSELL)

Oglasni bez granica

Jeruzalemski centar za pravnu pomoć i ljudska prava uložio je pritužbu protiv medijskog konglomerata Axel Springer SE zbog oglašavanja ilegalnih izraelskih naselja na okupiranim palestinskim područjima. Pritužba se oslanja na međunarodno i njemačko pravo, a otkriva način na koji niz korporacija pomaže grabež palestinske zemlje

JERUZALEMSKI centar za pravnu pomoć i ljudska prava (JLAC) uložio je početkom prosinca formalnu pritužbu protiv njemačkog i evropskog medijskog giganta Axel Springer SE zbog njegove uloge u kršenjima ljudskih prava na okupiranim palestinskim područjima. Organizacija sa sjedištem u Ramali pritužbu njemačkom regulatornom tijelu podnijela je u ime skupine stanovnika tri sela na Zapadnoj obali. U žalbi se tvrdi da internetska platforma za oglašavanje Yad2, podružnica Axel Springera, pomaže i potiče grabež palestinske zemlje i izgradnju ilegalnih izraelskih naselja tako što objavljuje (plaćene) oglase za prodaju, iznajmljivanje

i građevinske projekte na okupiranim palestinskim područjima.

Pritužba se oslanja na odluku Međunarodnog suda pravde iz srpnja ove godine prema kojoj su države članice dužne zabraniti poslovne aktivnosti koje doprinose izraelskoj ilegalnoj okupaciji. No sama pritužba odnosi se na njemački nacionalni zakon iz prošle godine prema kojemu su njemačke kompanije obavezne spriječiti da njihove operacije doprinose kršenjima ljudskih prava bilo gdje u svijetu. Pritužbu trenutno analizira Federalni ured za ekonomska pitanja i kontrolu izvoza, koji će odlučiti hoće li ona prerasti u punu istragu, a Palestinci koje JLAC zastupa traže da se primijeni kazna

propisana spomenutim zakonom. Ta kazna uključuje globu od maksimalno dva posto godišnjih prihoda Axel Springera i suspenziju svih Yad2 oglasa koji se odnose na ilegalna naselja, a u vrijeme pisanja ovog teksta web stranica Yad2 nije bila u funkciji.

Njemački medijski konglomerat Axel Springer osnovan je u Berlinu 1946. godine, a danas je njezini većinski vlasnik, s udjelom od 35,6 posto, američki investicijski fond Kohlberg Kravis Roberts (KKR & Co.). Drugi najveći udio (22,5 posto) ima FRIEDE SPRINGER, udovica osnivača AXELA, zatim MATHIAS DÖPFNER (21,9 posto), koji je prije bio novinar a sada je predsjednik i CEO kompanije, te jedan kanadski mirovin-

ski fond (12,9 posto). Springerova izdanja uključuju najtiražniji evropski tabloid Bild, novine i televiziju Welt, niz specijaliziranih publikacija i internetsku stranicu za nogometne statistike Transfermarkt, te međunarodne medije kao što su Business Insider, Politico i agregator medijskih sadržaja Upday. Među više od 60 podružnica diljem svijeta izdavač je nekoliko medija u Poljskoj, a u Izraelu osim oglasnika Yad2 ima još jednu firmu koja se bavi oglašavanjem, Coral – Tell Ltd. Axel Springer je Yad2 kupio 2014. od najveće izraelske telekomunikacijske kompanije Bezeq za 228 milijuna dolara, kako je tada Reuters objavio – ‘u kešu’.

The Watermelon Index, baza podataka o kompanijama koje sudjeluju u izraelskim kršenjima ljudskih prava, sadrži 21 kompaniju uključenu u izgradnju ilegalnih naselja na palestinskim područjima. Većina su izraelske, a neke su američke, kanadske i britanske

Yad2 nije jedina oglašivačka kompanija koja profitira od prodaje i iznajmljivanja ilegalnih izraelskih nekretnina na okupiranim palestinskim područjima. Novosti su ljetos pisale o tome kako *online* platforme Airbnb i Booking također oglašavaju takve nekretnine i od toga profitiraju, zbog čega je nizozemska neprofitna organizacija SOMO tamošnjem državnom odvjetništvu podnijela kaznenu prijavu protiv Bookinga, koji je u toj zemlji registriran. Izraelski poduhvat izgradnje ilegalnih naselja na palestinskim područjima traje od 1967. godine, kada su okupirane Zapadna obala, Gaza i sirijska Golanska visoravan, a svrha su mu anektiranje zemlje i resursa, ali i fragmentacija palestinskih područja te segregacija i kontrola tamošnje populacije. Izrael ima jurisdikciju nad 40 posto teritorija Zapadne obale, što je oko 2.226 kvadratnih kilometara, a Palestinci koji ondje žive imaju vrlo ograničen ili u potpunosti zabranjen pristup izraelskoj infrastrukturi kao što su naselja, industrijska postrojenja i prometnice.

Na Zapadnoj obali izgrađena su 132 izraelska naselja i još 148 'baza' (*outposts*), odnosno naselja koja službeno ne priznaju čak ni izraelske institucije, a sva su ilegalna prema međunarodnom pravu. Na Golanskoj visoravni izgrađena su 33 naselja u kojima živi oko 27 tisuća doseljenika. Na Zapadnoj obali živi ih nešto manje od pola milijuna, a u Istočnom Jeruzalemu 236 tisuća. Građevinska, nekretninska i popratna sigurnosna industrija ključan su instrument anektiranja palestinskih područja, kao i izvor profita za niz izraelskih i stranih kompanija, među kojima je i njemački Axel Springer.

The Watermelon Index, baza podataka o kompanijama koje sudjeluju u izraelskim kršenjima ljudskih prava, sadrži 21 kompaniju uključenu u izgradnju ilegalnih naselja na palestinskim područjima. Većina su ih izraelske, a jedna ili više njih su američke, kanadske i britanske. Uz Axel Springer se, njemačka tvrtka je i Wirtgen Group specijalizirana za cestogradnju, koja ima podružnicu i u Hrvatskoj (Ro-Tehnologija d.o.o.). Na listi Watermelon Indexa nalaze se još dvije tvrtke koje posluju u Hrvatskoj – američka agencija za prodaju nekretnina RE/MAX te meksički proizvođač cementa Cemex. Istraživački centar Who profits, koji dokumentira 'izraelsku okupacijsku ekonomiju', navodi da Springerova platforma Yad2 ima više od 3.000 oglasa za prodaju ili iznajmljivanje nekretnina na Zapadnoj obali, u Istočnom Jeruzalemu i na Golanu, a većina nekretnina

(više od 2.000) nalazi se na Zapadnoj obali. Sve su izgrađene na zemlji koja je prethodno ekspropirirana od Palestinaca, kojima nije dozvoljeno kupiti ni iznajmiti nekretninu u tim židovskim naseljima. U veljači je portal Intercept objavio istraživanje o poslovima kompanije Yad2 u Palestini te opisao nekoliko oglasa, koji sada više nisu dostupni. Portal navodi da se neke nekretnine nalaze u 'ideološki najekstremnijim naseljima' te da u tim ograđenim zajednicama kupnja ili unajmljivanje često ovisi o internom vijećanju ostalih vlasnika.

U prosincu prošle godine Yad2 je objavio i oglas u izraelskim novinama koji prikazuje geografsku kartu Zapadne obale, Gaze i Istočnog Jeruzalema bez Zelene linije koja predstavlja izraelsku granicu, ali s nizom označenih lokacija i naslovom 'From the River to the Sea' (Od rijeke do mora), što je inače slogan propalestinskog pokreta. Oglas sadrži i legendu ispod mape koja kaže 'Yad2 vam pomaže pronaći i izgraditi budućnost u vašem novom domu u Izraelu!' Yad2 objavljuje i oglase za zapošljavanje naružanih zaštitara na kontrolnim punktovima, graničnim prijelazima te u izraelskim naseljima i institucijama na okupiranim područjima.

Uz izraelsku vojnu ofenzivu na Gazu, izraelski doseljenici od početka te ofenzive u listopadu prošle godine izveli su preko 1.400 oružanih napada na Zapadnoj obali. Ekstremno desni ministri financija i sigurnosti BEZALEL SMOTRIČ i ITAMAR BENCIVIR eksplicitno su u više navrata zazivali aneksiju Zapadne obale, pri čemu Smotrič i živi u jednom izraelskom 'outpostu', dakle naselju koje ne priznaju ni izraelske vlasti. Ta dva ministra otvoreno zagovaraju i naseljavanje Gaze, a od početka invazije na tu enklavu organizacije doseljenika organizirale su nekoliko 'konferencija' unutar zatvorenih vojnih zona i uz odobrenje izraelske vojske (IDF), na kojima se raspravljalo o naseljavanju Pojasa nakon završetka vojne ofanzive. Iako kolonizacija Gaze (još) nije dio službene izraelske politike, konferencijama su prisustvovali ministri i članovi Knesseta. U vrijeme održavanja

Izraelski ministar sigurnosti (lijevo) i premijer na čitanju megile 2023. (Foto: Wikimedia Commons)

jedne od tih konferencija, potkraj prošle godine, izraelska građevinska kompanija Harej Zahav objavila je projekt novih stambenih zgrada koje planira izgraditi na mediteranskoj obali u Gazi. Slika prikazuje nacrt

Početak napada na Gazu jedan Springerov zaposlenik libanonskog porijekla dobio je otkaz nakon što je u internoj komunikaciji kritizirao postupanje izraelske vojske, na što su mu iz menadžmenta odgovorili 'Mi smo Nijemci i moramo raditi ovako'

budućih zgrada između ruševina u kojima su živjeli Palestinci.

Kao dio svoje misije, odnosno uređivačke politike, medijska kompanija Axel Springer eksplicitno navodi podržavanje države Izrael, čega su se dužni pridržavati zaposlenici svih njezinih podružnica. Ta obaveza formalizirana je potpisivanjem dokumenta kojim se zaposlenici na to obavezuju, a recentno je nešto slično uvedeno i u proces dobivanja njemačkog državljanstva. Početkom napada na Gazu u listopadu prošle godine jedan Springerov zaposlenik libanonskog porijekla dobio je otkaz nakon što je u internoj komunikaciji kritizirao postupanje izraelske vojske, na što su mu iz menadžmenta odgovorili 'Mi smo Nijemci i moramo raditi ovako.' U dnevniku Welt, koji također izdaje ova grupacija, naslov jednog od prvih uvodnika nakon početka izraelske ofanzive bio je 'Bog blagoslovio IDF'. Ta uređivačka politika nije specifična samo za Axel Springer, ali je tamo najizraženija i ima najveći doseg s obzirom na to da je u pitanju medijsko carstvo s golemim utjecajem na javno mnijenje u Njemačkoj. Princip podržavanja države Izrael kao sastavnog dijela njemačke politike eksplicitno je formulirao bivši njemački ministar vanjskih poslova iz Stranke Zelenih JOSCHKA FISCHER, u tekstu objavljenom u tjedniku Die Zeit 1985. godine, na 40. godišnjicu završetka Drugog svjetskog rata. Fischer je tamo konstatirao da 'samo njemačka odgovornost za Auschwitz može biti suština postojanja njemačke države (Staatsraison)'. U posljednjih desetak godina ta je doktrina prerasla u nešto što pojedini analitičari nazivaju 'hipercionizmom', a od početka genocida u Gazi i u otvorenu i gotovo sistemsku cenzuru i autocenzuru.

U tekstu koji je proljetos objavljen u magazinu Dissent, istraživač HANS KUNDNANI piše da je stav medijske korporacije Springer u vezi Izraela 'postao pozicija čitavog njemačkog političkog establišmenta'. Sama kompanija 'predvodila je nekoliko slučajeva lova na vještice protiv kritičara Izraela', a CEO Springera Mathias Döpfner deklarira se kao 'nežidovski cionist'. Döpfner je na čelu Springera više od 20 godina, tijekom kojih je proveo restrukturiranje kompanije prodajom neprofitabilnih tiskanih publikacija i velikog udjela kompanije privatnim investitorima iz SAD-a, a njegovo privatno bogatstvo procjenjuje se na 1,2 milijarde eura. Die Zeit je u proljeće prošle godine objavio izvještaj na temelju Döpfnerovih e-mailova iz ere kancelarke ANGELE MERKEL u kojima je – osim što je izvrijedao istočne Nijemce kao 'komuniste ili fašiste' – svoju političku doktrinu sumirao riječima 'Cionizam Über Alles' (Cionizam iznad svega). ■

אנחנו בחברת הרי זהב, עובדים על תנת להכין את הקרקע לקראת חזרה לגוש קטיף. מספר עובדים שלנו התחילו לעבוד על טיוב השטח, פיניו פסולת וגירוש פולשים.
אנו מקווים כי בזמן הקרוב, יוחזרו כל החטופים בשלום לביתם, חיילינו יחזרו הביתה ונוכל בע"ה, להתחיל את הבנייה, בכל חבל גוש קטיף.

Oglas izraelske kompanije Harej Zahav za projekt stambenih zgrada koje planira izgraditi na mediteranskoj obali u Gazi (Foto: Screenshot/X)

INTERNACIONALA

Radnici Balkana, ujedinite se!

Istraživanje Centra za politike emancipacije: u zemljama zapadnog Balkana prevladava niska razina radnih prava, nekvalitetni poslovi i nesigurni oblici zaposlenja. Minimalna plaća prosječno iznosi trećinu potrebne za dostojanstven život

CENTAR za politike emancipacije (CPE) – organizacija koja se bavi istraživačkim radom, političkom edukacijom i promocijom ideje demokratskog socijalizma – u proteklih je šest meseci sa grupom autora i autorki uradio uporednu analizu podataka o stanju radnih prava u regionu zapadnog Balkana. Rezultati pokazuju lošu sliku radnih i socijalnih prava, što se prepliće sa siromaštvom, niskim platom, nekvalitetnim poslovima, nesigurnim oblicima zaposlenja i zavisnošću od stranih direktnih investicija. Na prezentaciji istraživanja sociolog VLADIMIR SIMOVIĆ iz CPE-a naveo je da nezaposlenost na zapadnom Balkanu iznosi od 7,5 odsto, koliko je u Federaciji BiH, do 12, 9 odsto u Sjevernoj Makedoniji. Naglasio je, međutim, da je ovdje riječ samo o onima koji su prijavljeni na birou. Problem sa statističkim podacima postoji i kad se govori o zaposlenosti, jer tu ulaze svi oni koji su u sedmici pred

U BiH je najgora situacija: radnički prosvjed u Sarajevu (Foto: STR-5599/HaloPix)

istraživanjem bili zaposleni makar na dan, pa ti podaci ne pokazuju realno stanje. Kao jedan od najvećih problema navodi se da minimalne zarade iznose otprilike trećinu zarade koja bi značila dostojanstven život i da se radno vrijeme, koje je uglavnom regulisano zakonom na 40 sati sedmično, najčešće prekoračuje, što ne znači da su ti prekovremeni sati i plaćeni. Radnici su pod pritiskom zbog velikog postotka ugovora na određeno, koji ne bi smio biti duži od 24 do 36 mjeseci, u zavisnosti od države. Prisutna je i diskriminacija prilikom zapošljavanja, prije svega u odnosu na osobe sa invaliditetom, ali i u odnosu na pol.

Slijedi kratak pregled po zemljama zapadnog Balkana. Stopa zaposlenosti u Albaniji je 66,7 odsto, a nezaposlenosti 10,7 odsto. Prosječna plata tokom prvog kvartala 2024. iznosila je 730 eura bruto. Minimalna bruto plata iznosi 400 eura, što je trećina 'plate za život', odnosno iznosa koji bi radnicima i radnicima omogućio dostojanstvenu egzistenciju. Prema tim podacima više od 20 odsto stanovništva je u riziku da pređe granicu siromaštva. To se posebno odnosi na penzionere jer je minimalna penzija 177 eura, a prosječna 296, pa je pet do sedam odsto penzionera prinuđeno i dalje raditi. Oko 43 odsto ugovora sklapa se na neodređeno vrijeme, dok je 37 odsto ugovora na određeno i sklapaju se za specifične sezonske ili privremene poslove. U Crnoj Gori je u dva navrata povećavana minimalna plata. Prvo sa 250 na 450 eura, a

ove godine na 600 eura, odnosno 800 eura za one sa visokoškolskom diplomom. Prosječna bruto plata, krajem prošle godine bila je 1.067 eura. Iako su 'minimalci' viši nego u drugim državama, to je prema podacima CPE-a ipak tek četvrtina od plaće za život koja je krajem prošle godine iznosila 1.850 eura. Prema zvaničnim statističkim podacima 71,6 odsto radnika imalo je ugovore na neodređeno, dok je 28,4 odsto imalo ugovore na određeno. Izvršni direktor nevladine organizacije Savez za djecu i mlade 'Kuća' PAVIĆ RADOVIĆ naveo je da u praksi radna prava najčešće krši država koja prednjači sa ugovorima o djelu. Ističe da poslodavci koriste različite mehanizme da bi produžili stanje neizvjesnosti kod radnika, pa ga prepuštaju agencijama po isteku ugovora na određeno. Kao potencijalni problem, jer su zarade povećane nauštrb poreza i doprinosa, navodi pitanje isplaćivanja penzija u budućnosti. Inače, minimalna penzija iznosi 450 eura. U drugom kvartalu 2024. u Crnoj Gori aktivnog stanovništva bilo je 319,8 hiljada od kojih je 283,5 hiljada ili 88,6 odsto zaposlenih i 36,3 hiljade ili 11,4 odsto nezaposlenih, Zvanična statistika kaže da je 20 odsto mladih nezaposleno, ali izvještaj navodi da je riječ samo o onima koji su prijavljeni na birou. Istraživanja Centra za građansko obrazovanje i Centra za istraživačko novinarstvo navode da je stopa nezaposlenih mladih čak 60 odsto.

I Srbija se diči zvaničnim podacima iz prvog kvartala ove godine koji kažu da je stopa

zaposlenosti 50,9 odsto, a nezaposlenih 9,4 odsto. Visoka je stopa nezaposlenosti mladih i ona iznosi 24,5 odsto. Minimalac iznosi nešto više od 400 eura, što je trećina plaće za život. Prosječna plaća iznosi 825 eura. U 2023. godini oko 20 odsto stanovništva bilo je u riziku od prelaska linije koja ih vodi u siromaštvo. Iako je zakonski predviđeno 40-satno radno vrijeme, prema podacima Eurostata u Srbiji ono iznosi 41,7 sati po sedmici. Oko 20 odsto zaposlenih ima ugovor na određeno. Koordinatorica CPE-ovog programa za radna prava BOJANA TAMIN-DŽIJA je prilikom prezentacije izvještaja naglasila da čak ni ugovori na neodređeno u Srbiji nemaju veliki značaj. Navela je fabriku Geoks u Vranju, koja je nakon što je istekao ugovor sa državom, koja je davala subvencije, zatvorila fabriku i ostavila bez posla 1.200 ljudi koji su imali ugovore na neodređeno. Ono po čemu Srbija još prednjači je loša zaštita na radu. Prošle godine su poginula 42 radnika. Minimalna penzija u Srbiji iznosi 212 eura, što je tek petina od plaće za život. Bosna i Hercegovina je navedena kao posebno problematična jer entiteti imaju drugačije zakone o radu, što je navedeno kao problem i za radnike koji se ne mogu dovoljno dobro informisati. Za Republiku Srpsku nisu objavljeni podaci, dok je za Federaciju BiH stopa zaposlenosti 41,6 odsto. Stopa nezaposlenih je 7,5 odsto. Minimalna neto plaća iznosi oko 320 eura, dok je prosječna oko 710 eura. Izvještaj navodi iznos od 1.522 eura kao iznos 'sindikalne košarice', što je ekvivalent spominjanoj plaći za život, pa ispada da je odnos 'minimalca' i košarice 1:5. Prosječna penzija je 370 eura, dok je minimalna 294 eura.

Kosovo je specifično po najmlađoj strukturi stanovništva, ali i najmanjem postotku zaposlenosti koji iznosi 36,3 odsto. Stopa nezaposlenih je drastično opala u posljednje tri godine, sa 20,1 na današnjih 10,9 odsto, ali kao razlog se navodi ogroman odliv radno sposobnog stanovništva. Procjena je da je u periodu između 2021. i 2022. Kosovo napustilo oko 33.000 radno sposobnih. Minimalna neto plaća iznosi 342, dok je prosječna 446 eura. Plaća za život na Kosovu iznosi 720 eura, pa je omjer minimalca i plate za život najpribližnji potrebama. Kosovo izdvaja i činjenica da je deset godina maksimum dužine trajanja ugovora. Ako se potreba za radnikom protegne van tog okvira, onda ugovor postaje trajan. Minimalna penzija na Kosovu iznosi 100 eura, dok je prosječna 140 eura. U Sjevernoj Makedoniji stopa zaposlenosti je 45,4 odsto, a nezaposlenih 12,9 odsto. Minimalna plaća je 365, dok je prosječna 679 eura. Plata za život iznosi oko 840 eura. Minimalna penzija iznosi oko 203 eura, dok je prosječna oko 348 eura. Kao jedan od zaključaka ovog istraživanja navodi se da je neizvjesnost postala norma za mnoge radnike i radnice, sa malo ili nimalo sigurnosti zaposlenja, ograničenim pristupom socijalnoj zaštiti i nebezbednim radnim uslovima. Opći kolektivni ugovor imaju samo Crna Gora, FBiH i Sjeverna Makedonija. Stoga u zaključku autori navode i potrebu regionalne solidarnosti, odnosno da zemlje zapadnog Balkana treba da 'unaprijede regionalnu saradnju, dijeleći najbolje prakse, znanja i resurse kako bi se suočile sa zajedničkim izazovima u sferi rada'.

■ Dejan Kožul

Diktator u pokušaju

Južnokorejski parlament smijenio je predsjednika države Jun Suk Jeola, koji se nakon pokušaja državnog udara suočava s optužbama za pobunu i zloupotrebu ovlasti. Teško je reći je li nesuđeni prevrat atavizam prošlih vremena ili glasnik novih previranja

Optužen za pobunu i zloupotrebu ovlasti – Jun Suk Jeol (Foto: The Presidential Office/Reuters/PIXSELL)

UVALU nedavnih političkih kriza i geopolitičkih preokreta – od Rumunjske i Francuske do Srbije – hrvatska javnost se nije detaljnije posvetila zbivanjima na Dalekom istoku, odnosno pokušajem državnog udara u Južnoj Koreji. Podsjetimo, 3. prosinca 2024. predsjednik JUN SUK JEOL proglasio je izvanredno stanje, raspustio parlament i ograničio slobodu medija. Takav radikalni potez pokušao je opravdati time što je opozicijske stranke, koje u parlamentu čine većinu, optužio za 'antidržavnu djelatnost' i destabilizaciju zemlje. Za svaki slučaj, u čita-

vu je priču upleo i Sjevernu Koreju: ključnog aktera u svakoj kvalitetnoj teoriji zavjere na južnom dijelu Korejskog poluotoka. Opozicija, predvođena Demokratskom partijom (DPK), odmah se suprotstavila predsjedniku i nakon svega nekoliko sati na hitnoj sjednici parlamenta izglasala ukidanje izvanrednog stanja. Nekoliko zastupnika Junove stranke Snaga naroda (PPP) također je podržalo prijedlog opozicije, očigledno zatečeno samovoljom predsjednika koji je potekao iz njihovih redova. Junov pokušaj državnog udara tako je ostao bez političke podrške, a vojska poslana na ulice glavnog grada Seoula počela se vraćati u kasarne. Demokratska partija odlučila je iskoristiti povoljan trenutak i zatražiti opoziv predsjednika. Prvo glasanje o opozivu održano 7. prosinca nije uspjelo

zbog bojkota zastupnika PPP-a, koji su time srušili kvorum.

Voda PPP-a HAN DONG-HUN nadao se da će Jun dobrovoljno odstupiti, čime bi spasio stranku ponavljanja sramote iz 2016. kada je zbog korupcijskog skandala bila opozvana tadašnja predsjednica PARK GUN HJE. Jun je tu ideju u konačnici odbio, a kako se u međuvremenu otkrilo da je tijekom izvanrednog stanja planirao uhapsiti i neke vodeće članove PPP-a, tako je 14. prosinca dvanaest zastupnika te stranke odlučilo podržati opoziciju prilikom drugog glasanja o opozivu. Dvotrećinska većina je time bila postignuta, predsjednik Jun je smijenjen pod optužbom za veleizdaju, a dotadašnji premijer HAN DUK SO postao je vršitelj dužnosti predsjednika Južne Koreje. Ustavni sud razmotrit će postupak Junove smjene. Teoretski bi mogao poništiti smjenu i donedavnog predsjednika vratiti na dužnost. Istovremeno, državno tužiteljstvo je protiv Juna, nekoliko bivših ministara i načelnika generalštaba vojske otvorilo istragu zbog optužbi za pobunu i zloupotrebu ovlasti. Pitanje zašto se Jun odlučio provesti državni udar zasad ostaje otvoreno. Njegova je popularnost posljednjih mjeseci drastično opadala – dobrim dijelom zbog korupcijskih skandala njegove žene KIM KON HI – te ga je prema anketama u studenome podržavalo jedva 17 posto birača. Činjenica da je još od svog izbora 2022. godine Jun naslijedio neprijateljski nastojan parlament zasigurno je pripomogla njegovoj frustraciji.

Nakon što je DPK na izborima u travnju 2024. potvrdio parlamentarnu većinu, činilo se da Jun do kraja mandata neće moći u potpunosti provesti ni jedan značajan element svog političkog programa. Jun se s opozicijom sukobljavao po pitanjima unutarnje i vanjske politike. Njegov je pokušaj produljenja radnog tjedna propao zbog otpora sindikata, a suočio se i s prosvjedima u zdravstvenom sektoru. Po pitanju vanjske politike Jun je službeno odbacio pomirljivi stav prema Sjevernoj Koreji kakav je ranije promovirao DPK – takozvanu 'sunčanu politiku' – te se odlučio na daljnje vojno i političko zbližavanje s Japanom i SAD-om, formalizirano trilateralnim obrambenim paktom u kolovozu 2023. Pokušaj državnog udara stoga treba sagledavati i sa šireg geopolitičkog stanovišta. S porastom tenzija u Istočnoj Aziji i sve naglašenijim sukobom između Kine i SAD-a pitanje pozicioniranja Južne Koreje ponovno je počelo dobivati na važnosti. S obzirom na dugu povijest državnih udara i vojno-diktatorskih režima u Južnoj Koreji tijekom hladnoga rata, teško je sa sigurnošću reći je li Junov nesuđeni prevrat bio atavizam prošlih vremena ili glasnik novih previranja na Korejskom poluotoku.

■ Marko Faber

PERSONA NON CROATA

Foto: Krishna Murari Kishan/Reuters/PIXSELL

U 74. godini preminuo je indijski kompozitor, producent, perkusionist i glumac ZAKIR HUSEIN. Najpoznatiji kao briljantni svirač tabli, tradicionalnih indijskih bubnjeva, Husein je u karijeri dugoj pet desetljeća mijenjao stilove, od indijske rage preko džezza do fusion glazbe. Dobio je četiri nagrade Grammy te surađivao s nizom zapadnih muzičara, poput nekadašnjeg člana Beatlesa GEORGA HARRISONA. Njegovo bubnjanje dio je i glazbe kultnog filma 'Apokalipsa danas'. Husein je tradicionalnu indijsku muziku izveo na svjetsku scenu, a povodom njegove smrti autokratski indijski premijer NARENDRA MODI nazvao ga je 'pravim genijem' i 'ikonom kulturnog jedinstva'.

■ J. B.

Merzov nalet

UPONEDJELJAK, 16. prosinca vlada kancelara OLAF SCHOLZA izgubila je glasanje o povjerenju u njemačkom Bundestagu te time i službeno pala. Ishod je bio unaprijed poznat, još od početka prošlog mjeseca kada je zbog neprestanih sukoba (neo)liberalna stranka FDP na-

pustila vladu, koja je ostala bez parlamentarne većine. O neposrednom povodu političke krize, kao i o ekonomskoj krizi njemačkog privrednog modela, koja stoji u pozadini političke te koja se s usponom ekstremno desnog AfD-a sve više pretvara i u duboku društvenu krizu već smo pisali. Zanimljivo, nijedan od dosadašnja četiri njemačka socijaldemokratska kancelara – riječ je o WILLYJU BRANDTU, HELMUTHU SCHMIDTU, GERHARDU SCHRÖDERU i sada Scholz – nije mandat dovršio do kraja. Njemački dnevnik die tageszeitung ističe kako se uvijek radilo o strukturnim ekonomskim problemima, odnosno raskoraku između namjeravanog i mogućeg. Čak i u Brandtovom slučaju, koji je 1973. službeno odstupio zbog činjenice da je njegov tajnik razotkriven kao istočno-njemački špijun, pozadinu su tvorile tegobe upravljanog tržišnog gospodarstva suočenog s naftnom krizom. Potom je 1982. FDP srušio Schmidta, slično kao danas Scholza, dok je Schröder odstupio i uslijed sukoba izazvanih činjenicom da je njegov reformski program Agenda 2010 uvelike oslabio socijalnu državu i liberalizirao tržište rada.

Prijevrmeni njemački izbori zakazani su za 23. veljače 2025. godine. Čovjek kojem ankete daju najviše šansi da postane novi kancelar je šef CDU-a FRIEDRICH MERZ. Vodstvo demokratske Merz je uspio preuzeti tek iz trećeg pokušaja: nakon što je s tog mjesta odstupila (tada još uvijek kancelarka) ANGE LA MERKEL, predsjednica partije prvo je postala ANNEGRET KRAMP-KARRENBauer, koja je odstupila zbog loših rezultata na europskim izborima i nesnalaženja u upravljanju strankom. Potom je vodstvo preuzeo ARMIN LASCHET: on je ostavku dao nakon što je na izborima 2021. stranka ostvarila najgori rezultat ikada. Trenutno ankete Merzovom CDU-u daju 33 posto podrške, ispred drugoplasiranog AfD-a s 18 i Scholzovog SPD-a s mizernih 16 posto. Europski mediji opsežno su se raspisali o Merzovim ideološkim razlikama u odnosu na Angelu Merkel, ističući njegov odnos prema migrantima koji, blago rečeno, graniči s ksenofobijom – jednom je tako izjavio kako 'osmogodišnji Arapi ne poštuju učiteljice' – te kako je njegova namjera CDU iz centra ponovno odvesti na desni dio političkog spektra. Istovremeno je riječ o političaru koji poput Merkel inzistira na neoliberalnoj 'dužničkoj kočnici', odnosno zabrani državnog zaduživanja, te koji se 2000-tih proslavio prijedlogom drastične porezne reforme – izjavio je da bi sve porezne propise trebalo skratiti tako da mogu biti ispisani na podlošku za pivo. Inače, Merz je korporativni pravnik s lukrativnom karijerom lobista i savjetnika u poslovima investicijskog bankarstva. Ne zazire od isticanja privilegiranosti, primjerice time što posjeduje privatni avion kojim sam upravlja, a kritike takve klimatski i društveno neosjetljive prakse arogantno je otpisao. Merz se zalaže i za pojačavanje oružane potpore Ukrajini, makar to značilo eskalaciju sukoba s Ukrajinom. Ako izborni rezultat bude odgovarao aktualnim anketama, Merz će vrlo vjerojatno postati kancelar. Kako je odbio mogućnost koalicije s AfD-om, od potencijalnih koalicijskih partnera izvjesno mu preostaju upravo SPD i Zeleni, što znači da je upitno koliko će od svog programa zaista ostvariti. U svakom slučaju, teško je vidjeti kako će Friedrich Merz njemačku državu i društvo izvesti iz krize – vjerojatnije je njeno produbljanje.

■ Jerko Bakotin

Heroj humanizma

Predrag Matvejević posjedovao je vrlo živu potrebu za općim apelima što su bili usmjereni na adrese gdje je bila stacionirana stvarna društvena moć. U nizu tih zagovarateljskih težnji je i otvoreno pismo što ga je prije ravno pola vijeka osobno bio uputio Josipu Brozu Titu

NAOKO tiha i mirna osoba, od koje ne bismo očekivali zaglušujući verbalni bubanj vike, može nas u svakom času iznenaditi svojim iznenadnim dobošima srca. Dišu među nama takvi ljudi, ili barem povremeno u naše krajeve navraćaju, oni naši bližnji koji nam pokazuju vrijednosti što su nama imanentne, ali ih ne opažamo, ili nam iskrajni naši izvana donose vrednote na kakve kod kuće nismo naviknuti. Proforski smiren i pacifistički nekonfliktn, pravednošću voden i poštenjem pogonjen, pisac i sveučilišni nastavnik PREDRAG MATVEJEVIĆ na više je načina oplemenio duhovnu zapuštenost hrvatske kulturne scene. Pišem hrvatske, čitaj – jugoslavenske...

Kao vrlo angažirani intelektualac koji je, sportskim rječnikom govoreći, išao glavom onamo gdje drugi nisu htjeli nogom, krčio je nove putove i obnavljao one zapuštene sijekuci šipražje i korov onako kako kirurg odstranjuje tumore ili nekroze, vjerujući – ponekad, možda počesto, i zanesenjačkim hotimičnim infantilizmom – kako staranje i borba za pravednije i humanističnije društvo nikad ne smiju ni oslabjeti ni posustati. U tom hodu zadobivao je nebrojene udarce i fasovao nerijetko i unaprijed zagarantirane osude i osporavanja; ali, nije bilo sile koja bi ga smetnula ili skrenula sa staze za koju je bio uvjeren kako vodi u pravcu nepatvorene čovječnosti i pravednosti.

U tim gverama koje je vodio, često samostalno kao slobodan strijelac ili vuk samotnjak, bilo je potrebno jako puno odvažnosti i hrabrosti. Vremena nisu uvijek bila pogodna za nepodobne i samozvane junake. Usuprot takvim datostima Predrag Matvejević burdizao je prema naprijed i kad mu nije puhao povoljan vjetar u jedra, smatrajući kako se osviješteni pojedinac ne smije odalečiti od refleksa solidarnosti kad se neki njegov drug nađe u nenadanoj nevolji ili nedaći izazvanoj s moći kojoj je on bio podčinjen i subordiniran. Pa i onda kad je interes kolektiva bio ugrožen aparatom vlasti što je bila nada njim.

Moralna vizura Matvejevićeva personaliteta bila je naštimana i odnjegovana upravo po postulatima iznesenih svjetonazorskih stanovišta, pa kod nikoga ne treba izazvati posebnu prepast njegova vrlo živa potreba za javnom korespondencijom i općim apelima što su bili usmjereni na adrese gdje je bila stacionirana stvarna društvena moć. U nizu tih zagovarateljskih težnji i dobrohotnih nakana bilo je i otvoreno pismo što ga je Matvejević, evo, prije ravno pola vijeka, 1974. godine osobno bio uputio ni manje ni više nego doživotnom predsjedniku SFRJ, maršalu i drugu JOSIPU BROZU TITU.

Istodobno, taj i potez očajnika i ulog hazardera, ali i časni korak etički čistog intelektualca i proboj ratnika koji ne napada, nego koji (se) brani, mogao je završiti na razne načine

pogubno za njega. Ne zaboravimo, Matvejević su tada – tek! – 42 navršene godine života... Josip Broz Tito gotovo je dvostruko stariji, a o razlici snage Davida i Golijata da se i ne govori.

Obraćajući se vrhovniku s onim intimističkim proemijem 'drugi družo Tito', koji je u širokim narodnim masama imao besklasni prizvuk kolektivne filijacije, Matvejević je *ad modum* starinske literarne invokacije dao čitavom pismu i ugodbu iskrene i tople ljudske intonacije. Veleći u početku kako je dvaput čak odustajao od slanja pisma, angažirani intelektualac nedugo potom naglašava: 'Prilikom Vaše, srećom kratkotrajne, bolesti bio sam ogorčen, osluškujući i ovdje u Zagrebu gdje živim i u Beogradu gdje često boravim kako bi Vas se na srodan način htjeli riješiti svi oni, avaj, prilično brojni krugovi kojima smeta bilo jedinstvo bilo ravnopravnost naroda ove zemlje. Jer, nije tu, naravno, u pitanju samo sahranjivanje Josipa Broza, nego daleko više želja da se njegovo djelo ponizi i poništi.'

Neopreznom čitatelju Matvejevićevo će pismo izgledati podosta poltronski, pisano zamahom dodvoričkog adlatusa. Ama, to su stari trikovi retorike u štampanom tekstu što ima snagu izgovorenoga pred mnoštvom! Dozirano i na apotekarskoj vagi mudri je i razboriti profesor sve to inteligentno uvezao u koherentnu i harmoničnu cjelinu. 'Ne govorim ovo apologetski, družo Tito, stran mi je takav govor', nastavlja Matvejević, priznajući kako je maršal 'čovjek koji utjelovljuje naše jedinstvo' te da je sigurno svjestan 'kakva se sve rješenja proriču, od anarhije i rascjepa, preko sukoba nacionalizma ili bratoubilačkog rata, do vojne intervencije, domaće ili strane'. Svjestan je Matvejević 'da je dobro što se niste prije 'povukli', jer gotovo ne vidim kako bismo se izvukli iz nekih situacija, iz kojih ste nas upravo Vi izveli', pa dolazi do zaključka i prijedloga Titu nudeći mu rješenje da 'osigurate svoju zamjenu', da 'u neposrednoj budućnosti Vi lično možete motriti i kontrolirati uvođenje struktura koje će ostati za Vama'. Jačajući vlastiti autoritet vjerom kako njegovo mišljenje 'dijele mnogi predstavnici progresivne inteligencije, najprosvjećeniji umovi naših naroda', Matvejević sugerira Titu da napusti 'jednu za drugom funkcije kao takve te, s potrebnog rastojanja, a s nesmanjenim autoritetom, provjerite njihovo funkcioniranje... To bi, uvjeren sam, dalo čitavu Vašem djelu najdoličniji smisao i najdostojniji zaključak u historiji i pred historijom'. Jerbo 'formula o doživotnom mandatu, koja se često nameće neoprezno

ili nepromišljeno, a ponekad možda i s udvornošću, ne zvuči dobro!'

To što nije dospio u tamnicu nakon pisma Titu – a znamo gdje su i kako završili mnogi ini – Matvejević je objašnjavao s trima razlozima. Jedan je bio taj što je objavio knjigu 'Razgovori s Miroslavom Krležom' (1969.) i bio njegov prijatelj, a i Tito je bio vrlo blizak s KRLEŽOM. Družili su se i na Brionima, a nekoga tko prijateljuje s Krležom i ugošćuje ga u svojoj luksuznoj rezidenciji ne šalje se u pržun. Drugi razlog bje što je Matvejević surađivao s velikim francuskim listom Le Monde, gdje je objavio neke fragmente tih razgovora s bardom, a koji napisi donijeli su Krleži bolju europsku vidljivost i nekoliko prijevoda cjelovitih djela na više jezika. I treći uzrok neuhićenja Matvejevićevog bilo je njegovo članstvo u društvu P.E.N., međunarodnoj instituciji koja je cehovski okupljala najvažnije pisce, pjesnike i književnike općenito. Usprkos autokratskim simptomima Titove vladavine, njegova mu je inteligencija nalagala da oko sebe vazda ima pametne savjetnike koji će mu u svakom trenutku detektirati nekakav virus što bi – i njemu osobno i Jugoslaviji kao državi – mogao pomutiti dobru propagandu i ugodnu percepciju u svijetu.

Cijenim kako se Matvejević povodio za onom HEGELOVOM sintagmom glede 'lukavosti uma', što je znao spominjati, pa je hladnoćom kokara zaigrao na tu kartu – i uspio! Nije sama njegova kuražja bila bez rizika i stavljanja glave na panj, ali je nakon takve odvažnosti ostao i sediment svjedočanstva kako se isplati lijepo odnjegovanim intelektom krenuti usuprot i sili i sistemu kad su nakane pravedne, a argumentacija neporeciva i takva da unaprijed ne osuđuje. Odvagao je sve činioce bistri um Matvejevićev, položio na tezu izazova sve elemente koji su ga poticali na reakciju i krenuo u nepredvidivu akciju, koja je, srećom, završila po nje bezbolno. Društvo koje smo napustili, ono jugoslavensko, i društva koja su nastala nakon raspada toga bivšeg, policentričnog kao i jezik, očito, nisu bili spremna za dosege humaniteta i solidarnosti među svim ljudima kakve je zagovarao intelektualac kalibra Predraga Matvejevića. Danas, s ove distance gledajući, može se činiti kako je vrijeme ipak učinilo svoje i da su glasi poput njegovog možda blizu mogućnosti da budu čujni i poslušani. Ili je to tek budalasta tlapnja i *pia desideria*? Pa opet, ostaju nada i vjera da ćemo dočekati stvarnost mirnodopskog časa za što se vas svoj život iskreno i bezinteresno savješću osokoljen borio i trsio ovaj junački barjaktar čojstva, čupatelj svakog oblika mržnje i netrpeljivosti među narodima i nacijama, iskorjenitelj huškanja jednih na druge i trećih na neke desete, hrabri heroj humanizma – Predrag Matvejević. ■

Nije bilo sile koja bi Matvejevića skrenula s puta čovječnosti (Foto: Jurica Galoić/Pixsell)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Redžep i brijest

PIŠE Sinan Gudžević

Nuroviću je brijest drvo za grob. Ono koje se ne sadi u saksiji, nego krošnjavo ide u visinu i u širinu. Nije mi bilo druge, no sam pitao Redžepa, otkud mu brijest kao grobljansko drvo. I rekao mi je Redžep: drugi imaju na grobovima ukrasne biljke i cvijeće, njemu je želja da mu to bude brijest. Da se po brijestu poznaju njegove pjesme

U SELU Lukare, kraj magistralnog puta, na izlasku iz Novog Pazara za Rožaje, četrdesetak metara od puta na uzbrdici nalazi se kuća u kojoj živi pjesnik REDŽEP NUROVIĆ. Nurović je objavio sedam knjiga pjesama, dvije knjige proze i jednu knjigu za djecu. Najnovija ima naslov 'Pjesme iz slušalice', objavio ju je centar za kulturu Vračar u Beogradu, uredio ju je MILUTIN ĐURIČKOVIĆ, a štampala štamparija Goragraf u 150 primjeraka. Na koricama joj je slika na kojoj su ptice kako prave gnijezdo nad trupom obezglavljenog kipa Nike od Samotrake. Slici je autor MURIZ ČOKOVIĆ, nazvao ju je 'Čuvari Nike', original joj je na pergamentu. Čoković i Nurović su vršnjaci, zajedno su pohađali učiteljsku školu u Novom Pazaru i od toga vremena traje njihovo prijateljstvo.

Redžep Nurović je ušao u osamdesetu godinu života. Od prije desetak godina počeo je gubiti vid, a od prije šest godina je potpuno slijep. Sedam svojih knjiga je pisao i mogao gledati šta piše, a tri zbirke nakon toga je diktirao svojoj supruzi RUKIJI i sinu KENANU. Naslovi tih knjiga upućuju na način kako su nastale: 'Diktirane pjesme', 'Živjeti po sjećanju' i spomenute 'Pjesme iz slušalice'. Objavljene su u četiri godine, svaka svake druge godine, od 2020. do 2024. Sudbina se okrutno zaigrala kad je oduzela svjetlo pjesniku koji se preziva po svjetlu, po arapskom *nur*. Ona ga prati i u snu, u onome svijetu za koji se davno reklo da je sličan smrti. On vidi svoju nadgrobnu ploču i brijest koji raste na groblju blizu njegova groba. Taj posječeni brijest pada na ploču s njegovim imenom i razbija je na onom dijelu gdje mu stoji prezime. To stoji u pjesmi 'Ružan san':

*Ružan san, dušo moja –
sjeku brijest na mom mezarju.
Vidim kao da su mi zdrave oči,
lome se riječi na mojoj nadgrobnoj ploči.*

*Na jednom parčetu piše NUR
razumijem šta znači,
svjetlost uvijek zrači.
Na drugom parčetu OVI,
ukazaše mi se likovi –
to su posjekli nitkovi ovi.
Treće je parče bilo sa Ć sasvim malo,
ko zna gdje je palo.*

Brijest je drvo koje Nurović u svojim pjesmama ima na groblju, to jest na mezarju, kraj svoga mezara. Brijest je kod njega ono što su druga drveta kod drugih pjesnika. Ono što su breze kod ruskih pjesnika, kod Nurovića je brijest. On ga čeka i u prvoj od tri strofe pjesme naslovljene 'Elegija':

*Kad vidim stari brijest u groblju
sipi jeza straha.
Ukaže se na mramornoj ploči moje ime
ispod nanesenog praha.*

Brijest čeka pjesnika Nurovića i u pjesmi 'Poslije mene':

*Sve može da bude podmuklo,
ali ništa koliko smrt.*

...

*Kad me sustigne jednom
ispod brijesta ću u moj mezar.*

Pjesnik Redžep Nurović
u Kulturnom centru u
N. Pazaru, oktobra 2024.
Foto: Almira Suljević

To 'ispod brijesta' nalazi se i u pjesmi 'Na dragom mezarju', gdje počivaju pjesnikovi roditelji: *Ispod brijesta još nema mog mezara.*

Brijest nije grobljansko drvo, nije ni u muslimanskoj zajednici, nije ni u pravoslavnoj. Ako se na groblju i nađe, nađe se kao samorast, često niknuo prije nego što je ledina određena za groblje.

Brijest boravi i u drugim pjesmama Nurovićevim, da ih sad ne navodim. Čitajući ih ovoga ljeta u sjećanje mi je opet došao davni moj rođak RAHIM. On je nama djeci znao govoriti kako bi svaki čovjek morao da izabere jedno drvo i da mu to drvo, kad umre, bude zasađeno kraj groba. Ništa nadgrobna ploča, ništa nišani, samo drvo. Drven šiljak nad glavom, drugi nad tabanima. A da kaže u amanet koje živo drvo hoće. Neko će izabrati hrast, neko jasiku, neko brezu, neko će grab, no je u Grabu teško naći grab. I neka u kori toga drveta oni koji umiju slova urežu ime onoga čiji je grob. Za njega samog neka se niko ne muči oko pisanja, neka mu na grob zasade lijesku, ona će porasti i preokriti mu mezar, i na nju će dolaziti vjeverice. I svako će po toj lijesci znati da je pod njom Rahim, jer nema nikoga u selu da bi želio da mu nad grobom raste lijeska. A drveta ima raznih, stoput više nego što naše selo ima mejtova.

SIMBOLIČARI i simbozi kažu kako je brijest drvo intuicije i buđenja. Nuroviću je brijest drvo za grob. Ono koje se ne sadi u saksiji, nego krošnjavo ide u visinu i u širinu. Nije mi bilo druge, no sam pitao Redžepa, otkud mu brijest kao grobljansko drvo. I rekao mi je Redžep, glasom ugodnim sličnim glasu Rahimovom: drugi imaju na grobovima ukrasne biljke i cvijeće, njemu je želja da mu to bude brijest. Da se po brijestu poznaju njegove pjesme. To je govorio tako kao da je to najprirodnije, te sam se osjetio i nelagodno zbog toga što to nisam prozreo sam. Dok sam ga slušao, sjetio sam se velikog guslara ĆOR HUSA HUSOVIĆA, koji je ubijen negdje na Rogozni, ne mnogo daleko od mjesta gdje je danas kuća pjesnika Redžepa rođenog u mjesecu redžepu. I prolazio mi je kroz glavu

BORGESOV govor o vlastitom sljepilu, kao stanju koje počinje poput sumraka, kad stvari počinju da se udaljavaju. I sjetio sam se PLINIJA i ATINIJEVA brijesta i brijesta, drveta posvećenog Hermu, pa stare nordijske mitologije po kojoj je žena nastala od brijesta, pa keltskog vjerovanja da je brijest čuvar duha, te drvo altruista, koje nijednoj biljci ne uzima svjetlo, te je simbol pravičnosti i umjerenosti. U brijestu je sve što je u Nurovićevim pjesmama: žena, ljubav, usamljenost. I osjetio sam se kao da sam Nurovićevu knjigu otvorio naopako, kao onaj slijepi iz pjesme 'Uljudnost slijepih' WISŁAWE SZYMBORSKE (prevela BISERKA RAJČIĆ):

*Pesnik čita stihove slepima.
Nije pretpostavio da će to biti tako teško.
Drhti mu glas.
Drhte mu ruke.*

*Oseća da je svaka rečenica
ovom prilikom stavljena na probu tame.
Da će morati sama da se snalazi,
bez svetlosti i boja.*

*Opasna avantura
za zvezde u njegovim stihovima,
za zore, duge, oblake, neone, Mesec,
za ribe ispod vode, do tog vremena srebrne,
i za jastreba koji tako tiho, tako visoko leti nebom.*

*Čita – jer je prekasno da ne čita –
o dečaku u žutoj jakni na zelenoj livadi,
o crvenim, prebrojivim krovovima u dolini,
o pokretnim brojevima na majicama igrača
i o neznanki među odškrinutim vratima.*

*Hteo bi da prećuti – iako je to nemoguće –
sve svece na stropu katedrale,
oproštajni gest s prozora vagona,
staklo mikroskopa i zračak u prstenu
i ekrane i ogledala i album s likovima.*

*Međutim, velika je uljudnost slepih,
velika je uviđavnost i velikodušnost.
Slušaju, smeškaju se i pljeskaju.*

*Neko od njih čak prilazi
s knjigom otvorenom naopačke
moleći za autogram koji neće videti. ■*

LIDIJA DIMKOVSKA

Izgubili smo empatiju za druge

Nismo naučili djecu da vole ljude koji imaju drugu boju kože, koji govore drugim jezicima, nego uvijek inzistiramo na našem, nacionalnom. Zašto? Svijet je tako lijep, tako velik. Mi ljudi smo rođeni kozmopoliti, ali nas sistem kasnije učini nacionalistima, i to je najgore što se nekome može dogoditi

LIDIJA DIMKOVSKA makedonska je i slovenska spisateljica, pjesnikinja i prevoditeljica rumunjske i slovenske književnosti na makedonski jezik čiji je najrecentniji roman 'Jedinstveni matični broj', koji će biti dostupan u hrvatskom prijevodu od proljeća 2025., osvojio regionalnu književnu nagradu Štefica Cvek i nagradu za roman godine u Makedoniji. Ipak, ovaj razgovor polazi od jedne druge knjige, emigrantskog dekamera od 27 priča naslovljenog 'Kad smo napustili Karla Liebknechta'. Njezin okvir čini nesvakidašnji susret tridesetak ljudi različitih nacionalnosti na pozornici dvorane za društvene događaje u Spomen-domu Karla Liebknechta u Leipzigu u povodu 99. obljetnice LIEBKNECHTOVE smrti, pozvanih činjenicom da je svako od njih živio na adresi koja nosi njegovo ime.

Dvadeset i sedam priča i još više likova, a sve ih povezuje Karl Liebknecht, socijalist i bliski suradnik Rose Luxemburg čije ime, kako doznajemo iz zbirke, nose ulice, sela, mostovi pa čak i stadioni diljem Europe. Zašto baš Karl Liebknecht i ima li to veze s tim što je to toponim u nestajanju, baš kao i prošlost vaših likova?

Godinama sam živjela u Ulici Karla Liebknechta na periferiji Skopja i nikada se nisam pitala zašto se moja ulica tako zove. Znala da je bio neki revolucionar, no kao djetetu mi to nije puno značilo. Recimo, ROSA LUXEMBURG mi je puno više značila. Poslije puno godina odem prvi put u Berlin, šetam dugom ulicom i vidim da se zove po Karlu Liebknechtu. Odem u Leipzig, tamo posvuda Karl Liebknecht, čak i memorijalni dom. Tad sam osvijestila da ulica u kojoj sam živjela postoji i drugdje i počela sam istraživati taj toponim. Najviše ih je bilo u Sovjetskom Savezu, naravno. U Jugoslaviji ih je isto bilo dosta, ali ne onoliko koliko sam mislila da će ih biti. U Njemačkoj ih je, razumljivo, mnogo, a Karla Liebknechta sam primjerice našla čak

i u predgrađu Pariza. Moja se ulica još uvijek zove po njemu, ali puno je drugih promijenilo ime, čemu je kumovala promjena političkog mentaliteta. Tako je i sam Liebknecht postao migrant. Nisam sigurna da smo svjesni koliko je to teško iskustvo, to da se odjednom probudiš u istoj ulici koja se drugačije zove. Možda se nisi maknuo, ali odjednom živiš na drugom mjestu. Imigranti iz ovih priča dvojni su imigranti – fizički su otišli, ali ni njihova stara adresa više nije ista. Oni se nemaju čega sjećati jer ta ulica više ne postoji. Upravo to me potaklo da počnem izmišljati sve te priče. Svi su toponimi u knjizi stvarni – oni postoje ili su postojali. Priče su izmišljene, ali je povijesni kontekst u pričama istinit, provjeren i istražen.

Priče vaših likova su izrazito intimne, ali ih je istovremeno moguće čitati kao fragmentarnu povijest, sadašnjost, pa čak i

Zgrozim se kada čitam komentare da su Skopje preplavili seljaci koji uopće nemaju pojma o tome što je Skopje, kako se živi u gradu. I moja obitelji je došla sa sela, svi smo došli sa sela u grad jer su prvo postojala sela, a tek poslije gradovi

budućnost Europe u kojoj se uspostavlja poseban odnos između te tri vremenske dimenzije. Jedan od vaših likova kaže: 'Život u tuđini predstavlja planiranje i sjećanje, budućnost i prošlost, ali ne i sadašnjost.' Što se događa sa sadašnjošću u trenutku tog velikog reza koji je odlazak? Sadašnjost u životu imigranata rijetko postoji kao fizička realnost. Netko tko je otišao uvijek se sjeća onoga što je ostavio i uvijek se nada da će biti bolje tamo gdje je otišao. Suočava se s puno problema, i egzistencijalnih i ideoloških i kulturnih. Netko tko se preselio ima izrazito relativan identitet jer sve ono što se podrazumijeva kad cijelo vrijeme živiš na jednom mjestu, toga nema jednom kada čovjek promijeni dom, državu. Više ne znaš gdje si, čak i ne znaš ni tko si jer jednostavno izgubiš nešto svoje. Počneš razmišljati i o svom jeziku i o svojoj nacionalnosti, ne živiš u sadašnjosti, nego si ili u prošlosti ili u budućnosti koju gledaš nekim novim očima i maštaš o njoj. Ne živiš sada i ovdje jer to jednostavno nije moguće sa svim onim što si ostavio i sa svim onim što misliš da te čeka negdje drugdje.

Dijaspora i nostalgija

Govor o imigrantskom iskustvu kao da uvijek vuče za sobom vuče i govor o nostalgiji u cijelom njezinom dijapazonu koji se kreće od blage melankolije do osjećaja paralize i nemogućnosti da se život uopće nastavi?

Ne vjerujem u nostalgiju koju se uvijek povezuje sa dijasporom. Zbog toga ne vjerujem ni u pojam dijaspore. Uopće nisam povezana sa makedonskom dijasporom u Sloveniji. Ima puno Makedonaca u Sloveniji, imam prijatelje među njima, ali ne volim kolektivno getoiziranje koje je ustvari dijaspora. Ako u Makedoniji nisam igrala kolo, zašto bih morala to raditi u Sloveniji? To se ipak nekako podrazumijeva i zato dijaspora može prijeći u kičastu nostalgiju koja postaje sen-

timentalnost, a to ne volim. Dijaspore uvijek ostane zarobljena u trenutku u kojem su ljudi napustili dom, domovinu. Taj se dom ne razvija u njihovoj svijesti i zato ga i počnu idealizirati, no zemlja koju su napustili više nije takva kakva je u tom trenutku bila, a i napustili su je zato što im nije bila dobra.

Ako postoji jedna naočigled neraskidiva spona imigranta s prošlim životom i mjestom, to je jezik. Koju ulogu materinji jezik ima u životu imigranata?

Jezik je najlakše uzeti jer ga jednostavno nosiš u sebi, ne prijavljuješ ga na granici, na carini, nitko te ne traži dokument za njega, nemaš vizu za jezik, ne leži ti u nekoj torbi, ne plaćaš dodatnu avionsku prtljagu. Ponekad je to stvarno jedino što možeš ponijeti. Tako sam i ja ponijela svoj makedonski jezik i zbog toga pišem na makedonskom – sve drugo bi mi bio teret. Potpuno razumijem ljude koji gledaju na jezik kao na jedino što im je ostalo iz prošlosti, iz drugog života, i onda se uhvate za taj jezik i u tom jeziku nađu neku sigurnost, ljubav, zaštitu. Svaki imigrant je u stvari kao dijete, biće koje tek počinje živjeti. Kad već imaš 30, 40, 50 godina, moraš se uhvatiti za nešto, za neku slamčicu koja će ti pomoći da prijeđeš sve te rijeke, mora i oceane do nekog drugog sebe. U tom smislu jezik je najjeftinije, ali i najbogatije što čovjek može ponijeti sa sobom.

Koliko je za vas kao spisateljicu koja više desetljeća živi u Sloveniji, ali piše na makedonskom, taj jezik istovremeno dar i teret?

Prije Slovenije sam sedam godina živjela u Rumunjskoj i za to vrijeme sam književnost pisala na makedonskom jer sam znala da neću ostati tamo. Kad sam završila doktorat, otišla sam u Sloveniju, gdje živim već 23 godine. Mogla sam pisati na rumunjskom jer mi je postao drugi jezik, ali i na slovenskom. Ipak, odlučila sam pisati na makedonskom jer sam mislila da ću ako promijenim jezik

promijeniti i svoju poetiku, promijeniti sebe. Na neki način bih izgubila sebe. Bih li uopće mogla pisati na slovenačkom kao što pišem na makedonskom? Kada pišem moram imati svoj život u vidu, sve ono što se meni događalo u djetinjstvu, u mladosti, neke reference, knjige koje sam pročitala na makedonskom, svoj kontekst, svoju pozadinu. Bez toga mislim da ne bih mogla pisati. Odluka da se držim makedonskog jezika svakako podrazumijeva puno problema. Slovenija je jako mala država i tamo vlada mišljenje da je slovenačka književnost književnost napisana na slovenačkom jeziku. To je problem svih nacionalnih književnosti u bivšoj Jugoslaviji – i ne samo u bivšoj Jugoslaviji – i oni sad ne znaju šta bi sa mnom. Svatko me tumači na svoj način, što svakako ima i konkretne posljedice. Moja djela u Sloveniji ne mogu konkurirati za nagrade, osim počasnih, jer nisu napisana na slovenačkom jeziku. Najnoviji roman mi je nedavno izašao u Cankarjevoj založbi u ediciji Moderni klasici koja objavljuje samo strane pisce, a urednik je optimistički najavio da je to možda šansa da u ediciju uđu i slovenački pisci. U Sloveniji živi baš puno stranih pisaca i spisateljica i dobro im dođemo kada su u pitanju neki međunarodni projekti ili multikulturalnost ili kad dobijemo neku nagradu. Ako dobijem nagradu, automatski postanem i slovenačka spisateljica. Kada nema nagrada, onda sam makedonska.

Zidovi i granice

Zvuči kao da ste i sami pogranično područje koje daje sasvim novu perspektivu na pojam udaljenosti i granice. Područje u kojem smo prisiljeni osvijestiti činjenicu da je granica porozno, arbitrarno i, u krajnjoj liniji, imaginarno mjesto. Uzevši u obzir da je čitava povijest svijeta, a posebno ona zemalja bivše Jugoslavije, povijest ratova i emigracije, zašto smo tako opsjednuti granicama? Možda baš zbog te povijesti?

Vjerojatno baš zbog te povijesti. Ne znam zašto je u prirodi čovjekovog bića da se ograđuje. Počevši od samih kuća koje imaju visoke ograde – pred kim i zašto, ne znam. Srušili smo Berlinski zid, ali izgradili toliko drugih, golim okom nevidljivih zidova, granica koje nisu postojale i koje jednom kad pređeš naprosto trpiš. Kad sam počela dolaziti u Sloveniju iz Makedonije, to je bilo nenormalno maltretiranje. Na svakoj granici izlaziš iz autobusa, nema veze da li je dan ili noć, da li pada kiša ili snijeg. Pokazuješ pasoš, čekaš u redu, onda se netko sjeti da moraš otvoriti torbu i sve izvaditi van. Prije nego što sam dobila boravišnu vizu, sjećam se da mi je šofer u autobusu dao hiljadu tadašnjih maraka i rekao: 'Vi, mlada djevojko, nećete moći ući u Sloveniju jer će misliti da želite tamo da radite. Uzmite novac, vratit ćete mi poslije na granici.' Tada sam išla kod vjerenika, koji je sada moj suprug. I stvarno, čim sam došla na slovenačku granicu pitali su me imam li novaca za ulazak u zemlju. Imala sam onih hiljadu maraka koje mi je dao šofer. Kada sam putovala u Rumunjsku, isto je bilo maltretiranje na makedonsko-bugarskoj i bugarsko-rumunjskoj granici. Nije mi nikada postalo jasno zašto. Zašto moraju postojati granice među ljudima? Zašto se vraćamo nekim stvarima koje je povijest već trebala izbrisati – recimo, granici između našeg tijela i nekoga tko odlučuje o njemu? Uvijek smo u nekom pograničnom području i uvijek o tome odlučuju neki organi vlasti, neki ljudi koji nemaju nikakve veze sa našim intimnim životom.

Moram priznati da me uznemiruje naš osobni odnos prema granicama, posebice

ce na ovim prostorima na kojima je imigrantsko iskustvo maltene kolektivno. Zašto mi imigranti pristajemo na to da ta riječ migrant ili ekonomski migrant (a u nju se baš uvukao prijezir), postane pogrdna, zašto ne bjesnimo kad migrante na granici zaustave, pretuku i oduzmu im ono malo što imaju?

I ne samo to, zgrozim se kada čitam komentare da su Skopje preplavili seljaci koji uopće nemaju pojma o tome što je Skopje, kako se živi u gradu. I moja obitelji je došla sa sela, svi smo došli sa sela u grad jer su prvo postojala sela, a tek poslije gradovi. U tom smislu, čovjek je stvarno i najbolje, ali i najgore biće. Izgubili smo empatiju za druge ljude, solidarnost, i to ne samo za ekonomske migrante. Njih čak i možemo vidjeti kao ljudski rod, no oni drugi, koji dolaze iz ratnih područja, kao da za nas nisu ljudi. I zato mislim da su i kultura i obrazovanje promašili svoj cilj. Nismo naučili djecu da vole ljude koji imaju drugu boju kože, koji govore drugim jezicima, nego uvijek inzistiramo na našem, nacionalnom. Zašto? Svijet je tako lijep, tako velik. Zašto ne bismo mogli biti kozmopoliti? Zašto moramo biti patrioti, voljeti samo svoje? Ne znam, jednostavno volim svijet, žudim za zemljama u kojima nisam bila, za jezicima koje nisam čula. Ne mogu

U Sloveniji živi puno stranih pisaca i spisateljica i dobro im dođemo kada su u pitanju neki međunarodni projekti ili multikulturalnost ili kad dobijemo neku nagradu. Ako dobijem nagradu, automatski postanem i slovenačka spisateljica. Kada nema nagrada, onda sam makedonska

da čitam samo makedonsku književnost, ili slovenačku ili rumunjsku. Mi ljudi smo rođeni kozmopoliti, ali nas sistem kasnije učini nacionalistima, i to je najgore što se nekome može dogoditi.

Da se vratimo na vašu knjigu s kojom smo započele, ono najbolje što se događa likovima u njoj i ono što ih neraskidivo povezuje je ljubav u njezinom najširem značenju. Koliko takva ljubav može biti protuotrov ovim malim i velikim fašizmima o kojima smo govorile?

Ljubav je svakako jako važna. Ona ima više lica, pa tako govorimo o empatiji, solidarnosti, razumijevanju. Meni su u toj knjizi bili važni odnosi među ljudima koji su svakako na neki način ljubavni u tom širokom smislu, jer empatija mora postojati, kao i humanizam, kojeg u pričama zapravo najviše ima. Humanističkim sam očima željela gledati likove, ono šta se njima događa i kako razmišljaju. U tom humanizmu vidim neki optimizam: dok postoji humanizam, postojat će i optimizam, odnosno vjera u život, vjera u budućnost. Ljubav može promijeniti nešto u nama samima, a mi zbog te ljubavi možemo promijeniti nešto u društvu. Ljubav je vrlo važan element promjene. ■

Emmanuelle (r: Audrey Diwan)

(2024.)

Noémie Merlant kao
Emmanuelle

PIŠE Damir Radić

Erotika sa stilom

Solidno ostvarenje dojmljiva erotizma

BIO sam skeptičan kad je najavljen *remake* 'Emmanuelle' s NOÉMIE MERLANT u naslovnoj ulozi, jer je ona po 'tipu' toliko udaljena od SYLVIJE KRISTEL, izvorne utjeloviteljice protagonistkinje, da dalje ne može biti. Namjesto tzv. nimfete čija su se mladost i (varljiva) čednost dodatno isticale 'dječaćki' kratkom kosom, uloga je sad povjerena glumici rane sredovječne dobi bez trunke 'nimfetnih' osobina i po konvencionalnim kriterijima znatno manje privlačnog lica, no kad se film pojavio pokazalo se da to ima smisla. Jer 'Emmanuelle' AUDREY DIWAN zapravo nije *remake* 'Emmanuelle' JUSTA JAECKINA, već *de facto* potpuno nezavisan film. Jaecinovo ostvarenje, adaptacija romana EMMANUELLE ARSAN, bilo je inauguracyjski uradak tzv. francuske (stilsko-erotski sofisticirane) škole mekog porniča i pledoaje za žensku seksualnu emancipaciju – premda uvelike pod muškim vodstvom po receptu sredovječnog iskusnog muškarca na poziciji moći, koji svoju mladu i neiskusnu suprugu potiče na istraživačko prepuštanje ostvarenju seksualnih maštarija – čime je u svom vremenu, sredinom 1970-ih, postalo svjetskim kulturnim fenomenom.

Diwanin se pak film bavi seksualno već emancipiranom sredovječnom ženom na poziciji moći kojoj nije potreban muški poticaj, a kamoli vodstvo. Noémie Merlant, najpoznatija po glavnoj ulozi u povijesnoj lezbijskoj romansi 'Portret djevojke u plamenu' CÉLINE SCIAMME, logičan je izbor za takav lik i uvjerljivo utjelovljuje emotivno distanciranu zrelu ženu putena tijela i lica obilježenoj spojem običnosti i zanimljivosti. Ono što je zajedničko dvama filmovima jest smještaj radnje na Daleki istok (u prvom u Bangkok, u drugom u Hong Kong), tj. oba se oslanjaju na dašak egzotike, ali žanrovski su na različitim pozicijama – Jaecinova 'Emmanuelle' stilski je, dakle, ambiciozan *soft porn*, a Diwanina erotski art film. Stoga nije čudno da je potonja premijeru imala na prestižnom festivalu u San Sebastiánu, koji je štoviše i otvorila – doduše, vjerojatno više zahvaljujući

reputaciji prethodnog autoričina ostvariva 'Događaj', dojmljivoj prilagodbi romana nobelovke ANNIE ERNAUX, nego vlastitoj vrijednosti, barem ako je suditi na temelju lavine negativnih kritika koja je krenula nakon premijere i nije se zaustavila do danas. Kritičari prigovaraju da je riječ o praznom i dosadnom filmu o (egzistencijalnoj) praznini i dosadi, a oni anglofoni dodaju da engleski dijalozi francuskih autorica (uz Diwan, koscenaristkinja je bila REBECCA ZLOTOWSKI) zvuče umjetno, pa i smiješno, što velika većina neanglofonih gledatelja vjerojatno neće osjetiti, kao i u slučaju sličnih prigovora upućenih ALMODOVÁROVOJ 'Susjednoj sobi'. Unisono kritičko slaganje u bespoštednom kuđenju nekog djela obično je znak da ono i nije tako loše (sjetimo se samo najpoznatijeg slučaja CIMINOVA remek-djela 'Vrata raja' koje je besramno gaženo), pa to vrijedi i za novu 'Emmanuelle'. Sporog ritma te vizualno krasno oblikovan, s dominantnim plavim tonovima i mnoštvom prizora odraza svjetla i boja po licu i predmetima (direktor fotografije LAURENT TANGY odlično je snimio i 'Događaj'), film posjeduje finu atmosferu, a Merlant s lakoćom opravdava središnju glumačku poziciju koja uključuje i relativno hrabre erotske prizore. Pritom je vjerojatno najzanimljivija njezina interakcija s CHACHOM HUANG kao *escort* djevojkom Zeldom, među ostalim i zbog neobičnog fizičkog kontrasta između bujne francuske glumice te izrazito sitne i krhke kineske. Dramaturški, 'Emmanuelle' svakako ima problema (igra moći između protagonistkinje i upraviteljice hotela koju tumači NAOMI WATTS mogla je biti elaboriranija, kao i naposljetku ključan odnos između Emmanuelle i njezina erotskog interesa, asexualnog Keija, kojeg glumi solidni, ali nedostatno karizmatični WILL SHARPE), no u ovakvoj vrsti filma – dakle, primarno filma atmosfere – to je manje važno. Uglavnom, riječ je o solidnom ostvarenju dojmljiva erotizma i s podosta stila kojim se Audrey Diwan nipošto nije osramotila, kao što bi se moglo zaključiti na temelju kritika. ■

Sokrat ima pravo biti ismijan (r: Zlatko Paković)

(Satiričko kazalište Kerempuh)

Ansambli se trudi da humor
pretvori u oštru satiru (Foto:
Luka Dubroja)

PIŠE Bojan Munjin

Na pokvarenom vrtuljku

Predstava obilno koristi pravo da se nacerimo kvarnim pojedincima u lice

LJUDI idu u kazalište zato da se zabave, kaže jedan od društveno najoštrijih dramskih pisaca 20. vijeka, BERTOLT BRECHT. Ako je tako, onda 'zabava' osim golog smijeha u svom arsenalu posjeduje i puno ozbiljnija oružja. Pravo da se nacerimo kvarnim pojedincima i društvenim odnosima u lice oružje je koje je obilno korišteno u predstavi 'Sokrat ima pravo biti ismijan'. Redatelj ZLATKO PAKOVIĆ uspješno je, naime, 'prepjevao' starogrčku ARISTOFANOVU komediju 'Oblakinje', sve uz glumce u starogrčkim togama, dodajući tom drevnom humoru podosta aktuelnog oktanskog goriva. Publika se slatko smije, ali cijelo vrijeme prevodi fina i ironična antička pitanja koja danas zaudaraju u skladu s vremenom i mjestom radnje: muljanje u zdravstvu, u pravosuđu, politici, školstvu i čemu god hoćeš, zbog čega u stvarnosti psujemo na sav glas i puca nam glava. U predstavi tako gledamo kako se prodaje duša vragu u dijalogu odličnih glumaca MARKA MAKOVIČIĆA (seljak u dugovima) i JOSIPA BRAKUSA (Sokrat mlađi, menadžer u usponu), pa onda, usred stare antičke škole filozofiranja, pita menadžer filozof seljaka: 'Što treba učiniti u situaciji kada jahtom pregaziš dva Talijana?' ili 'Kako bi se branio na sudu ako ti nedostaju svjedoci?'

Naravno, u ovoj ludoj predstavi slušamo usred stare Atene i o potrošačima i robovima, o kreditno sposobnim građanima, o klasno i rodno podijeljenom društvu, i čujemo od božice Tragedije kako je 'kritika izraz najveće ljubavi'. Gledamo i onaj čuveni obračun sudaca i SOKRATA, s optužbom da on 'kvari mladež', a taj završni Sokratov monolog u izvedbi uvjerljivog i suverenog VILIMA MATULE danas odjekuje više nego ikad: 'Građanke i građani atenski, ako me osudite, neću biti prvi koji je zaglavio zbog traganja za istinom. Uvijek će se naći netko tko će se usuditi govoriti istinu, bez obzira na posljedice koje će svakako trpiti od moćnika. Kada bi se svi u državi ravnali

prema logici straha od posljedica za iznošenje istine, u toj bi državi laž vrlo brzo postala jedina istina.' Čitav Kerempuhov glumački ansambli zapravo se svojski trudi da zdravorazumski humor pretvori u oštru satiru, a satiru u društvenu sramotu, i to čini uravnoteženo, otprilike u ironičnom ritmu Pakovićevih rečenica: 'Interes građana jest da svoj interes nađu u interesu političara. Hvala vam što to razumijete. Hvala vam što to živite, što to jedete i povraćate. Hvala vam što to sanjate i svojoj djeci u san dробите. To nije lako, ali kada je nama, dame i gospodo, bilo lako?'

Predstava neprestano prelazi iz smiješnog u tragično i iz mudrog u besmisleno, kao na pokvarenom vrtuljku na kojem ne znamo kamo će nas ta vrtnja odvesti. Jedino što znamo je da svako malo s tog vrtuljka ispadaju ljudi – jedni zato što su neprestano vikali, a drugi zato što su neprestano šutjeli. Zasluga Zlatka Pakovića kao redatelja i autora predstave pored ostalog u tome je što je on u novije vrijeme na mala vrata uveo u regionalno glumište nešto od jezika filozofskog teatra. U njemu se drama sastoji u tome da po običaju stradaju nevini, ali se na pozornici nešto pametno argumentira, a ono drugo, uz dozu finog i razarajućeg humora, bespoštedno se raskrinkava. Koliko je takav pristup dragocjen vidjelo se u ovoj Kerempuhovoj izvedbi na licu mjesta, naročito kod veće grupe srednjoškolske publike, koja obično reagira na lascivan govor i humor na prvu loptu. Ovog puta ona je bila začuđujuće potpuno nijema – načulila je uši i slušala kako nešto važno i uvjerljivo kaplje u njih. 'Sokrat ima pravo biti ismijan' značajna je predstava kazališta Kerempuh, uz nadu da će biti dovoljno ljudskih ušiju da bi što dulje živjela. ■

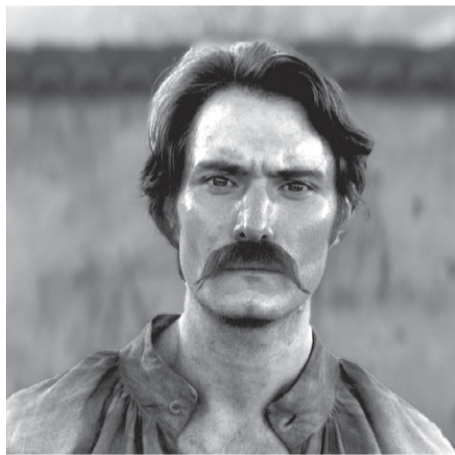
PREPORUKE: SERIJE

Cien años de soledad

(Netflix)

KAD je najavljena ekranizacija kanonskog romana magijskog realizma 'Sto godina samoće', koji je sam GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ proglasio neadaptibilnim i do smrti odbijao prodati filmska prava, mnogi su se poklonici zapinjili i sa zebnjom pomislili kako se radi o netfliksovskoj eskapadi koja ne može dobro završiti. Neki su čak tvrdili da je riječ o vrhunskoj izdaji sinova GARCÍJE MÁRQUEZA koji su prodali ostavštinu zanemarujući očevu volju.

No četiri godine kasnije, gledajući u oči pukovnika Aureliana Buendíje koji gleda u oči streljačkom vodu, prisjećajući se onogavnog popodneva kada ga je otac odveo da vidi led, čak su i najskeptičniji kritičari morali priznati da Netflixova produkcija začudo nije ispala kičasti fijasko. Naprotiv, fantastična povijest sedam generacija obitelji Buendía i odsanjanog ogledala mitskog grada Maconda razigrano je, ritmično i s velikim obzirom prema izvorniku prevedena u vizualni medij, ponajviše zahvaljujući uvjetima koje su autorovi sinovi, izvršni producenti serije, postavili da do ekranizacije uopće i dođe. Zahtijevali su, naime, da zbog kulturnog značaja pripovi-

jest bude ispričana na španjolskom jeziku, a produkcija isključivo kolumbijska, uposlivši na projektu petsto članova lokalne filmske ekipe, više od tisuću radnika koji su gradili impozantan set i deset tisuća statista. Iako su se čvrsto držali predloška, pa se i u šesnaest epizoda vjerno prenosi onirična atmosfera vremenske elastičnosti i prostorno-vremenskog supostojanja, zbog vizualnog je karaktera serije i otjelovljenih likova lakše pratiti fabulu kojoj je García Márquez namjerno otežao prohodnost, dovodeći čitatelja u stanje izgubljenosti i propitivanja vlastitog nepouzdanog pamćenja. Zbog toga serija pomalo zapada u linearno-kronološko pripovijedanje, umjesto vertikalno-sinhronijske meta-naracije romana, ali ni to je nije uspjelo lišiti poetične ljepote u prikazu magičnih elemenata prozaične zbilje, i suprotstavljenih sila idealizma i praktičnosti koje oblikuju ne samo obitelj Buendía nego i cijelu civilizaciju.

Kroz priču, koja je u procesu beskrajne proizvodnje značenja, vodi nas sveznajući Melquíades koji, dok u kadrovima koji klize Macondom u sekundama prolaze čitave godine, naracijom svim magičnim i elementima zbilje pruža stvarnosni kredibilitet. Otpor prema nostalgiji, koji roman između ostalog tematizira, ovom je ekra-

nizacijom zapravo materijalizirao duh bez kojeg ne bi bilo ni samog Maconda.

Sweetpea

(Sky Atlantic)

EMOCIONALNO krhka Rhiannon Lewis (ELLA PURNELL), mlada žena koja u formativnoj dobi zbog bulinga nije razvila samopoštovanje, zaglavila je u klaustrofobičnom gradu, na poslu koji je ne stimulira. Cijeli se život osjeća nevidljivom i trpi ponižavanje na svakom koraku, no nakon očeve smrti proživljava ogromnu krizu pa zbog naleta pogrešno usmjerenog

bijesa počini ubojstvo i tu se stubokom mijenja njen karakter. Šest epizoda ovog humorističnog coming-of-age trilera adaptirala je KIRSTIE SWAIN prema romanu engleske autorice C. J. SKUSE, koji tematizira cikličnu prirodu agresije i porijeklo ženskog nasilja, s težom da ono nikada ne nastaje iz zrakopraznog prostora, nego je rezultat pokušaja uspostave kontrole u očajničkim situacijama. Nasilje antijunakinje, koliko god gnjusno, vješto je prikazano kao katarzično pa su gledatelji dovedeni u poziciju da osjećaju nelagodu navijajući za promjenu odnosa moći žrtve i nasilnika, ujedno osvještavajući sve situacije u kojima su kroz život možda i sami bili nepotrebno okrutni prema drugima.

A Man on the Inside

(Netflix)

AUTOR legendarnih sitcoma MICHAEL SCHUR nakon serije 'The Good Place' još se jednom udružio s TEDOM DANSONOM, ovoga puta u formatu ponešto drugačije vrste humora. Danson igra boomeru, sveučilišnog profesora koji nakon ženine smrti i odlaska u mirovinu zapada u letargiju, pa se na nagovor kćeri odluči aktivirati. Javlja se na oglas privatne detektivke, kojoj treba krtica koja bi se infiltrirala u starački dom i pomogla joj riješiti slučaj krađe skupocjene ogrlice. Osam epizoda ovog tek naoko zabavnog misterija prepunog šarmantnih likova i duhovitih prevrata skriva toplu dramu o starenju u svijetu izrazito orijentiranom na mladost i tužnu priču o demenciji, koja je zaboravom sposobna lišiti čovjeka njegove suštine i napuniti ga iskonskim strahovima. U samo desetak dana prikazivanja serija je, kao i svi projekti s nenadmašnim Tedom Dansonom, probila rekorde gledanosti i već je obnovljena za novu sezonu.

■ Jelena Svilar

Sukoordinatorica projekta
Women Power in Comics za HrvatskuSANJA BURLOVIĆ
Želimo otvoriti debatu
o imidžu žena u stripu

U četvrtak, 19. prosinca u 18 sati u Infoshopu zagrebačke Medike održava se promocija 'Women Power in Comics - WOMCOM' kataloga, koji okuplja radove nastale tijekom umjetničkih rezidencija u sklopu istoimenog projekta 2023. i 2024. godine. Predstavite nam njegov sadržaj i autorice.

Kroz katalog predstavljamo mentore/ce koji/e su vodili/e autorice na rezidencijama, organizacije u kojima su se rezidencije realizirale, metode i rezultate. Najveći dio sadržaja posvećen je upravo autoricama i njihovim radovima. Na svakoj rezidenciji sudjelovalo je njih 12, po dvije iz svake zemlje partnera: Srbije, Hrvatske, Mađarske, Crne Gore, Grčke i Slovenije. Sve njih ćete upoznati kroz katalog, kao i našu digitalnu platformu WOMCOM, razvijenu za i s umjetnicama, koja komunicira rezultate projekta, a cilj je da postane referentni repozitorij strip crtačica i njihovih radova - donosit će novosti sa strip scene, služiti kao platforma za dijeljenje znanja i unošenje pozitivnih društvenih promjena u svijet stripa s naglaskom na veću uključenost strip autorica.

Koji su ciljevi projekta i tko je na njemu surađivao?

WOMCOM okuplja sljedeće partnere: PostScriptum iz Atene, Bakelit Multi Art Center iz Budimpešte, Kino Šišku iz Ljubljane, AKC Attack iz Zagreba, Studentski centar Novi Sad, uz jednog neslužbenog partnera - Udruženje za afirmaciju stripa iz Budve. Cilj je osnaživanje umjetnica za veći angažman u tom umjetničkom području, kao i promocija njihovog ravnopravnog tretmana u smislu plaćanja, vidljivosti i zastupljenosti. Projekt raspravlja o slici žena u stripu, želi otvoriti evropsku debatu o imidžu žena u stripu, njegovom razvoju i o tome kako strip učiniti usklađenijim s današnjom društvenom realnošću i promjenama u rodnom ulogama. Drugi dio projekta je podrška grassroots organizacijama u Evropi kako bi se uključile u

Foto: Privatna arhiva

strip, transnacionalnu suradnju i programe EU-a s ciljem razvoja svojih kapaciteta u tom smjeru.

Kako autorice stripa u regiji tematiziraju rodne uloge i reprezentaciju žena u stripu i široj kulturnoj produkciji?

Na rezidencijama su umjetnice radile grupno pod mentorstvom afirmiranih strip autorica, tako da je svaka rezidencija specifična po temama i metodama. Prema riječima mentorice zagrebačke rezidencije LEE KRALJ JAGER, autorice u regiji tematiziraju rodne uloge i reprezentaciju žena u stripu kroz osobna iskustva i autobiografski pristup, kroz priče o traumi i pozitivne narative o potrebi za sestrinstvom, suradnjom i komunikacijom. Na zagrebačkoj rezidenciji primjećujemo kako je prvi korak u stvaranju stripa o tim temama bilo osobno iskustvo ili su autorice često koristile sebe kao polazišnu točku. Tako su nastali stripovi o sjećanju na baku koja je bila važan utjecaj u formiranju ličnosti, o mental loadu tematiziranom kroz traumatičan san o ljudima koji ne prestaju ulaziti u osobni prostor te o napuštanju doma/majke i nalaženju sigurne ženske zajednice nakon toga.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Dobre vijesti za domaću kinematografiju - 'Čovjek koji nije mogao šutjeti' NEBOJŠE SLIJEPEVIĆA shortlistan je za Oscara za najbolji kratkometražni igrani film, dok je dokumentarac IGO RA BEZINOVIĆA 'Fiume o morte!', posvećen D'ANNUNZIJEVOJ okupaciji Rijeke, uvršten u glavni natjecateljski program Međunarodnog filmskog festivala u Rotterdamu

■ L. P.

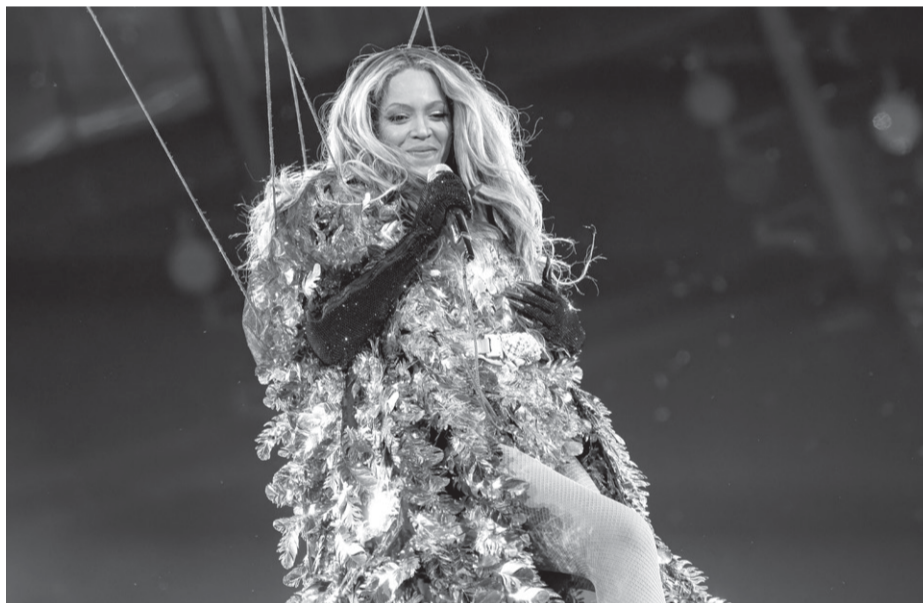
U natjecateljskom programu Rotterdam - 'Fiume o morte!'

Zvijezde popa i Toka

Umjesto imena koje zna cijelo kućanstvo, najpopularniji glazbenici u budućnosti vjerojatno će biti bliži multimedijским franšizama. U posvemašnjoj poplavi sadržaja, naime, isplivaju oni koji emocionalnu povezanost sa slušateljem uspijevaju pretvoriti u dugotrajnu monetarnu vrijednost

IAKO pojmom 'pop-zvijezda' možemo opisati brojne glazbenike 20. stoljeća poput ELVISA PRESLEYJA, FRANKA SINATRE ili THE BEATLESA, kao i retroaktivno primijeniti na popularne skladatelje poput WOLFGANGA AMADEUSA MOZARTA ili NICCOLÒA PAGANINIJA, pod njim najčešće mislimo na izvođače koji su se pojavili od početka 1980-ih naovamo. Pojava MTV-ja zacementirala je glazbeni video kao bitan alat u građenju imidža popularnih glazbenika. Video je proširio granice popularnosti glazbenika, pretvarajući ih u multimedijalne figure koje više nisu imale samo radio, koncertne dvorane i nosače zvuka. Zahvaljujući novom formatu, oni su ušli u domove publike slično kao televizijski voditelji ili fiktionalni likovi. Takav razvoj događaja bio je poguban za popularne glazbenike iz druge polovice 1970-ih, poput brojnih soft rock i soul izvođača te bendova koji su svoj izričaj gradili na raskošno produciranim, nenametljivim, a vrhunski izvedenim pjesmama kakve su vladale radijskim formatima. Nije bez razloga prvi video na MTV-ju bio programatski 'Video Killed the Radio Star' benda The Buggles. Pojam 'pop-zvijezde' žanrovski je agnostičan i može obuhvatiti 'širokopojasne' pop-pjevače, ali i repere, kantautore, rock i R&B bendove. U različitim trenucima glazbene povijesti, tim terminom smo mogli jednako legitimno osloviti Nirvanu, RIHANNU, EMINEMA ili GARTHA BROOKSA. Drugim riječima, termin je nužno vezan za kulturni utjecaj i prisutnost u onome što u nedostatku boljeg termina često nazivamo *mainstreamom* ili srednjom strujom. S razvojem tehnologije još jednom je došlo do evolucije formata, a onda i definicije onoga što čini pop-zvijezdu, koja je danas znatno šira nego ikad prije. Tu dolazimo do nedavnog zanimljivog i vrlo popraćenog Billboardova izbora 25 najvećih pop-zvijezda 21. stoljeća.

Kako bi obilježio kraj prve četvrtine 21. stoljeća američki glazbeni magazin Billboard naumio je sastaviti listu izvođača koji su definirali popularnu kulturu u proteklih 25 godina. Od kolovoza do prosinca, Billboard je postupno objavljivao listu od 25 izvođača. Lista se temelji na različitim čimbenicima,

Albumi kao konceptualni događaji – kraljica Beyoncé (Foto: Ralph PH/Wikimedia Commons)

kao što su kulturna važnost, utjecaj u industriji i sveprisutnost, a nije isključivo određena pozicijama na ljestvicama slušanosti, brojem *streamova* ili prodajom, odnosno statistikama po kojima je Billboard poznat. U računicu su uneseni i apstraktniji faktori kao što su kritička prihvaćenost, videospotovi, nastupi uživo, prisutnost na društvenim mrežama, kulturna važnost, utjecaj u industriji i sveprisutnost.

Logičan je to pristup, jer brojevi ne prikazuju uvijek cijelu sliku. Istodobno je i skližak, jer je 'kulturni utjecaj' u raspršenom digitalnom dobu sve teže definirati. Proliferacija proizvodnje glazbe je takva da nedavna istraživanja pokazuju da se u jednom danu 2024. objavilo više glazbe nego u čitavoj 1989. godini. To podcrtava i činjenica da je 'Honorable Mentions', Billboardova popratna lista od 'dodatnih' 25 izvođača, prepuna megazvijezda kao što su LANA DEL REY, LORDE, SZA, FUTURE ili BILLIE ELLISH, ali i da nigdje nije bilo mjesta za izvođače poput BON IVERA, ROBYN, CHARLI XCX, SKRILLEXA ili SKY FERREIRE, čiji su katalog i estetika u nekom trenutku utjecali na zvuk muzičkog *mainstreama* barem podjednako kao i oni izvođača na glavnoj listi. Osim toga, tijekom proteklih 25 godina tehnologija konzumacije i proizvodnje glazbe

se nekoliko puta promijenila i samim time utjecala na ideje popularnosti i pop-zvijezda. Početak milenija donio je vrhunac, a potom i pad prodaje fizičkih izdanja. Razvoj *peer-to-peer* mreža za dijeljenje (Napster, LimeWire i sl.), a zatim i *torrenta* evoluirao je u legalni *download*, potom u razdoblje YouTubea i MP3 *playera*, pa na koncu i dominaciju pametnih telefona i *streaminga*. Tijekom svih tih promjena, stariji formati poput radija i televizije gubili su utjecaj, ali su zapravo sve do sredine i druge polovice drugog desetljeća 21. stoljeća, kad se Spotify profilirao kao glavni igrač na tržištu *streaminga*, i dalje imali glavnu riječ na putu prema globalnoj slavi. Prva polovica 2020-ih donijela je još jednu promjenu u vidu TikToka, prve društvene mreže koja uspjela izgraditi efektan i utjecajan glazbeni marketing još od kratkotrajnog i ograničenog utjecaja MySpacea sredinom nultih. Zasad se čini da je taj 'MTV generacije Z', baš kao i spomenuta glazbena televizija, najefektniji u stvaranju eksplozivnih, kratkotrajnih minifenomena. Treba vidjeti hoće li se netko sjećati BENSONA BOONA ili ARTEMASA za pet,

deset godina ili će završiti u kolumni *one-hit wondera*, kao što se dogodilo bendovima Wall of Voodoo ili Men Without Hats 1980-ih.

U tom smislu ovu listu je najbolje gledati kao kolekciju izvođača koji su u nekom trenutku bili toliko komercijalno veliki da ih se ne može zanijekati iako možda nisu ostavili najsnažniji trag u pop-kulturi, ali i onih koji su se najviše puta uspješno prilagodili trenutku, prevladavajućim stilovima i promjeni dominantnih formata. U prvu skupinu, primjerice, spadaju pojave poput ADELE, ARIANE GRANDE, BRUNE MARSA, USHERA, JUSTINA TIMBERLAKEA ili EDA SHEERANA, glazbenici s transgeneracijskom i relativno konvencionalno shvaćenom izvođačkom kompetencijom. U drugu pak spadaju izvođači poput MILEY CYRUS, Eminema, LADY GAGE, DRAKEA, JUSTINA BIEBERA, THE WEEKNDA, SHAKIRE ili KANYEA WESTA, koji su se uspješno mijenjali kroz godine i desetljeća, prilagođavajući se širem pop-kontekstu, ali i prilagođavajući taj kontekst sebi. Na očekivano anglocentričnoj listi ističu se i dvije globalne pop-sile – korejski BTS na 19. mjestu i portorikanski reper BAD BUNNY na 23. mjestu kao prvi vlasnik titule najstrimanjeg izvođača godine na Spotifyju koji ne koristi engleski kao primarni jezik.

Prva tri mjesta otpadaju na relativno očekivane, ali profilom potpuno različite figure. Na trećem mjestu nalazi se Rihanna, izvođačica koja nije objavila album od 2016., a otad je imala nekoliko gostovanja kod drugih izvođača i jedan singl na filmskom *soundtracku*. No prije nego što cinično zaključimo kako je danas poznatija po kozmetičkoj liniji nego glazbenoj karijeri, pogled na statistiku kaže da je u 2024. i dalje deseti najpopularniji izvođač na Spotifyju s 83 milijuna mjesečnih slušanja. Prilično je to impresivno za nekog tko je svoj katalog izgradio na nizu megapopularnih singlova koji većinski pripadaju eri prije *streaminga*. Na prva dva mjesta su pak dvije izvođačice zbog kojih je ovaj popis i odjeknuo daleko izvan svijeta glazbenih publikacija i fanova. Očekivano, da je TAYLOR SWIFT na drugom mjestu izazvalo je ogromno negodovanje *swiftieja*, ogromne vojske fanova koja je pomogla upravo završenu 'Eras' turneju pretvoriti u najprofitabilniju u povijesti, premda proglašanje Beyoncé za najveću pop-zvijezdu prve četvrtine 21. stoljeća nije iznenađenje za bilo koga tko je pratio narativ popularne glazbe posljednjih dvadesetak godina.

I tu dolazimo do 'kvačke 22' ovog popisa. Posljednja četvrtina dvadesetog stoljeća bila je era monokulturnih pop-zvijezda. Sve generacije u jednom kućanstvu su kroz kulturnu osmozu znali barem dvije ili tri pjesme MADONNE, MICHAELA JACKSONA ili PRINCEA. Sličan se zaključak teško može donijeti za bilo koju Beyoncéinu pjesmu nakon 2010., iako je svaki njen naredni album konceptualni događaj koji apsolutno dominira popkulturnim narativom u trenutku objave. Također, koliko god da je Taylor Swift posljednjih desetak godina sveprisutna i neprikosnovena u popularnoj kulturi, njena slava, možda i zbog njenog izrazito konfesionalnog, introspektivnog stila, ne djeluje usmjerena prema najrazličitijim slojevima slušatelja, nego brojnoj, ali opet vrlo odanoj i gotovo kultu usmjerenoj publici. I u ta dva primjera vjerojatno leži budućnost pojma pop-zvijezde – umjesto imena koje zna cijelo kućanstvo, najpopularniji glazbenici vjerojatno će biti bliži ideji multimedijških franšiza čiji će narativ, pozadinske priče i ono što Amerikanci nazivaju *lore* igrati veću ulogu od sveprisutnih i svima znanih singlova. Razlog za to je jednostavan: u posvemašnjoj poplavi sadržaja, isplivaju oni koji emocionalnu povezanost sa slušateljem uspijevaju pretvoriti u dugotrajnu monetarnu vrijednost. ■

TV RAŠETANJE

Razgovor
s empatijom

PIŠE Boris Rašeta

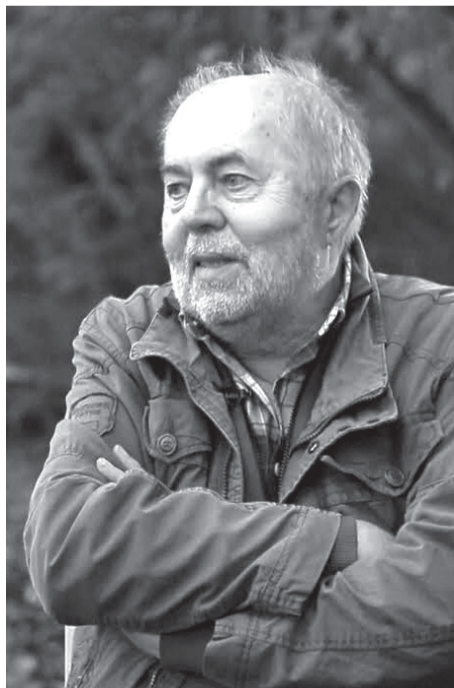
Morana Kasapović ustrajno razgovara s najpametnijim ljudima ove zemlje, pa gledanje njene emisije nikad ne može biti greška, a razgovor s Dragom Hedlom spada u antologijske, ali i beskrajno tužne vrhunce Razgovora s razlogom. Veliki urednik, novinar i pisac predstavio je svoj novi roman 'Matija' u kojemu je opisao sudbinu svog sina

Novi dan, N1,
10. prosinca, 8:00

MINISTAR gospodarstva ANTE ŠUŠNJAR upisao se u povijest. 'Ako nemate novaca za kupiti kruh, sami ga ispecite', poručio je građanima, a tu je izjavu na N1 prokomentirao BORIS PODOBNIK, profesor na Zagrebačkoj školi ekonomije i menagementa. 'Izjava je zanimljiva', kazao je Podobnik, 'ali mnoge žene i muškarci ne znaju peći kruh, pa bi ih prvo trebalo poslati na neki tečaj.' Potom se osvrnuo na činjenicu da Hrvati danas u istim lancima hranu plaćaju skuplje nego Nijemci. To je tako jer Hrvatska u povrtlarstvu ispunjava samo polovicu potreba, dok se ostatak namiri uvozom. 'Vlada bi trebala poticati povećanje povrtlarstva u Hrvatskoj. Ako budemo dostatni, stranci nam neće morati regulirati cijenu hrane', kazao je Podobnik. Ha, da nam je to vidjeti! Osvrnuo se i na cijene na Adventu i legendarnih Dubai fritula po 11 eura. 'Samo sam šetao po Zrinjevcu, jer sam siromašan tamo kupovati. Zrinjevac je namijenjen samo Amerikancima, Britancima i sličnima, a tome je kumovala i gradska vlada visokom cijenom najma kućica', zaključio je Podobnik, ali se nama čini da i domaći ljudi tamo tamane fritule, i ne pitaju za cijenu.

Dnevnik, RTL,
11. prosinca, 19:00

ŠUŠNJAR u povijest, Šušnjara iz povijesti. Ministar se pokušao evakuirati iz živog blata vlastite izjave, od koje su humoristi dobro živjeli cijeli tjedan. 'Ta izjava je malo nespretno dana', kazao je ekskluzivno za RTL, 'to jest jedan njezin dio, a pogotovo je na krivi način protumačena. Ona je bila usmjerena na skretanje pažnje potrošačima,

Pisanje 'Matije' Hedlu je bilo terapija (Foto: Screenshot/HRT)

kolika je moć potrošača na određivanje i reguliranje cijena i na kažnjavanje trgovaca koji neopravdano dižu cijene i uzimaju novac naših građana. Ta sugestija mi je prva pala na pamet, jer ne mogu sugerirati potrošačima da proizvode svoje gorivo i voze se na njega, taj dio je država napravila, regulirala i fiksirala cijene, i tako građanima omogućila priuštiviju energiju, od goriva do struje. Ovo je bio prvi primjer koji mi je pao na pamet jer sam se sjetio supruge i kako pečemo kruh doma koji jako volim, što se vidi iz priloženog.' Eto, tako je to bilo, sjetio se čovjek žene. Bolje bi bilo da se sjetio stare poslovice – ispeci pa reci jer, kako veli Isus, ne truje čovjeka ono što u usta uđe, nego ono što iz usta izlazi.

Shakespeare –
Uspon genija, HRT,
11. prosinca, 23:16

MEDU imenima umjetnika malo je onih koja se tako nadmoćno uzdižu nad svima, kao što je to slučaj sa SHAKESPEAREOM, možda samo MICHELANGELO. RAFAEL ima konkurente u CARAVAGGIU i LEONARDU, glumački je Olimp gusto nastanjen, kao i pjevački, ali genij iz Stratford-upon-Avona stoji na vrhu, baš kao ARISTOTEL u DANTEOVU prikazu pakla – 'svi mu se dive, svi mu časti daju'. Engleska je u spomen na nj proizvela trodijelnu dokumentarnu seriju, koju je HTV prikazao na Prvom programu. U seriji je govorio i GORDON BROWN, bivši engleski premijer, i to vrlo upućeno. Shakespeare kao lektira političarima nije ništa manje važan od MACHIAVELLIJA – nema spletke koja u njegovim dramama nije opisana, zlodjela koje nije izvršeno, cijene koja nije plaćena. Tit Andronik, recimo, dao je da se tijela njegovih protivnika, Demetrija i Hirona, samelju i od njih napravi pita, koja će biti poslužena njihovoj majci. 'Tu su oboje, pečeni u toj piti; Koje je njihova majka otmjeno hranila, jedući meso koje je sama uzgajala', napisao je (sličnu je podvalu izveo mafijaš nekadašnjeg zemunskog klana SRETKO KALINIĆ zvan ZVER, koji je samlio otpadnika pa njegovo meso poslužio kolegama, veselo se smijući svojoj podvali). Shakespeare te nauči korištenju svim sredstvima, ali i fakturi poraza: 'Dosad sam tratio vrijeme, a sad vrijeme trati mene', kaže Rikard II., dok III. vapi za konjem. Nahranjeni svim tim znanjima, političari Perfidnog Albiona stvorili su imperij koji se prostirao na 35 i pol milijuna kvadratnih kilometara, koji je bio više nego dvostruko veći od današnje Rusije! A naše političare od knjiga zanimaju samo – zemljišne. Dokumentarno-igrana serija rekonstruirala je život umjetnika koji je pisao u doba kuge, sukoba katolicizma i protestantizma, u surovo vrijeme. 'Prije 400 godina, Shakespeareove drame objavljene su u jednom svesku. To je do danas najveće književno djelo ikad proizve-

deno. O čovjeku koji ga je napisao ne zna se mnogo. No ima naznaka...', čuli smo u uvodu. Autori su pokušali, i u dojmljivoj mjeri uspjeli, prikazati život rukavičarevog sina, satkan od ambicije, razmetljivosti i tragedije. U tome su im pomogli povjesničari, političari, stručnjaci i glumci, od JUDI DENCH do BRIANA COXA. 'Da sam ga bar upoznala', kazala je Judi Dench. 'Ah, kako bih to voljela!' Bez obzira na to Englezi nisu bili milosrdni prema svom velikanu. 'Bio je oportunist, spreman na sve da bi se njegova drama izvela', ispričali su naratori. Omiljene pisce možda je, ipak, bolje ne poznavati – čak i ako su najveći.

Razgovor s razlogom, HRT,
12. prosinca 16:44

MORANA KASAPOVIĆ ustrajno razgovara s najpametnijim ljudima ove zemlje, pa gledanje njene emisije nikad ne može biti greška, a razgovor s DRAGOM HEDLOM spada u antologijske, ali i beskrajno tužne vrhunce te emisije. Veliki urednik, novinar i pisac, Morana je predstavio svoj novi roman 'Matija' u kojemu je opisao sudbinu svog sina, koji je život okončao samoubojstvom. MATIJA je, doznajemo, imao sjajnu znanstvenu karijeru, ali nije mogao podnijeti atmosferu na sveučilištu Yale. Na njemu je vladala takva utakmica da je dio znanstvenika spavao u laboratorijima, kako bi bili brži od drugih u otkrićima i spriječili krađe. Čini se da je lakše bilo preživjeti ruske šaraške, logore u kojima su držali znanstvenike koji su razvijali visokosofisticirana oružja, pa su bili usmjereni na suradnju, a ne na natjecanje, koje je na Yaleu poprimilo nevjerojatne razmjere. Hedl 37 dana nije mogao dopremiti sinovu tijelo u Hrvatsku; kolegica iz Amerike nastavila je eksploatirati njegove radove, ali nikad nikoga nije upitala za Matijinu obitelj... Hedlu je pisanje bilo terapija. Samokritički se osvrnuo na svoju ulogu oca: 'Nisam, čini se, bio tako dobar otac Matiji kao što je dobar bio moj otac prema meni. Propustio sam neke vrlo važne trenutke u njegovom životu, pogotovo kad je bio mali, kad je odrastao, najslade godine, prva, druga, treća, kada se uče prve riječi, kada se prave prvi koraci. Ja sam u to vrijeme bio zaokupljen poslom, kao što je on bio zaokupljen poslom na Yaleu, premda nisam radio tako velike stvari. Bio sam glavni urednik, mislio sam da novine neće izaći ako se ja ne pojavim na poslu, što je naravno glupost, novine će uvijek izaći. Te lijepe trenutke njegova života sam propustio, i to je ono što me smeta, što me boli i što si nikad neću oprostiti.' Ovaj bi svijet bio mnogo bolje mjesto kad bi u njemu bilo više razumijevanja, bliskosti i empatije, a manje kompetitivnosti i borbe za uspjehom i priznanjem, kaže Morana Kasapović. Režija: SINIŠA HAJDUK. ■

11. JANUARA
OD 20:00 SATI
GASTRO GLOBUS
VELESAJAM

MUZIČKI ORKESTAR
GRAND PRODUKCIJE
'NIKAD NIJE KASNO'

KARTE
SNV, GAJEVA 7
INFO TELEFONI
099 7472 605
099 8333 196

OP
RIP
OKO
BEČE
25

SNV
CHB